

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌರಭ

ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್
ಬಿ.ಎ. ಐಚ್ಛಿಕ ಕನ್ನಡ ಪಠ್ಯ
(ಪತ್ರಿಕೆ : ಎ-3)

ಬಿ.ಎ.
ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು
ಡಾ. ಪ್ರಶಾಂತ ಜಿ. ನಾಯಕ

ಸಂಪಾದಕರು
ಡಾ. ಕೆ.ಬಿ. ಲೋಕೇಶ್ವರಪ್ಪ
ಡಾ. ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ ಎಸ್.
ಡಾ. ಹೇಮಾವತಿ

ಎ3 : ಆಧುನಿಕಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

ಪರಿವಿಡಿ

ಅ.	ಆಧುನಿಕಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರೇರಣೆ, ಧೋರಣೆಗಳು.	03
ಆ.	ಆಧುನಿಕ ಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಧೋರಣೆಗಳು	12
ಇ.	ಅರುಣೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚಯ	25
ಈ.	ತತ್ವಪದಗಳು	
	೧. ನಿತ್ಯತೃಪ್ತುಗೆ ನೈವೇದ್ಯದ ಹಂಗೇತಕ್ಕೆ -ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ	38
	೨. ಇಂದು ಎನಗೆ ಗೋವಿಂದ -ರಾಘವೇಂದ್ರ ಶೀರ್ಷ	39
	೩. ಬಸವಪುರಾಣವನುಸುರಿದ ಕವಿಗಳು -ಮದ್ದೀರತೃಕ ಚನ್ನವೀರ	40
	೪. ಶಿವಲೋಕದಿಂದೊಬ್ಬ ಸಾಧು ಬಂದಾನು -ಶಿಶುನಾಳ ಶರೀಫ	41
	೫. ಎಂಥಾ ಮೋಜಿನ ಕುದುರಿ -ಶಿಶುನಾಳ ಶರೀಫ	41
ಉ.	೧. ಆಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನ ಕೈಮೊಹರವಂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಥನವು	43
	೨. 'ಪದ್ಯಂ ವಧ್ಯಂ ಗದ್ಯಂ ಹೃದ್ಯಂ': ಮುದ್ದಣ	67
	೩. ದ್ವಾದಶ ಕುಮಾರರು, ಜಾನಪದ ಕಥೆ: ಶ್ರೀಕಂಠೇಗೌಡರು	73
	೪. ಎಸ್.ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್	
	ಅ) ಮಳೆಗಾಲ	82
	ಆ) ಗೋವಿನ ಬಾಳು	83
	ಇ. ವಿನಾಶಾಂಕುರ: ಗಳಗನಾಥ	84
	೬. 'ಪತಿಗೊಪ್ಪುವ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯಾಗು' : ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿ	95
	೭. ಶಂಕರಗಂಡನ ಹಾಡು : ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ	110

೧. ಆಧುನಿಕಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

ಆಶಯ

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ 10ನೇ ಶತಮಾನದ ಸಾಹಿತ್ಯವು 11-12ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯಂತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ದಟ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ನೆಲದ ದೇಸಿಯತೆಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿತು. ತದನಂತರ ನಡುಗನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ರಗಳೆ, ಷಟ್ಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ತ್ರಿಪದಿ, ಕೀರ್ತನೆ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತ ಬಂದು 18ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನವದಂತಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಳೆಯ ರೂಪಗಳು ಹೊಸತನಕ್ಕೆ ಮಗ್ಗಲು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭಿಸಿದವು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಂದ “ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು “ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. “ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ-ರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಹೊಸಯುಗದ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡ ಹತ್ತಿದವು. ಗಾಳಿಗುಂಟಿ ತೇಲಿಬಂದ ಈ ಹೊಸತನದ ವಾಸನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಹೊಸತನದ ಹಂಬಲ ತೀವ್ರ ಆವೇಶವಾಗಿ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಬದಲಿಸಿತು..... ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತೀವ್ರವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಿಡಿದು ಬಂದ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಈ ಬದಲಾವಣೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಂದೂ ಗೋಚರವಾಗದೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವಲ್ಲದೆ ಹಳೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಗುರುತು ಕೂಡ ತಿಳಿಯದಷ್ಟು ಬದಲಾದವು. ಕಾವ್ಯ ಭಾವಗೀತದ ಆಕೃತಿಗಳಿಂತ. ನಾಟಕ ಹಳೆಯ ತಂತ್ರ, ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡವಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾದಂಬರಿ, ಹರಟೆ, ದಿನಚರಿ, ಸಣ್ಣಕಥೆ, ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆ ಹೀಗೆ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಸಾಲಿಟ್ಟವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಹುಟ್ಟಿದ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯ ಹೊಸಭಾಷೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಪಂಜೆ, ಕಾಮತ, ಕೆರೂರ, ಮುದವೀಡಕರ, ಶಾಂತಕವಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪತ್ರಿಕಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ತಿದ್ದಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜೀವನಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕೆಲವರು ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಮೂಲಕ ಕೆಲ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಸುದೈವದಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ.”

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮತ್ತೊಂದು ಹಂತ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸೆಮಿಸ್ಟರಿನ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಅ. ಆಧುನಿಕಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರೇರಣೆ, ಧೋರಣೆಗಳು.

೧. ಆಧುನಿಕಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

ಕನ್ನಡಿಗರು 'ಕುರಿತೋದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗಪರಿಣತ ಮತಿಗಳು' ಎಂದು ನೃಪತುಂಗ (ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕರ್ತೃ ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ) ಹೇಳಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ, ದೇಶದ ದಂಡಗುಂಟ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿದ ಜಾನಪದ ಕಾವ್ಯವೇ ಆ ಮಾತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಪಂಪ, ಹರಿಹರ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಮುದ್ದಣ ರಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠತರಗತಿಯ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆ ಓಜಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಈ ಭಾಷೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಕಾರರು ಚರ್ಚಿಸಿದ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳೇ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು (ಕೆಲವರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ) ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯದಂಥ ಅವ್ಯಂಗವಾದ ಅಧರ್ಮ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸೋಲದೆ ಧ್ವನಿಕಾವ್ಯದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ದೊರೆಯದಂಥ ಅಖಂಡವಾದ ಧ್ವನಿಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿರುವುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪಂಪನಲ್ಲದೆ ನಾಗಚಂದ್ರ, ಜನ್ನ, ರನ್ನ, ನೇಮಿಚಂದ್ರ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ಕೂಡ ಈ ಕಾವ್ಯದರ್ಶನದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ವಚನಕಾರರು, ಹರಿಹರ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಇಂಥ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾದೀತು. ವಚನಕಾರರು ಕೇವಲ ಧ್ವನಿತಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಿಡದೆ ಶಬ್ದದ ಹಿಂದಿರುವ ಅನಿರ್ವಚನೀಯತೆಗೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟರು ಹರಿಹರ ಶಬ್ದಕ್ಕಿರುವ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಶಬ್ದಗಳ ಹೃದಯ ಸ್ವಂದನಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಎಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹಳೆಗನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಸಹಜಘನತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕೃಷಿಯ ಮೂಲಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸ ಭಿನ್ನದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅನುವಂಶಿಕತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಳೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ಸತ್ವ, ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮುಂದೆ ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣ ಹಾಗೂ ಮುದ್ದಣನವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೇ ಹುಟ್ಟಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನದು ಕಾದಂಬರಿ ರೂಪವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಥಾರೂಪದೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆಯುವದು ಕೂಡ ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮಾತಾಗಿತ್ತು. 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ'ವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುವಾಗ ಅವಶ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತ ಕಲ್ಪಕತೆಯನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಅವನು ಆಧುನಿಕ ಜನತೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಹಳೆಗನ್ನಡದ ಬಿಗುವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಅವನ ಭಾಷೆ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಹರಿಹರನ ತರುವಾಯ ಗದ್ಯರಚನೆ ಅಷ್ಟೇ ಕೌಶಲ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಹೊಸದಾಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಏನೂ ಭಂಗಬರದಂತೆ ಅವನು ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಮುದ್ದಣನ ಕೃತಿರಚನೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲಿಗನಾದ ಮುದ್ದಣನ ಕಾವ್ಯಸ್ವರೂಪ ವಿಮರ್ಶಕರನ್ನು ಇನ್ನೂ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವದು ಕೂಡ ಒಂದು ಲಾಭವಾಗಿದೆ. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣ ಹಳೆ-ಹೊಸ ಸಂವೇದಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯವೆಲ್ಲ ಕೇವಲ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಡೆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವರೂಪ-ಚರ್ಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುದ್ದಣ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಹಳೆಗನ್ನಡದ ತಿರುಳಿನಲ್ಲಿ ಕೃತಕತೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. 'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ'ದ ಕತೆ ಹಳೆಯದೆನಿಸಿ, ಮುದ್ದಣ-ಮನೋರಮೆಯರ ಸರಸ-ಸಂವಾದಗಳು ಅತ್ಯಾಧುನಿಕವಾದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೇ ಈ ಕಾವ್ಯ 'ಸಾಮಾನ್ಯದ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಸುವರ್ಣದ ಚೌಕಟ್ಟು' ಎಂಬ ಅನುಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟಿತು. ಮುದ್ದಣ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರಿವನ್ನು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಒಳಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುದ್ದಣ-ಮನೋರಮೆಯರು 'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ'ದ ಕತೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಆ ಕತೆಯ ಪಾತ್ರಗಳಾಗುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಜೀವ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಪಗಲುಮಿರುಳುಂ ಸುರಿವ ಬಲ್ಲೋನೆ'ಯ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕಾಲದ ಅಂತರವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕ್ರಮಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ

ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮುದ್ದಣ 'ಕುಮಾರವಿಜಯ'ದಂಥ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಬರೆದದ್ದಲ್ಲದೆ ತಾಳಮದ್ದಲೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಗಾರನಾಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿಯೇ ಮುದ್ದಣ ತನ್ನ 'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ'ವನ್ನು ಬರೆದಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ತಾಳಮದ್ದಲೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ತಾವೇ ಪಾತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ನಾಟಕವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಮುದ್ದಣ 'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ'ದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ರಾಮನ ಪಾತ್ರದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗದಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಇರುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಂಥ ರಾಮನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮುದ್ದಣ-ಮನೋರಮೆಯರಿಬ್ಬರೂ ಒರೆಗೆ ತಿಕ್ಕಿ ತಿಕ್ಕಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗೆ ವಿಷಯಾಂತರಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ರಾಮಚಂದ್ರನ ಜನ್ಮ (ಯಜ) ಗುಡುರೆಯಂತೆ ಕತೆ ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತೂಕಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸದಾ ಜಾಗೃತಳಾಗಿರುವ ಮನೋರಮೆ ಅದನ್ನು ಮೇರೆ ಮೀರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಮಾತು ಕೂಡ ಮುದ್ದಣ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಇಂಥ ಕೃತಿರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುದ್ದಣ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ರಸಿಕರಿಗೆ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಭಾಷೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಭಾಷೆ ಹಳೆಯದೆನಿಸಿದರೂ ಕನ್ನಡದ ನೈಜತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ತನ್ನದುರಿಗಿದ್ದ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಸುತ್ತಲಿನ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು, ರಸಿಕರ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಮುದ್ದಣ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆದರ ನವೀನತೆಗೆ ಎಂದೂ ಕುಂದು ಬರಲಾರದು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳು ಯಾವ ಕಾಲದವೇ ಆಗಿರಲಿ, ಅವು ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಅದರ ರಸಾನುಭವ ನವೀನವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಮಾತೆಂದರೆ, ಮುದ್ದಣನಲ್ಲಿ ಹೊಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಕಾರವೊಂದು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದಾಗ ಅದು ಜನ್ಮ ತಾಳುವ ವೇದನೆ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿದೆ. ಮುದ್ದಣ-ಮನೋರಮೆಯರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮುದ್ದಣ ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಕಾಲವೊಂದೇ ಕಾರಣವಾಗಿರದೆ, ಅವನು ಪಂಪನಿಂದ ತನ್ನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದ ಪ್ರಾಚೀನ

ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅವನ ಕಾಲ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಧಿಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ರೀತಿಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಹುಟ್ಟಬಹುದಾದಂಥ ಜೀವನವಿಧಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಡಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಿದ್ಧತೆ ಮುದ್ದಣನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಹಳೆಯದರ ಹಂಗಿಲ್ಲದೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಅವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ಹಂಜಿಯನ್ನು ಜಗ್ಗಿ ಹೊಸ ನೂಲು ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ತನಗೆ ದೊರೆತ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಮಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೀವಂತ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಮುದ್ದಣ ಕೃತಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಅವನು ಆಧುನಿಕತೆಯಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವನು ಆಧುನಿಕತೆಯಿಂದ ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ್ದು, ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಡೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿರದೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ವತಿಯಿಂದ ಕೊನೆಯ ನಮಸ್ಕಾರ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ.

ಹೀಗೆ ಪಂಪನಿಂದ ಮುದ್ದಣನವರೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯ ಸಹಜಸತ್ವ ಕನ್ನಡಿಗರ ಜನ್ಮ ಜಾತವಾದ ರಸಿಕತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

೨

ಮುದ್ದಣ ಈ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಕೋಲಾಹಲದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ತಾನೊಂದು ಮೌನದ್ವೀಪವಾಗಿ ಉಳಿದುಬಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡನಾಡು ಆಧುನಿಕತೆಯಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಉಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ನಮ್ಮ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ತಿದ್ದಲು ಅಣಿಯಾದವು. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ ಇವೆಲ್ಲ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಹೊಸ ಯುಗದ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡಹತ್ತಿದವು. ಗಾಳಿಗುಂಟ ತೇಲಿ ಬಂದ ಈ ಹೊಸತನದ ವಾಸನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಹೊಸತನದ ಹಂಬಲ ತೀವ್ರ ಆವೇಶವಾಗಿ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಬದಲಿಸಿತು. ಈ ವಾತಾವರಣದ ಫಲವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣು ತಿರುಗಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾಲ ಬಂದಿತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಅನುಕರಣ ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ

ದೇಶದ ಹೊರಗು-ಒಳಗುಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ಹೊಸತನದ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು. ಹಿಂದುಮಂದಿನ ಎಣಿಕೆಯ ಕಾಲ ಅದಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತೀವ್ರವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಿಡಿದು ಬಂದ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನ್ಮತಾಳಿತು.

ಈ ಬದಲಾವಣೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಗೋಚರವಾಗದಿದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವಲ್ಲದೆ ಹಳೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಗುರುತು ಕೂಡ ತಿಳಿಯದಷ್ಟು ಬದಲಾದವು. ಕಾವ್ಯ ಭಾವಗೀತದ ಆಕೃತಿಗಳಿಗಿತ್ತು; ನಾಟಕ ಹಳೆಯ ತಂತ್ರ, ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡವಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾದಂಬರಿ, ಹರಟೆ, ದಿನಚರಿ, ಸಣ್ಣಕತೆ, ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಅತ್ಯಚರಿತ್ರೆ ಹೀಗೆ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಸಾಲಿಟ್ಟವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಹುಟ್ಟಿದ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯ ಹೊಸಭಾಷೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಪಂಜೆ, ಕಾಮತ, ಕೆರೂರ, ಮುದುವೀಡಕರ, ಶಾಂತಕವಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರತಿಪಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣದ ಫಲವಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಆಂಗ್ಲಸಾಹಿತ್ಯ, ಅದರ ಜೊತೆಗೇ ಯುರೋಪದ ಉಳಿದ ದೇಶಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳೂ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರವರ ಸಂಸ್ಕಾರಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿವೆ. ಈ ಪ್ರಭಾವ ಕೆಲವರಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಿಕ್ಕಿತಾದರೂ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ತಿದ್ದಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜೀವನಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕೆಲವರು ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಮೂಲಕ ಕೆಲ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಸುದೈವದಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. 'ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತೆ'ಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟ 'ಶ್ರೀ'ಯವರು ಹಳೆಗನ್ನಡದಲ್ಲೂ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಂಗತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳು, ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳು ಹಳೆಯವಾಗಿ, ಮೊಂಡಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಲೇಖಕರ ಹೊಸ ಮನೋಭಾವನೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಲು ಇಂಬು ದೊರೆ ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳು ಈ ಲೇಖಕರನ್ನು ಲೋಹಚುಂಬಕದಂತೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿದವು. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ರಭಸದಿಂದ ನಡೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿಯೂ ಆಗ ಸಾಹಿತ್ಯನಿರ್ಮಿತಿಯ

ಕಾವು ತುಂಬಿತ್ತು. ಮೊದಲಿನ ನಿಯಮ ನಿರ್ಬಂಧಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರಮೇಣ ಮುರಿದು ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದನು; ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಯಾವ ಅಂಶವನ್ನೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲು ಅನುವು ದೊರೆಯಿತು. ಪಂಜೆ, ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಮೊದಲಾದವರ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಹಳೆಯ ಕಂದಪದ್ಯ; ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಕ್ರಮೇಣ ಹೊಸ ಬಂದೋಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಮನಸೋತಿತು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೊಸತನದ ಬರುವಿಕೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಹೊಸ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಾಹಸಮನೋವೃತ್ತಿ ಹೊಸ ಭಾಷೆಯ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು, ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಲೇಖನ ತಂತ್ರವನ್ನು ಸಾಹಿತಿಗಳು ಬಹಳ ಬೇಗ ಕರಗತವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬೇಂದ್ರೆಯವರಂಥ ಕವಿಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಗೆ ಅನೇಕ ದಾರಿಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನವೀನವಾದ ಜೀವನಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಸಾಗುಮಾಡದ ಹೊಲದಂತೆ ಬಹು ಬೇಗ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕೊಡುವಂಥದಾಗಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಫಲವಾಗಿ ನಾವು ತುಂಬು-ಸತ್ತದ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವಂತಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಈ ಲಾಭದ ಜೊತೆಗಿರುವ ಹಾನಿಯನ್ನೂ ಮರೆಯಬಾರದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕೃತಿಯ ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಜೀವವಾಗಿ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಥಗಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯಸಂಬಂಧವೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೀವಾಳವಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯಸ್ವರೂಪ ಹೊಸದಾಗುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಬಾಹ್ಯಸ್ವರೂಪ' ಕೃತಿಯ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಹೊಸದರ್ಶನ ತನಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಅದು ನವೀನತೆಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು 'ಅಭುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಮುರಿವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಭಾವನೆಗಳಷ್ಟೇ ಬದಲಾಗದೆ ಉಳಿಯಬಲ್ಲವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಂತೂ ಕ್ರಾಂತಿ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಪರೀತ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳು ನಮ್ಮ ಲೇಖಕರ ಕೈಗೆ ಮೊದಲು ಸಿಕ್ಕು, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಬದಲಾದವು. ಕೆಲವೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಲೇಖಕರನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆಂದು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕೃತಿಗೀತಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಕೃತಿಗೀತಗಳಂಥ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು

ಬರೆಯಹೋಗಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿಗಳ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಬದಲಾಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಾವ್ಯ ನೈಜವಾಗಿದ್ದರೆ, ಪಂಪನ ಬನವಾಸಿಯ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಂತೆ ಬಾಳಿನೊಲುಮೆಯ ಉದ್ಧಾರವಾಗಿ, ತೀವ್ರ ಅಭಿಪ್ರೇಯ ಕುರುಹಾಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನೈಜವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಕವಿಸಮಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೃತಕವಾದ ಋತು ವರ್ಣನೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿದರ್ಶನ ಆಯಾ ಕವಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನಲಂಭಿಸಿದೆ. ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ವಿಚಾರಗಳು (Subjective thoughts,) ಪ್ರಕೃತಿ ಕಾವ್ಯದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿ ಬಂದವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕವಿಗಳು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲದ ವಿರೋಧಾಭಾಸ ಕಾಣುವದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಕ್ರಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದೇ ತೀರುವುದೇನೋ! ಈ ಮಾತು ಉಳಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ನಮ್ಮವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಲೇಖಕರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಬದಲಾಯಿತು. ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು ಲೇಖಕರ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬರತೊಡಗಿದವು. ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ಶ್ರೀರಂಗರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೀರಂಗರ ನಾಟ್ಯ-ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಸ್ಫೋಪಜ್ಞತೆಯ ಹುಡುಕಾಟ (a search for originality)ವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬಂದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಅವರು ನಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅಸಂಭವನೀಯವಾದ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕಷ್ಟೇ ತೃಪ್ತಿ ಪಡೆದು, ಈಗಿನ ನಮ್ಮ ನೆಲದ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವೀಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗಬಾರದೆಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಆಗಿನ ಮಟ್ಟಿಗಂತೂ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ತಡೆಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಈಗಲಾದರೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಒಳಿತು ಕೆಡಕುಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಕವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ, ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯಗಳ (values) ವಿಷಯವಾಗಿಯಂತೂ ಈ ವಿಚಾರ ತೀರ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಹುರುಳಿಲ್ಲದ ಮೌಲ್ಯ (bogus Values)ಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಸತ್ಯವನ್ನು ವಿದೂಷಗೊಳಿಸಬಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಾಂತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ನೆಲೆನಿಲ್ಲಬಾರದು. ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದ ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದು

ಈಗ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸತೊಡಗಿದೆ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದು ತನ್ನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮರೆತು ಬಾಳಬಾರದು, ಕ್ರಾಂತಿ ಮೂಲಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಬಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅಸ್ಥಿರತೆಯ ಅಗ್ನಿದಿವ್ಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದೀತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಪ್ರಭಾವ ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗಾಗ ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ನಮ್ಮ ಲೇಖಕರೇ ಸುಳ್ಳುಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗತಿ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಬದಲಾಗುತ್ತ ತನ್ನ ನಿಶ್ಚಿತತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವ, ರೂಪಿಸುವ, ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ, ರಸಾನುಭವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರೋಧ ಬರುವಂತಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ, ಉದ್ದೇಶ, ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕನ ಪ್ರತಿಭೆಯಷ್ಟನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರದೆ, ಒಂದು ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ವೈಚಾರಿಕತೆಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ನಾಡಿನ ಜನರ ನೈತಿಕ ಅಥವಾ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಲಹರಿಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನುಸರಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಲೇ ಒಂದು ನಾಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಾಗಲಿ, ಅರೆಕೊರೆಗಳಾಗಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಡಿನವರಿಗೆ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಬಿಗಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಾಡಿನ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಭಾವಲೋಕದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಷ್ಟೊಂದು ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅದೇನೇ ಇದ್ದರೂ ಇಂದು ಇಂಥ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಈಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ತಿರುಗಿ ಬರಲಾರದಷ್ಟು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅರಿವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೂಡ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿದೆ.

೧೯೨೦ರಿಂದ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೪೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಾದಗಳನ್ನೂ, ವಿಚಾರಸರಣಿಗಳನ್ನೂ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಇವು ಕೂಡ ನಮ್ಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಬಂದವುಗಳಾಗಿರದೆ ಅಂಗ್ಲಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಆಂದೋಲಗಳ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗಳಾಗಿವೆ. ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಉಗಮ, ಪ್ರಾಚೀನಸಾಹಿತ್ಯ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಹೊಂದಿದ ನಿರ್ಜಿವತೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದೊಂದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಜೆ, 'ಶ್ರೀ' ಹಾಗೂ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆದು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. ಇಂಥ ಕಾವ್ಯದ ರಸಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೊಸ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ರಸಿಕರ ಗುಂಪು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲು ಕೆಲಕಾಲ

ಹಿಡಿಯಿತು. ಆದರೆ, ಈ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುವ ಮೊದಲೇ ಬೇರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಈ ರೀತಿಯ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ಬಾಹ್ಯರೂಪವನ್ನು ಬದಲಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಂಪನಿಂದ ಹರಿಹರನವರೆಗೆ ಸಾಗಿದ್ದ ಕಾವ್ಯ ಮುಂದೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಿಸಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಾಂತಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ವರೂಪ ಜನಮನದ ಮೇಲೆ ಆಳವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ಮತ್ತು ತನ್ನೆದುರಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಅದು ಸಾಧಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಈಗ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಂದುಸಿರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತದೆ. ರಸಿಕರ ಅಭಿರುಚಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಾಯಕರವಾದ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದೆ.

ಆ. ಆಧುನಿಕ ಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಧೋರಣೆಗಳು

ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಂಭಕಾಲ ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ. ಈ ಕಾಲ, ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ದಶಕಗಳು ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ದೇಶದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಕವಾದ, ಬಹುಮುಖನಾದ ಕ್ರಾಂತಿ, ೧೮೫೭ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದನಂತರ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯ ಆಡಳಿತ ಮುಗಿದು ಭಾರತ ನೇರವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಿತು. ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆಗಳು ಮುಗಿದು ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ನಂತರ ಇಡೀ ಭಾರತ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗವಾದ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ೧೭೯೯ರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮಹಾರಾಜರಾದರೂ ೧೮೩೧ರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ರಮ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೊಳಕೆ ಇಟ್ಟದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಹೊಸ ವಿಚಾರ ರೀತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇವು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿದವು. ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಗಿಂತ ತೀರ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಜನರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಭ್ಯಾಸ ವಿಚಾರ ಪ್ರಚೋದಕವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ರೂಢಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ಏಕೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮನೋಭಾವವೂ ಧೈರ್ಯವೂ ಬೆಳೆದವು. ೧೮೫೭ಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೊ ಮೊದಲೇ ರಾಜರಾಮ್ ಮೋಹನರಾಯ್ (೧೭೭೨-೧೮೩೩) ಅಂತಹವರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅದರ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳಿದರು, ಆಗ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಎಂದು ಕಾಣುವಂತಹ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಸಹಗಮನ, ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬೇಕು, ವಿಧವಾ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಇರಬಾರದು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ತೊಲಗಬೇಕು ಇಂತಹ ವಿಚಾರರೀತಿ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಥವಾ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಓದಿ ಅರ್ಥ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರ, ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ತಾಕೂರ್, ವಿವೇಕಾನಂದ, ರಾಮತೀರ್ಥ, ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿ ಮೊದಲಾದವರ ಪ್ರಭಾವ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಮೇಲಾಯಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ವಿಚಾರ ರೀತಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಧನೆ

ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮೂಡಿತು-ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಮೂಡಿತು, ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಧನೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಂದಲೇ ಎಷ್ಟು ನೆರವು, ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ದೊರೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾರತೀಯ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತಳೆದರು. ೧೭೮೩ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವಿಲ್ಕಿನ್ಸ್ ಎನ್ನುವವರ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ. ಆ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಹಲವಾರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಭಾರತದ ಚಿಂತನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸೃಜನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಗೌರವಗಳು ಮೂಡಿದವು. ಗರ್ವರ್ ಆಗಿದ್ದ ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನೇ 'ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ತೋಪಜ್ವರಚನೆ, ಕಲ್ಪನೆ, ತರ್ಕ ಮತ್ತು ಪದ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನವಾದದ್ದು' ಎಂದು ಬರೆದ. ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್, ಕ್ಯಾಸೆಲ್, ವಿನ್ಸೆಂಟ್‌ಸ್ಮಿತ್ ಮೊದಲಾದ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. 'ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ' ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಭಾರತದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು 'ಶಾಕುಂತಲ'ದಂತಹ ಕೃತಿಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದವು. ೧೮೨೬ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಓರಿಯಂಟಲ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲೇಷನ್ ಫಂಡ್‌ನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. (ಶ್ರೀ ಐ. ಮಾ. ಮುತ್ತಣ್ಣನವರು ೧೮೫೦ರ ಒಳಗೆ ಕಡಿಮೆ ಪಕ್ಷ ೨೫೦೦ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದವಾದವು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲರ್ ೧೮೫೨ ರಿಂದ ೫೬ ರವರೆಗೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ, ೧೮೭೦ ರಿಂದ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸೇಕ್ರೆಡ್ ಬುಕ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಈಸ್ಟ್ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ, ತತ್ವಚಿಂತನೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಇವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರವವನ್ನೂ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಯಿತು.

ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕಲಿಸಲು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು, ಹಾಗೆಯೇ ಬಂಗಾಳೀ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. 'ಗೌಡೀಯ ವ್ಯಾಕರಣ' ಎಂಬ ಸೊಗಸಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅವರೇ ಬರೆದರು. ೧೮೫೭ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ, ಕಲ್ಕತ್ತ ಮತ್ತು ಮದರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. (ದೇಶೀಯ ರಾಜರು

ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದದ್ದು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ-೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ.) ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕೂಟಗಳೂ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಎಂದರೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಓದುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಬೆಳೆಯಿತು, ಪುಸ್ತಕಗಳ ನೂರಾರು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಗೆ ಜನರಿಗೆ ಲಭ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ೧೮೨೦ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಮ್ಯಾಕರ ಎಂಬುವರ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣ ಕಲ್ಲಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಮದರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಛಾಪಗಳಿದ್ದವು. ೧೮೨೨ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಛಾಪಾಖಾನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸಲು ಮೊದಲು ಮುಂದಾದವರು ರಾಜಾರಾಮ್ ಮೋಹನರಾಯ್-ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ 'ಮಂಗಳೂರು ಸಮಾಚಾರ' ೧೮೪೩ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸುದ್ದಿಗಳಿಗಾಗಿಯೆ 'ಮೈಸೂರು ವೃತ್ತಾಂತ ಬೋಧಿನಿ' ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ೧೮೫೦ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ೧೮೫೩ರಲ್ಲಿ ರೈಲುಗಾಡಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಮುಂಬಯಿ-ಕಲ್ಕತ್ತಾಗಳ ನಡುವೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಕಿ.ಮೀ.ನ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿತು. ೧೮೯೮ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿ ಕಾರು, ಆಮದಾಯಿತು. ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು.

ಹೀಗೆ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ದಶಕಗಳು ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಎರಡು ದಶಕಗಳು ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಕಾಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು, ವಿಚಾರಲಹರಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತ ಕಲ್ಪನೆಗಳು- ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಭಾರತೀಯರ ಮೇಲೆ-ಸಹಜವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೇಲೆ-ಆದ ಕಾಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಮನಸೋತು, ಒಮ್ಮೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಆತುಕೊಂಡು, ಭಾರತೀಯರ ಮನಸ್ಸು ಹೊಸ ಒಲವು-ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ.

ಯಾವ ದೇಶದ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾದರೂ ಆ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ದಶಕಗಳು-ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಎರಡು ದಶಕಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಯುಗದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳುಗಳನ್ನು ತೆರೆದದ್ದು ಸಹಜವೇ.

ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಪರಿಣಾಮಗಳಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದು ಹೊಸದೊಂದು ಜೀವನ ಮನೋಧರ್ಮದ ದರ್ಶನವಾದದ್ದು. ಎರಡನೆಯದು ಹೊಸದೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜಗತ್ತು ಲಭ್ಯವಾದದ್ದು.

ಅಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ರೀತಿಯನ್ನು ಈಗ ನಾವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕಡ್ಡಾಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಹಲವು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಇಂದು ಎಂ. ಎ. ತರಗತಿಗಳವರು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಂತಹವು. ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಛಾಸರ್‌ನ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ಬರಹಗಾರ ಕ್ಲಿಮೆಂಟಾನ್‌ನ 'ಅನಾಬೇಸಿಸ್'ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದ, ಪ್ಲೇಟೋನ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ಅನುವಾದ, ಜೇಮ್ಸ್ ಪ್ರೂಡನ 'ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರ್', ಕಾರ್ಲ್‌ನ 'ಹೀರೋ ಅಂಡ್ ಹೀರೋ ವರ್ಷಿಪ್' ಮತ್ತು ಮಿಲ್ಟನ್, ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಕೀಟ್ಸ್, ಬ್ರೌನಿಂಗ್, ಟೆನಿಸನ್, ಆರ್ನಾಲ್ಡ್ ಮೊದಲಾದವರ ಕವನಗಳು, ಜೇನ್ ಆಸ್ಟಿನ್, ಸ್ಕಾಟ್, ಥ್ಯಾಕರೆ ಮೊದಲಾದವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು ಐದು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮನೋಧರ್ಮದ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. (ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ವಚನಕಾರರು, ಸರ್ವಜ್ಞನವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೋಧರ್ಮ ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯುಗದ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಿಂದೆ ಸರಿದಿತ್ತು ಎನ್ನಬೇಕು. ರಾಜನು ಭಗವಂತನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಜನತೆಯೂ ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ ರೀತಿ, ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಮನೋಧರ್ಮ ಇವುಗಳ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶ ಎಂದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ-ಜೀವನಗಳ ಸಂಬಂಧ ಎಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾದುದು, ನಿಕಟವಾದುದು,

ಹೇಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಜದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ

ಸ್ವಂದಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುವರ ದರ್ಶನವಾದದ್ದು, ಸಮಾಜದ ಕಟ್ಟಡ, ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರದ ಇತಿಮಿತಿ, ದಂಗೆಯ ಸ್ವರೂಪ-ಅಗತ್ಯ, ಪರಿಣಾಮ-ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಮಿಲ್ಟನನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರೇಮದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಓದಿದ್ದವರಿಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವವಾದವು, ಬರ್ನ್ “ಏ ಮ್ಯಾನ್ ಈಸ್ ಎ ಮ್ಯಾನ್ ಫರ್ ಆಲ್ ದಟ್” (ಪದವಿ, ಐಶ್ವರ್ಯಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಏನೇ ಇರಲಿ, ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯನೇ) ಎಂದು ಹಾಡಿದ ಮಿಲ್ಟನ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಬೈರನ್ ಇವರು ಸಮಾಜವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಾದರು. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ರೈತರು, ಕುರುಬರು, ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಬಡ ಹೆಂಗಸರು ಇಂತಹವರ ದುಃಖ-ಕಷ್ಟ-ಸರಳತೆ-ಉಲ್ಲಾಸ ಚಿತ್ರಸ್ಥೈರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದ. (A poet is a man speaking unto other men ಎಂಬ ಅವನ ಘೋಷಣೆ ಸ್ಮರಣೀಯ.) ಡಿಕನ್ಸನ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಜೀವನಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದವು. ಕಾರ್ಲ್ಸ್, ರಸ್ಕಿನ್ ಮೊದಲಾದ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. (ರಸ್ಕಿನ್‌ನ ‘ಅನ್ ಟು ದಿ ಲಾಸ್’ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಸಮಕಾಲೀನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಕವಿ ಚೇತನದ ಸ್ಪಂದನ ಷೆಲ್ಲಿ, ಟೆನಿಸನ್, ಆರ್ನಾಲ್ಡ್ ಮೊದಲಾದವರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪತಾಳಿತು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ಯೂರೋಪಿನ ಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವ ಭಂಡಾರವನ್ನು ತೆರೆಯುವ ಬೀಗದ ಕೈ ಆಯಿತು. ಯೂರೋಪಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತೊಟ್ಟಿಲು ಅಥೆನ್ಸ್, ಆ ಪುಟ್ಟರಾಜ್ಯದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ-ಸಾಹಿತ್ಯಗಳೇ ಇಂದಿಗೂ ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನಾದರೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಚಾರ ಮಥನಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಸಾಕ್ರಟೀಸ್, ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಚಾರ ರೀತಿಗಾಗಿ ವಿಷ ಕುಡಿದು ಯೂರೋಪಿನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಕೇತವಾಗಿ ನಿಂತ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈಸ್ಟಿಲೀಸ್, ಸಪೋಕ್ಲೀಸ್ ಮತ್ತು ಯೂರೀಪಿಡೀಸ್ ಜಗತ್ತಿನ ಗಂಭೀರ ನಾಟಕಕಾರರ ಮೊದಲ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ, ಆ ಕಾಲದಿಂದ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಆಷಾಢಭೂತಿತನವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ ಹೆನ್ರಿಕ್ ಇಬ್ಸನ್‌ನವರೆಗೆ ಯೂರೋಪಿನ ಹಲವಾರು ಬೌದ್ಧಿಕ ಜೀವಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಮೂಲಕ

ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. (ಎಸ್. ಜಿ. ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಇಬ್ಬನ್‌ನ 'ದಿ ಡಾಲ್‌ಹೌಸ್'ನ್ನು 'ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ' ಎಂದು ಅನುವಾದಿಸಿದರು.)

ಸಾಹಿತ್ಯ-ಜೀವನಗಳ ಸಂಬಂಧದ ವಿಶ್ವರೂಪದರ್ಶನ ದೊರಕಿದಂತೆಯೇ ಅಂದಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ವಿಪುಲವಾದ, ಶ್ರೀಮಂತವಾದ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಿಮಾಲಯದ ದರ್ಶನವೂ ದೊರಕಿತು. ಎಷ್ಟು ಶಿಖರಗಳ ದರ್ಶನ, ಎಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯದ ಅನುಭವ! ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್, ಮಿಲ್ಟನ್, ಬರ್ನ್, ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಕೋಲ್ರಿಜ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಬೈರನ್, ಟೆನಿಸನ್, ಬ್ರೌನಿಂಗ್, ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಆರ್ನಾಲ್ಡ್, ಡಾ. ಜಾನ್‌ಸನ್, ಗೋಲ್ಡ್‌ಸ್ಮಿತ್, ಷೆರಿಡನ್, ಜೇನ್ ಆಸ್ಪಿನ್, ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟ್, ಡಿಕನ್ಸ್, ಧ್ಯಾಕರೆ, ಮೆರಿಡಿತ್, ಲ್ಯಾಂಬ್, ಹ್ಯಾಚ್‌ಲಿಟ್, ಗಿಬನ್, ಬಾಸ್‌ವೆಲ್, ಕಾರ್ಲೈಲ್, ರಸ್ಕಿನ್, ಈಸ್ಕಿಲೀಸ್, ಸಪೋಕ್ಲೀಸ್, ಯೂರಿಪಿಡೀಸ್, ಇಬ್ಬನ್, ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್, ಎಲ್ಲರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಈ ಪೀಳಿಗೆಗಳವರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಹೊಸದಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಇಲಿಯಡ್', 'ಓಡಿಸಿ', 'ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಲಾಸ್ಟ್'ನಂತಹ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಹೊಸದೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾವಗೀತೆಯ ಅಂಶ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಭಾವಗೀತೆಯ ಸಂಪತ್ತು ರೋಮಾಂಚನಗೊಳಿಸುವಂತಹದು. ಮನುಷ್ಯನ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾವನೆಗಳು, ಕನಸುಗಳು ನೋವು ನಿರಾಸೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡ ಆ ಕಾವ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸ ಕನ್ನಡಿಗನ ಪಾಲಿಗೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವವಾಯಿತು. ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಪ್ರಕಾರಗಳು-ಸುನೀತ, ಪ್ರಗಾಥ, ಶೋಕಗೀತ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಗಂಭೀರ ನಾಟಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡಿಗನಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ತೀರ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಗ್ರೀಸಿನ ಗಂಭೀರ ನಾಟಕಗಳು, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಗಂಭೀರ ನಾಟಕಗಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ದೊರೆತದ್ದು ಸುಯೋಗ ಎನ್ನಬೇಕು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ ನಾಟಕ-'ಟ್ರಾಜೆಡಿ'-ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಾಟಕ ಗಂಭೀರವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತೆನ್ನಬೇಕು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಲಿಶ ಹಾಸ್ಯ ಚಟಾಕಿಗಳಿಂದ ನಗೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುವ ವಿದೂಷಕನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವಿಲ್ಲ, (ಶಕಾರನ ಪಾತ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ 'ಆಸ್ ಯು ಲೈಕ್ ಇಟ್', 'ಮಿಡ್ ಸಮರ್‌ನೈಟ್‌ಡ್ರೀಮ್' ಮೊದಲಾದ ಹರ್ಷ ನಾಟಕಗಳ ಅವಲಂಬಿಕೆಯ ಉಲ್ಲಾಸ ನಮಗೆ ಹೊಸದು. ಜೊತೆಗೆ ವಿಷಣ್ಣ ಹರ್ಷನಾಟಕ (ಡಾರ್ಕ್ ಕಾಮಿಡಿ), ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕ, ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕ,

‘ಕಾಮಿಡಿ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನರ್ಸ್, ಸಮಸ್ಯಾರೂಪಕ (ಪ್ರಾಬ್ಲಮ್ ಪ್ಲೇ)- ಹೀಗೆ ನಾಟಕದ ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ದೊರೆತವು, ಕನ್ನಡ ಓದುಗರಿಗೆ ಕಾದಂಬರಿ, ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳು ಅಪರಿಚಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಅವುಗಳ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣವಾಗಿತ್ತು. ಎಂದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ಅವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಓದುಗರು ಪಡೆದದ್ದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳಂತೂ ಹೊಚ್ಚಹೊಸ ರೂಪಗಳು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೆಲವು ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅನ್ವಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಹುಟ್ಟಲೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ಕವಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ಸಾದೃಶ್ಯ ವೈದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಈ ಬಗೆಯ ತೌಲನಿಕ ವಿಮರ್ಶೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಹೊಸದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಜಾನ್ ಡ್ರೈಡನ್ (೧೬೩೧-೧೬೦೦) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸ ಅದರ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಸತ್ವ-ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿಟ್ಟಿತು.

‘A poet is a man speaking unto other men’ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಗಲೇ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ಕವಿ-ವಾಚಕರ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸ ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ನೀಡಿತು. ಆಧುನಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಜೆಪ್ಪಿ ಛಾಸರನಿಂದ. ಅವನದು ಮೃದುವಿಡಂಬನೆಯ ಮನೋಭಾವ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತುಂಟ ನಗುವು ಉಂಟು. ‘ಕಾಂತಾ ಸಮಿತತಯೋಪದೇಶಯುಜೇ’ (ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಿಯೆಯಂತೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ) ಎಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಷ್ಟೇ ಒತ್ತು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದರ ಮೇಲೂ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಓದುಗನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಚರ್ಚೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ- ಡ್ರೈಡನ್, ಜಾನ್ಸನ್, ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಆರ್ನಾಲ್ಡ್‌ರ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದು ಕನ್ನಡಿಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಯಿತು. ಕಾವ್ಯಭಾಷೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಕನ್ನಡ ಓದುಗರ ಮುಂದೆ ವಿಚಾರ (ಧಿಯರಿ)-ಬಳಕೆ ಎರಡನ್ನೂ ತಂದಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು.

ಪಂಪನ ಕಾಲದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು, ಪರಮಾತ್ಮ ಸಾವಿನಾಚೆಗಿನ ಬಾಳು ಇವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ಥಾನ, ಅವನ ಬಾಳಿನ ಅರ್ಥ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಮನೋಧರ್ಮ, ನಿಸರ್ಗವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮನೋಹರವಾಗಿ ರೂಪತಾಳಿ ನಿಂತಿರುವುದುಂಟು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗದ ಜೀವನ ಮನುಷ್ಯರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಡೆಕಾರ್ಟ್ ಎಂಬಾತ (೧೫೯೬-೧೬೫೦) 'ನಾನು ಯೋಚಿಸಬಲ್ಲೆ, ಆದುದರಿಂದ ನಾನಿದ್ದೇನೆ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರುವ ಭಾಗವನ್ನೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಭಾಗವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಯೂರೋಪಿನವರ ವಿಚಾರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಜಡ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬೇರೂರಿತು. ನಿಸರ್ಗ ಮತ್ತು ಮಾನವನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ತಂದವನು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ (೧೭೭೦-೧೮೫೦). ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಬಿರುಕು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ನಿಸರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕವಿಗಳು ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಂಡರು. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ, ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ. ನಿಸರ್ಗ ಅವನಿಗೆ

The nurse, the guide,

The guardian of my heart, and soul of all my moral being. ದೇಹದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೆಲ್ಲ ನಿಂತಂತೆ ಭಾಸವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ತಾನು ಬರಿಯ ಆತ್ಮವೇ ಎನ್ನುವಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ಅವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ. ಅವನು ಇದು ನಿಸರ್ಗದ ವರ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ, ಮುಳುಗುವ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಶಕ್ತಿಯ ಇರವನ್ನು ಅವನು ಗುರುತಿಸಿದ. ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕವಿಗಳಿಗೆ ನಿಸರ್ಗ ಚೆಲುವಿನ ತವರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಜೀವದಿಂದ ಭಾವದಿಂದ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೃಷ್ಟಿ, ಷೆಲಿಯ 'ಓಡ್ ಟು ದಿ ವೆಸ್ಟ್ ವಿಂಡ್', ಕೀಟ್ಸ್‌ನ 'ಓಡ್ ಟು ಆಟಮ್' ಇಂತಹ ಕವನಗಳು ಮನುಷ್ಯ ನಿಸರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುವು, ನಿಸರ್ಗದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹೊಸ

ಆಯಾಮ ಕೊಡುವುವು. ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೈರನ್ ನಿಸರ್ಗದ ಮುಂದೆ ಮಾನವ ಎಷ್ಟು ಸಹಾಯಹೀನನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಕೋಪಗೊಂಡ ಸಾಗರ ಮನುಷ್ಯನ ಹಡಗುಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ನುಂಗಿ ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ. ಷೇಕ್ಸ್ಪಿಯರನಿಂದ ಟೆನಿಸನ್‌ನವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿಗಳು ನಿಸರ್ಗದ ಚೆಲುವನ್ನು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡಿ, ವಿವರ ವಿವರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ತಮ್ಮ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಒಂದು ಜೀವಂತ ಶಕ್ತಿ, ಚೆಲುವಿನ ತವರು, ಮಿತ್ರ, ಗುರು ಎಲ್ಲ ಆಗಿದೆ. ಹಾರ್ಡಿಯ 'ದಿ ರಿಟರ್ನ್ ಆಫ್ ದಿ ನೇಟಿವ್'ನಂತಹ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಅದೃಶ್ಯ ಶಕ್ತಿಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ನಿಸರ್ಗದೊಡನೆ ಈ ಒಡನಾಟ, ನಿಸರ್ಗದ ಸ್ವರೂಪ-ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೆರಗು ಭಾರತೀಯ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಹೊಸದು.

ಹೀಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮನೋಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನ ಪ್ರಭಾವಿಸಿತು.

ಆದರೆ, ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ ಬಂದವೇ ಅಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತದ ಭಾಗವಾಗಿ ಅದರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವಿಷ್ಟ-ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಪಡೆಯಿತು.

ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟ ನಮ್ಮನಾಡು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು. ಇದು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿತು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನರಿಗಳ ಸ್ವತ್ತೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ (೧೮೬೫), ವೃತ್ತಾಂತ ಚಿಂತಾಮಣಿ (೧೮೮೨), ಕನ್ನಡ ಕೇಸರಿ (೧೯೦೭) ಮೊದಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಜೆಗಳ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಜನಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ವಿದ್ಯಾವಂತ ನಾಯಕರು ಜನರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬಾಲಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರಂತಹ ಜನನಾಯಕರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು, ಗಂಗಾಧರರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಅವರ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟ, ದೇಶಪ್ರೇಮ ಗೀತೆಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿತು. ವಿಚಾರ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಅದು ಗದ್ಯದ

ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು, ನಾವು ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ನಮ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಲಭ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಂದಲೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿಸಿತು. ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ೧೮೯೭-೧೯೦೦ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘು ವಂಶದಿಂದ ಎರಡು ಕಾವ್ಯ ಖಂಡಗಳನ್ನು 'ಅಜನ್ಯಪ ಚರಿತೆ' ಮತ್ತು 'ದಿಲೀಪ ಚರಿತೆ' ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಿದರು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಚುರುಮುರಿ ಶೇಷಗಿರಿಯರೂ (೧೮೬೯) ಬಸವಪ್ಪ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ (೧೮೮೩) ಕಾಳಿದಾಸನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದರು. ದೊಂಡೋ ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ ಬಾಗಲ ಅವರು ವೇಣೀಸಂಹಾರ (೧೮೮೩), ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ (೧೮೮೬) ಮತ್ತು ಉತ್ತರರಾಮ ಚರಿತ (೧೮೯೨)ಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದತ್ತ ತಿರುಗಿದರು. ಮುದ್ದಣನೂ ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಂಡಂತೆ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಧ್ವಾಂಸರು ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಇತಿ-ಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದರು. ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದರು. ರಾಬರ್ಟ್ ಕಾಲ್ಸ್‌ವೆಲ್‌ನ 'ಎ ಕಂಪ್ಯಾರಟಿವ್ ಗ್ರಾಮರ್ ಆಫ್ ದ್ರವಿಡಿಯನ್ ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜಸ್' (೧೮೫೬), ಜೇಮ್ಸ್ ಫರ್ಗುಸನ್ನನ 'ಕೇವ್ ಟೆಂಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ (೧೮೪೪), ರಾಬರ್ಟ್ ಸಿವೆಲ್‌ನ 'ಎ ಫರ್‌ಗಾಟನ್ ಎಂಪೈರ್' ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸಿದ ದೀಪಗಳಾದುವು, ವಿಲಿಯಂ ಕ್ಯಾರಿ ೧೮೧೭ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಜಾನ್ ಮೆಕೆರೆಲ್ ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಕರಣ ೧೮೨೦ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ವಿಲಿಯಂ ರೀವ್‌ನ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ೧೮೩೨ರಲ್ಲಿ, ಫರ್ದಿನೆಂಡ್ ಕಿಟಲ್‌ನ ಕನ್ನಡ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಿಘಂಟು ೧೮೯೪ರಲ್ಲಿ

ಪ್ರಕಟವಾದವು, ಜಾನ್ ಗ್ಯಾರೆಟ್ ಕೇಶಿರಾಜನ 'ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣ'ವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ೧೮೬೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂಯಿ ರೈಸ್ 'ಪಂಪ ರಾಮಾಯಣ'ದ ಐದು ಆಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ೧೮೭೪ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ 'ಅಮರ ಕೋಶ'ವನ್ನು ೧೮೭೩ರಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದನು. ರೈಸನೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಬರೆದನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ ವಿಲ್ಕ್ಸ್, ಬೆಂಜಮಿನ್ ರೈಸ್, ಜೇಮ್ಸ್ ಬರ್ಚೆಸ್, ಡಾ. ಹಲ್ಟೆಕ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿತು. ಹೀಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ನಿಷ್ಠೆಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಚೆಲ್ಲಿದ ಬೆಳಕು ಕನ್ನಡಿಗರ ಅಂತಃಕರಣ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾಯಿತು.

ಬಂಗಾಳಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಒಲವೂ ಭಾರತದ ಸತ್ವ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಒಲವೂ ಮೊದಲು ಬಲಗೊಂಡದ್ದು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ, ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದದ್ದು ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ರಾಜಾರಾಮ್ ಮೋಹನ ರಾಯ್‌ನ ಹೆಸರನ್ನು ಆಗಲೆ ಹೇಳಿದೆ. ೧೮೬೫ರಲ್ಲಿ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರರ 'ದುರ್ಗೇಶ ನಂದಿನಿ' ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ೧೮೮೨ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿ 'ಆನಂದಮಠ' ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದಲೇ ಜನಪ್ರಿಯರಾದರು ಬಂಕಿಂ. 'ದುರ್ಗೇಶ ನಂದಿನಿ' ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಬಾರಿ ಅಚ್ಚಾಯಿತು, 'ಆನಂದಮಠ' ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಾರಿ ಅಚ್ಚಾಯಿತು. ಬಿ. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು 'ದುರ್ಗೇಶ ನಂದಿನಿ'ಯನ್ನು ೧೮೮೫ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. 'ವಿಷವೃಕ್ಷ' ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ೧೯೦೦ರಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಬಂಕಿಂ-ಚಂದ್ರರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಆದರೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಮಾದರಿ ಇವರಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ದೊರಕಿದಂತಾಯಿತು. ಕಾದಂಬರಿಗಳೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿರುತ್ತಿದ್ದ ಬಂಕಿಮರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ, ಬಂಕಿಮರ ನಂತರ ಬಂಗಾಳದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರರ ಯುಗದ ಉದಯವಾಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ೧೯೧೩ರಲ್ಲಿ ನೊಬೆಲ್ ಬಹುಮಾನ ದೊರಕಿದ ನಂತರ 'ಗೀತಾಂಜಲಿ' ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಯಿತು.

ಅದರ ಗುಣಗಾನ, ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದವು. ವೈಷ್ಣವ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಶಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ರವೀಂದ್ರರ ಕಿರುಗತೆಗಳು, ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು. ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಹೊಸ ಪುಷ್ಟಿ ಬಂದಂತಾಯಿತು.

ಹಿಂದಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೈಜ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದ ಉದಾರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮಹಾರಾಜರು ದೊರೆತದ್ದು ಕನ್ನಡದ ಸುದೈವ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರು, ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು, ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಎಲ್ಲರೂ ಪಂಡಿತರಿಗೆ, ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡನಾಡಿನಾಚೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಸಾಹಿತಿಗಳೂ, ಕಲಾವಿದರೂ ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನೂ ನೆರವನ್ನೂ ಪಡೆದದ್ದುಂಟು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರೇ ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. 'ರಾಜಾವಳಿಕಥೆ'ಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ದೇವಚಂದ್ರ, 'ನರಪತಿ ಚರಿತೆ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಅಳಿಯ ಲಿಂಗರಾಜ ಇವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದವರು. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ, ಪಾರಸಿ ಕಂಪೆನಿಯೊಂದು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಬಂದು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲಕ್ಷ್ಯಹರಿಯಿತು. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ನಟವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾದರು. ಬಸವಪ್ಪ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಂತಹ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅವರೂ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರೂ ಸಮರ್ಥರಾಗಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವ ವೃತ್ತಿನಟರ ಕಂಪೆನಿಗಳನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮುಕ್ತ ಹಸ್ತದಿಂದ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಎಣಿಕೆಗೆ ಬರದೆ ಜನಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಯ್ದಿಡುವ, ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾದರೂ ಹುಟ್ಟು ಕವಿಗಳಾದವರ ಅಣಿಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಡುವ ಜಾನಪದವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲೇ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಗೊವರ್ ಎಂಬಾತ 'ಫೋಕ್ ಸಾಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಸದರನ್ ಇಂಡಿಯ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿದ. ಜೆ. ಎಫ್. ಫ್ಲೀಟ್ ಎಂಬಾತ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿಕ್ವರಿ' ಯ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ, ೧೮೮೫ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತವು. ಕಿಟಿಲ್ ತನ್ನ ಶಬ್ದಕೋಶದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗಾದೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ.

ನವೋದಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರು (ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್) ಲಾವಣಿ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಳ್ಳೆಯ ಲೇಖನ ಬರೆದರು. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಜೀವನದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಗರಗಳಿದ್ದುದು ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಇವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಬಹು ಕಡಿಮೆ, ಬಹು ಮಂದಿ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದವರೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ, ಸಣ್ಣ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿಡಬೇಕು. ಮಾಸ್ತಿಯವರ 'ಭಾವ', ಶ್ರೀರಂಗರ 'ಸಾಹಿತಿಯ ಆತ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ' ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿ ದವರಿಗೆ ಜಾನಪದ ಎಂತಹ ಜೀವಂತ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಭಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಅಂತೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಸೊರಗಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನೆಲವನ್ನು ಫಲವತ್ತು ಮಾಡಲು ಹತ್ತು ಕಡೆಗಳಿಂದ ನೀರು ಹರಿದು ಬಂದಿತು.

ಇ. ಅರುಣೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ - ಪರಿಚಯ

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮುನ್ನಿನಷ್ಟು ಸತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯೇ ಮೂಲಕಾರಣ, ಶರಣರು ದಾಸರು ಮತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞನಂತಹ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಡೋಣ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವೆಂಬ ಮಾಮರದ ಆಸರೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ರಾಜ ಮನೆತನವಾವುದೂ ಆಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ ಪೇಶ್ವೆ, ನಿಜಾಮ ಮುಂತಾದ ಅನ್ಯ ಭಾಷಿಕರ ರಾಜಸತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಕವಿ ಬಳಗಗಳಿಗೆ ಬಿದಿರಿನ ಹಂದರವನ್ನಾದರೂ ಒದಗಿಸಿದ್ದ ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಅರಸರು ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ಹೈದರ, ಟೀಪೂಸುಲ್ತಾನರ ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂವರ್ಧನೆಯು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹದೇನಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಗೌರವನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯು, ಇತರ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸತ್ವಯುತವಾಗಿ ಹೊರಬರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ಬರಡು, ಅತಿ ನಿಸ್ಸತ್ವ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಕವಿಚರಿತೆಯ ಮೂರನೆಯ ಸಂಪುಟ, ಮತ್ತಿತರ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಗೌರವನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ಜನ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ೩೫೦ಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಿದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ಕವಿಗಳು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿದ್ದವರೇ, ಕೆಳಲೆಯ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ವೀರರಾಜ ಹಾಗೂ ಅವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಂಜರಾಜ, ದೇವರಾಜರು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದೊ, ಬರೆಯಿಸಿಯೊ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಣೀವಾಸದ ಚೆಲುವಾಂಬೆ, ಕತ್ತಿ ಗೋಪಾಲರಾಜ, ಶಾಲ್ಯದ ಕೃಷ್ಣರಾಜ, ಚೆನ್ನರಾಜಪ್ಪ, ನಿರ್ವಾಣಮಂತ್ರಿ, ಜಣಾಮಾತ್ಯ, ವೆಂಕಾಮಾತ್ಯ-ಇವರೂ ಕೆಳದಿಯ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮತ್ತು ಶರಜಾನಾಗ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಿ, ಕೊಡಗಿನ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ, ಜಾಯಗೊಂಡದ ದೇಸಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ವಿಷಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೌಲಿಕವೆನ್ನುವುದು ಈ ಶತಮಾನದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅನಿಸಬಹುದು. ಅವೇ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಪ್ರಸಂಗಗಳು

ಅಷ್ಟಾದಶ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮಾಹಾತ್ಮದ ಕಥೆಗಳು, ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ, ವೀರಶೈವ ಹಾಗೂ ಜೈನ ಮತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಟೀಕಾನುವಾದ ಮತ್ತು ಶತಕಗಳು, ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಇವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಮೊದಲು ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೋ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿಯೋ ಬರೆದರೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿದೆ, ಕೆಲವು ವೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಜಯದೇವನ ಗೀತಗೋವಿಂದ ಹಾಗೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅನುವಾದಗೊಂಡದ್ದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವೇ ಸೈ.

ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಇವೆರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಡುಗನ್ನಡದ್ದೇ ಮೇಲುಗೈ. ರಾಮಾಯಣದ 'ವೆಂಕಾ ಮಾತೃ, ಕೆಳದಿ ನೃಪವಿಜಯ'ದ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಇವರು ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೌಢ ಸರಣಿ ಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದರು, ಬತ್ತೀಸಪುತ್ಥಳಿಯ ಕತೆಗಳಂತಹ ಲಲಿತ ವಿಷಯವನ್ನು ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ದೇವಕವಿ ಹಾಗೂ ಈ ಹಿಂದೆ ವರ್ಣಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ ಹಾಲಾಸ್ಯ ಪುರಾಣವನ್ನು ವಸ್ತುಕ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಬರೆದ ಇಮ್ಮಡಿಯ ಮುರಿ ಗೆಯ ಸ್ವಾಮಿ-ಇವರಿಬ್ಬರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ನಡುಗನ್ನಡದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಷಟ್ಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಚೌಪದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯ ಒಲವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಲಕ್ಷಕವಿ, ಬಬ್ಬೂರು ರಂಗ, ತಿಮ್ಮಾಮಾತೃ, ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ, ಶರಜಾನಾಗ ಮಂತ್ರಿ (ಶುಕಸಪ್ತತಿಯ ಕರ್ತೃ)-ಇವರುಗಳು ಇಂಥ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು, ಯಕ್ಷಗಾನದ ಹಾಡಿನ ರಚನೆಗೂ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಿತು. ತಿಪ್ಪಣಾರ್ಯ, ಸಾಂಬಯ್ಯ, ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬ, ಚೆನ್ನಪ್ಪ (ಶಿವಶರಣಲೀಲಾಮೃತದ ಕರ್ತೃ) ಭಾಳಾಕ್ಷ, ಹಟ್ಟಿಯಂಗಡಿ ರಾಮಭಟ್ಟ ಮುಂತಾದವರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕೃತಿಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು.

ಮಿಕ್ಕುಳಿದ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮೈಸೂರಿನ ದೊರೆಯಾದ ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಪಟ್ಟ ಮಹಿಷಿಯೂ, ಶಾಲ್ಯದ ಕೃಷ್ಣ ರಾಜನೂ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪುರಸ್ಕರ್ತರಾಗಿದ್ದರೆ, ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತರು ಮತ್ತು ಶಂಕರಾನಂದ ಯೋಗಿಗಳು ಅದೈತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು. ಇತ್ತ ನಂಜರಾಜನು ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಟೀಕೆಯೊಡನೆ ಕನ್ನಡಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾವ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತನು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಶಂಕರಕವಿ, ಮೈಲಾರ ಬಸವಪ್ಪ, ಗುರುಸಿದ್ದ ಇವರ ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ದೇವಾಂಗಮತದ ಕೈವಾರಿಗಳಾಗಿ ಮುದ್ದು ಸಂಗಮುನಿ ಮುಂತಾದವರು ಟೀಕೆ, ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಂತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮತಗಳ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವು ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳ ರಚನೆ, ಪೋಷಕ ದೊರೆ, ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೇ ಇದರ ಸೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಂಶಗಳು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ, ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೆ ೧೬ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಅವು ನೇರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಪರಂಪರೆಯು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರೇ ನಿಮಿತ್ತರಾದರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

‘ಕುಮಾರರಾಮನ ಸಾಂಗತ್ಯ’ದಿಂದ (ಸು. ೧೫೨೫) ಆರಂಭವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯು ಚಿಕದೇವರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಮಂತ್ರಿ ತಿರುಮಲೆಯಾರ್ಯನ ‘ಚಿಕದೇವರಾಯ ವಂಶಾವಳಿ’ಯು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬರಹವಾಗಿದೆ. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೈಸೂರರಸರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ನೂರೊಂದನ ‘ಸೌಂದರ ಕಾವ್ಯ’ವೆಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ದೊರೆಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯು ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಚಿಕದೇವರಾಯನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ‘ಶೂದ್ರಾಚಾರ ನಿರ್ಣಯ’ವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲ ಪ್ರಕರಣವು ಮೈಸೂರರಸರ ಚರಿತ್ರಾವಳಿಗೆ ಮೀಸಲು. ಈ ಬಗೆಯ ವಂಶಾವಳಿಯ ಕಥನವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಳವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಅದರಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಮೈಸೂರರಸರಲ್ಲದೆ ಬಿಳಗಿ, ಕೆಳದಿ, ಕೊಡಗು ಈ ರಾಜವಂಶೀಯರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳು ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪಾರ್ಶ್ವನೆಂಬುವನು ಭಾಮಿನೀ ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಸಾಮಂತರಾಜರ ಚರಿತೆ ಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕೃತಿ ರಚನೆಯು ೧೯ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ‘ಉಕ್ತಿ ವಿಲಾಸ’ ಗಳ ಪರಂಪರೆ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಅನೇಕ ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು “ಕೃಷ್ಣರಾಜ ವಾಣೀ ವಿಲಾಸ” ಅಥವಾ ‘ಉಕ್ತಿ ವಿಲಾಸ’ ಎಂಬ ಸದರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಅದರ ಉಗಮವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕಳಲೆಯ

ವೀರರಾಜ, ನಂಜರಾಜರು, ರಾಣಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆ, ಕತ್ತಿಯ ಗೋಪಾಲರಾಜ ಇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಉಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಾಣಿ ವಿಲಾಸಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ. 'ಚಾಮರಾಜೋಕ್ತಿ ವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಮಾಯಣದ ಗದ್ಯಾನುವಾದವೂ ಆ ಕಾಲದ್ದೆ ಆಗಿದೆ.

ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದರೆ, ಉತ್ತರದ ಆಗಿನ ನಿಜಾಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹರಿದಾಸರು ಆಗಿ ಹೋದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸ, ವಿಜಯದಾಸ, ಗೋಪಾಲದಾಸ ಮತ್ತು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಈ ಐವರು ಪ್ರಮುಖರಷ್ಟೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂವರು ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಬಾಳಿದವರು, ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟ ದಾಸರೂ ಇದೇ ಕಾಲದವರು. ವಿಜಯದಾಸರು (೧೬೮೭-೧೬೯೫) ಪುರಂದರದಾಸರಂತೆಯೇ ನೂರಾರು ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವಿಶಾಲ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲದಾಸ, ಮೋಹನದಾಸ, ವ್ಯಾಸವಿಠಲ ಮತ್ತು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಇವರು ಅಗ್ರೇಸರರು, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಮಹಾಮಹಿಮರು. ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಕವನ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಸಾವಿರಾರು ಹಾಡುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಯಾಯಿತು. ಹಾಡು, ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲದೆ ಕಥನ ಕವನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರಿದ್ದಾರೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಾನಾ ಮದರಿಯ ದಾಸರು), ಶ್ರೀಹರಿಯ ಲೀಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಹರಿಭಕ್ತರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಈ ಈ ಕಥನ ಕವನಗಳ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ರಘುಪತಿ ವಿಠಲರೆಂಬವರು (೧೮ನೆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ) ತಮ್ಮ 'ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಮಾಲಾ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವ ತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ನಿರೂಪಿಸಿದುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ವಿಜಯದಾಸರ ಮತ್ತು ಅವರ ಅನಂತರದ ಹರಿದಾಸರ ಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಕೃತಿಗಳು ಗೊರಾಬಾಳ ಹನುಮಂತರಾವ, ಬೇಲೂರ ಕೇಶವದಾಸ ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣ ರಾವ ಕಲಮದಾನಿ-ಇವರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಮೂಲಕ ಈಚೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಸಮಸ್ತ ದಾಸ ಪೀಳಿಗೆಯವರ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳು ಈ ಮುನ್ನವೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ನಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದರೆ, ಈ ಶತಮಾನವನ್ನು ಕತ್ತಲೆಯ ಕಾಲವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇನೋ. ವಿಜಯದಾಸ, ಗೋಪಾಲ ದಾಸರ ಭಾವಪೂರ್ಣ ಸುಳಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ 'ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರ'-ಇವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನವು ಅದೆಂತು ನಿಸ್ಸತ್ಯವೆನಿಸಿತು?

ಈ ಶತಮಾನದ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಗದ್ಯದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯದ ನಡೆಯು ಪದ್ಯದಷ್ಟೆ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ತೋರಿದರೂ,

ಹಿಂದಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯು ಗುಣ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರ ಇವೆರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿನ್ನಡೆಯದೇ ಆಗಿದೆ. ಸಮಗ್ರ ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಮುಂತಾದ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಡೆಯದೇ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾದ ಗದ್ಯಾಶ್ರಯಿಗಳ ಹೆಸರನಷ್ಟೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲವಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಅಂತಿರಲಿ, ಹೆಸರು ಕೂಡ ತಿಳಿಯದು. ಚಂಪೂ ಮತ್ತು ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಪಾಲನ್ನು ಪಡೆದ ಗದ್ಯ, ಮೂಲತಃ ಪದ್ಯದ ಛಾಯೆಯುಳ್ಳ ವಚನಗಳ ಗದ್ಯ, ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳ ಗದ್ಯ-ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅಂಶತಃ ಕಂಡುಬರುವ ಗದ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಪರಂಪರೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಪರಂಪರೆ ಆರಂಭವಾದುದು ೧೭ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗಾಲದಿಂದ, 'ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯ ವಂಶಾವಳಿ'ಯೇ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ೧೯ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಅಥವಾ ಮುದ್ರಣದ ಅನುಕೂಲತೆಯೊದಗಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಗದ್ಯಾವತಾರವಾಯಿತೆಂದೇನೂ ಅಲ್ಲ.

ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯ ಗದ್ಯದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾಗದದ ವ್ಯಾಪಕ ಬಳಕೆಯೂ ತುಸುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಭೂರ್ಜಪತ್ರ ಹಾಗೂ ತಾಡವೋಲೆಗಳು ದುರ್ಮಿಗಳವೂ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೂ ಆಗಿದ್ದುವೆಂಬುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯ. ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆ, ನಾರುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಕಾಗದವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೂಲಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಗುಜರಾತದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಬಳಕೆಯಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಕಾಗದದ ಬಳಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ದಾಖಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಗದವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಸಾಧನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಆಗಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠರಿಗೆ, ಕಾಗದವು ಅಪವಿತ್ರ ವೆನಿಸಿದ್ದಿತು ಮತ್ತು ತಾಳಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತಾಡವೋಲೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಬಳಕೆ ಎಂದಿನಿಂದ ಮೊದಲಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ರಿಶ. ೧೩೧೦ ನೆ ಇಸವಿಯ ಮೈಸೂರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಕಾಗಜ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. (Mysore Archaeological Survey Report for ೧೯೩೧, ಶಾಸನ ನಂ.೧. ಸಾಲು ೪೦): ಆ ಮುಂದೆ ಮಂಗರಾಜನ 'ಅಭಿನವಾಭಿಧಾನಂ' ಕೋಶದಲ್ಲಿಯೂ

೧೯೯೮) ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಭೂಮಿಕಾಂಡ ೧೫ ನೇ ಪದ್ಯ): ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕಾಗದವು ಒಂದು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಮುಸ್ಲಿಂ ಮನೆತನಗಳ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು 'ಕಾಗಜ' ಎಂದು ಈಗಲೂ ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಂತೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರವೀಡು ರಾಜಮನೆತನ, ಬಹಮನೀ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ-ಇವುಗಳ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಗದವನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಬಹುದು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ರಾಮರಾಯನ ಬಖೈರೆ'ನ್ನು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆಯೇ ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮುಂದೆ, ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಗದದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮೈಲಿಗೆಯ ಭಾವನೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳವರು ಬಳಸತೊಡಗಿದರು. ಎರಡನೇ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜರ ೧೭೦೯ನೆಯ ವರ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಸನವು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಇದ್ದೀತೆಂಬುದು ಮೇಲಣ ಮಾತಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲದು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವನ್ನು ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಟೀಕಾನುವಾದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಮೈಸೂರು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರಶೈವ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂಥ ಟೀಕಾ ಗದ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದೇ, ಜೈನ ಹಾಗೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಸಂಖ್ಯಾಮಾನದಿಂದ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಗದ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು ಹೃದ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೇನೋ ನಿಜ, ಹಾಗೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ ತಿರುಮಲೆಯಾರ್ಯನ ಗದ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಆ ಮುಂದಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿದವರು ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ.

ಆದರೆ ಗದ್ಯವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ವೈದ್ಯಕೀಯ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಆಯ್ದುಕೊಂಡುದು, ಗದ್ಯದ ಮುನ್ನಡೆಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಕಳಲೆಯ 'ವೀರರಾಜೋಕ್ತಿ ವಿಲಾಸ' ಎನಿಸಿದ 'ವೈದ್ಯ ಸಂಹಿತಾರ್ಣವ'ವೂ ತಿಮ್ಮರಾಜಗೌಡನ 'ಸ್ತ್ರೀ ವೈದ್ಯ'ವೂ ಈ ಮಾತಿಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. 'ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣ'ಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದ ನಿಟ್ಟೂರ ನಂಜಯ್ಯನು ಇದೇ ಕಾಲದವನು. 'ಗೀತ ಗೋವಿಂದ', 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ' - ಇವುಗಳೂ ಗದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಗೊಂಡವು.

ಹೀಗೆ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಕೃತಿಶ್ರೇಣಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ನಿಜವಾದರೂ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದಾಸತ್ರಯರ ಕೃತಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಮಾತೆಂದರೆ ಹೊಸಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ

ಹಲವು ಪರಂಪರೆಗಳು ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಉಗಮ ಹೊಂದಿದುವು. ಅವು ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದುವು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾಹಿನಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಪರ್ಕದ ಹೊಸ ನೀರು ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು.

ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಈ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು, ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ಹೇಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು?

ಯಾವುದೊಂದು ಹೊರಗಿನ ವಿಚಾರ ಪ್ರಣಾಲಿಯು ನೇರವಾಗಿ ಆಗಮಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಇದ್ದುದನ್ನು ಪಲ್ಲಟಿಸಿ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ಲೋಪಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಆಗಮ, ಆದೇಶ, ಲೋಪ-ಈ ಮೂರು ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇಂಥ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಪ ಆದೇಶ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಸ್ವರೂಪದವು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕೆ ಅನ್ಯ ಗುಣಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಒಗ್ಗುತ್ತವೆ. ವಿಹಿತವಾದಂಥ ಯಾವುದೇ ಅಂಶವಿರಲಿ, ವಿರೋಧ ಮಂಡಲದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಹಾಗಿಲ್ಲದುದನ್ನು ತನ್ನಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದಾರತತ್ವವು ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಚಾರ ಪ್ರಣಾಲಿಗೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಂಬು ದೊರೆಯಿತು. ಇದರರ್ಥ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯು ಕಂಡು ಬರಲೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಉಗ್ರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಅವಹೇಳನ ಮಾಡುತ್ತ ಮಿಶನರಿ ಜನರು ದೇವ-ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೆಗಳಿಯೊ, ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿಯೊ ಜೋರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಾಗ ಅಷ್ಟೇ ಬಲವತ್ತರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯು ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಲಯಗಳಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಸ್ವಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿಮಾನ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸುಧಾರಣೆ ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಇಂತು ಆದೇಶ ಮತ್ತು ಆಗಮ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಣಾಲಿಯು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

ಹೇಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮತ್ತು ದೇಶ ಭಾಷೆಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿ, ಆದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಅಭಿಯೋಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಸು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದಿತು. ಇತ್ತ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವು ಅದರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ತನ್ನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಹೊಸ ನೀರನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇಂದು ಅವರಡೂ ಬೆರೆತು ಒಂದೇ ತೊರೆಯೆಂಬಂತೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಈ ನವೋದಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕೈಸ್ತ ಮತಪ್ರಸಾರ, ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮ-ಇವು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು. ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಚೋದನೆಯೆಂದರೆ ತಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು, ಕಂಡ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಲೇಖಕನ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಅದಮ್ಯ ಅಂತಃ ಪ್ರೇರಣೆ. ಈ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಅದೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿದ್ದ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗೀಯನಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾದುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಎಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನವೀನ ವಿಚಾರಗಳು ಅಂದಿನ ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಮನದಲ್ಲಿ ಮಥನಗೊಂಡವು. ಮಿಶನರಿ ಜನರ ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರಕಟನೆಗಳ ಅನಿರ್ಬಂಧ ಪ್ರಸಾರದಿಂದಾಗಿ ವಾಚನಾ ಭಿರುಚಿಯು ಕುದುರಿತು. ತಾವೂ ಬರೆಯಬೇಕು, ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕು-ಎಂಬ ಒತ್ತಾಸೆ ಮೇಲೆದ್ದಿತು. ಹೇಗೂ ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರದ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಹೊಸತಾಗಿ ದೊರಕಿದ್ದಿತಲ್ಲ. ಇಂತು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿದ್ಯಾವಂತನು ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತಾಯಿತು.

ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಒಂದರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಂಭದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ, ಶಬ್ದಕೋಶ, ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಚಾರಗಳ ಅನುವಾದ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪದ ಕಥನ-ಹೀಗೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿವು, ನವಭಾರತದ ವಾಚ್ಯ ಕಂದನನ್ನು ಮಿಶನರಿ ಜನರು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಯೇ ಇರಲಿ ಕೈಹಿಡಿದು ನಡೆಸಿ, ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಲು ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಕಾಲವಿದು.

ಇನ್ನು ತನ್ನ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನಡೆದಾಡುವಂತಾದ ಕಾಲಾವಧಿಯು ಆಮೇಲಿನದು. ಇವೆರಡು ನಡೆಗಳನ್ನು ಅರುಣೋದಯದ ಪೂರ್ವಾಯಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾಯಣಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲೇಖಕನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದೆಂದು ಒತ್ತಡ ಮೂಡಿತೋ ಅಂದೇ ನವೋದಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉತ್ತರಾಯಣ ಕಾಲವು ಮೊದಲಾಯಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಬಗೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಚಾರ ಸರಣಿ, ಲೌಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವತೆಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇವು ಒಡಮೂಡಿದವು. ಈ ಅಂಶವು ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದು, ಕೆಲವುಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ವಿ.ಕೃ. ಗೋಕಾಕರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ:

If the impulses behind Renaissance crystallised into a

definite and original literary form in the Fifties in Bengal, they did so in the Seventies in Marathi. This happened in the Eighties in Kannada..

ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಅನುಕರಣ, ಪರಿಷ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅನ್ಯ ಭಾಷೆಯ, ವಿಶೇಷತಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಶ್ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಯೊ ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಿಯೊ ಸ್ವಭಾಷೆಗೆ ತಂದುದು ಅನುಕರಣ. ಇದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಕಾಳಿದಾಸ, ಹರ್ಷ, ಶೆಕ್ಸ್ಪಿಯರ್ ಮೊದಲಾದವರ ಕೃತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ಸ್ ದಂತಹ ಕಥನಗಳು ದೇಶ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು, ಎಲ್ಲವೂ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟದ ಕೃತಿಗಳೇ ಎಂದಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಅನುವಾದಕರಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತ “They ploughed the barren lurlough of imitation, and translation of tenth-rate English works” ಎಂಬುದಾಗಿ ಕುಸುಮಾವತಿ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಮರಾಠಿ ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು, ಇತರ ದೇಶೀ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಹದೇ.

ಸ್ವರ್ಮ ಸ್ವಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನವು ಆಗಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಕರಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿಬಂದಿತೆಂದು ಹೇಳಿದೆವಷ್ಟೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ವಾಚ್ಯಯ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಅನುವಾದಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟವರು ಸರಕಾರೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮಿಶನರಿ ಗಳು. ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ದೇಶೀಯರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಕೊಂಡರಾದರೂ ಅವರ ಪರಿಷ್ಕರಣವು ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ಕೋಶ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮುಂತಾದ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಸುಲಭಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಎತ್ತುಗಡೆಯೂ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ಯಾವುದೇ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಮ್ಮ ವಾಹಿನಿಯಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ೧೮-೧೯ನೆಯ

ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ, ಗದ್ಯವಾಹಿನಿಯು ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಹಲವಾರು, ಮತ್ತು ಅವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂತಹವು. ಕಾಗದದ ವ್ಯಾಪಕ ಬಳಕೆ; ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರದ ಅಸ್ತಿತ್ವ-ಅದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ನೆನಪಿಡುವ ಪ್ರಮೇಯ ತಪ್ಪಿದುದು; ಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಪದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ನೇರವಾಗಿ ಸುಲಭ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕಾದವರ ಅಗತ್ಯ-ಈ ಅಂಶಗಳು ಗದ್ಯದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಆ ಮೊದಲು ಗದ್ಯವು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ವೈವಿಧ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಇಂದು ಗದ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಇದರಿಂದ ಪದ್ಯದ ಮಹತ್ವವು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಗದ್ಯ ರಚನೆಯ ಜೊತೆಗೇ ಅದು ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆದರೆ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸತನ, ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲದ ಪದ್ಯ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಗದ್ಯರೂಪದ ವೈವಿಧ್ಯವೋ ಅತ್ಯಂತ ಮನನೀಯವಾಗಿದೆ. ಬೈಬಲ್ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಗ್ರಂಥಗಳ ನೇರ ಅನುವಾದದ ಗದ್ಯವು ಒಂದೆಡೆ ಕಂಡು ಬಂದರೆ, ಪತ್ರಿಕಾ ಗದ್ಯ, ಕಥನರೂಪೀ ಗದ್ಯ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಗದ್ಯ ಇವೆಲ್ಲ ಮೈದೋರಿದುವು. ಮತೀಯ ಹಾಗೂ ಕ್ರಮಿಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶೋತ್ತರ ರೂಪವು (Catechism) ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿತು. ಅದರಂತೆ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕಗಳ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವೂ ತುಸು ಮಾರ್ಪಾಟನ್ನು ಹೊಂದಿತು, ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪಗಳ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿವಿಧತೆಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಂಡನೆಯ ಹರಹು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಲೇಖಕನಿಗೆ ದೊರೆತುದರಿಂದ ಅಂಥ ಕೃತಿಯ ವಾಚನೆ ಸುಭಗತೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಸಗ್ರಹಣವು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಯಿತು.

ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣ, ಶಬ್ದಕೋಶಗಳು ಹೊರಬಂದುವು. ಹಾಗೆ ಹೊರಬಂದ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ವಿಲಿಯಮ್ ಕೇರಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ (೧೮೧೭) ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಮೈದಾಳಿತು ಮತ್ತು ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇವೇ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಮುಖ್ಯ ಬರಹಗಳಾದುವು. ಹೀಗೆ ವಿದೇಶೀಯರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮೊದಲಿಗೇ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದರೂ ದೇಶೀಯರು ಮಾತ್ರ ಮೌನವಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ನಾಡಿನ ಆಡಳಿತವು ಹರಿದು ಹಂಚಿ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಗತಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ

ಆಸ್ಪದ ದೊರೆಯದೇ ಹೋಯಿತು.

ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರ, ವಿಶೇಷತಃ : ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದವರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಿಯತೆ, ಆಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತ ಮೈಸೂರಿನ ಕವಿ ಲೇಖಕರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಗ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ನವೋದಯದ ಹೊಸಗಾಳಿಯನ್ನು ಬರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥರಾಗದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ರಚಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದಕ್ಕೆ ವೇಳೆ ಹಿಡಿಯಿತು. ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಯೂ ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಂದಗತಿಯಿಂದಾಗಿ ಯೂ ಅಲ್ಲಿಯವರು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನ, ಜನಜೀವನದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮುಂತಾದ ಪುರೋಗಾಮಿ ವಿಚಾರಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲಿ, ಮರಾಠಿಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಬೇಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಅರುಣೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪೂರ್ವಾಯಣ, ಉತ್ತರಾಯಣಗಳ ಕಾಲಾ ವಧಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸುರುವಿಗೆ, ಎಂದರೆ ೧೮೧೦ - ೧೮೬೦ ರ ವರೆಗೆ ಮಿಶನರಿ ಜನರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಮೇಲೆ ದೇಶೀಯರೂ ಜೊತೆಗೂಡಿ ವಿವಿಧ ಕೃತಿಗಳ ಅನುವಾದ, ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಗದ್ಯ ಕಥನ ಇವುಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸುಗೊಟ್ಟರು. ಇವೆಲ್ಲ ಪೂರ್ವಾಯಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಮುಂದೆ ೧೮೮೦ ನೆಯ ದಶಕದಿಂದ ನನಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರ ಸರಣಿ, ಸ್ವಂತದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುದು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾವಂತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುಧಾರಕ ಪಂಥದವರಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೮೦ ನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ಬರವಣಿಗೆಯು ಮಂದಗತಿಯಿಂದಲೇ ಸಾಗಿದ್ದಿತು. ಮುಂದಿನ ಎಂದರೆ ೧೮೯೦ ನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಥನ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಒಡಮೂಡಿದಾಗ ಅರುಣೋದಯವು ಇನ್ನಷ್ಟು ನಿಚ್ಚಳವಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೮೧ ರಂದು ಚಾಮರಾಜರು ರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಇತ್ತ ೧೮೯೯ ರಲ್ಲಿ ಆದ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಆದ ಕಾರಣ ನವೋದಯದ ಉತ್ತರಾಯಣ ಕಾಲವನ್ನು ಈ ಎರಡು ವರುಷಗಳ ಗಡುವಿನಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಆದರೆ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಿಂತ ಹಳೆಯದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯು ಕುದುರಿದುದೇ ಹೆಚ್ಚಿನಾಂಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಕಾವ್ಯರಾಶಿಯೂ ನಾಲ್ಕಾರು ಮತ ಪಂಥ

ಗಳವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದವುಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಅನುವಾದ, ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗಳೂ ಜೊತೆಗೆ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕ ರಚನೆಯೂ ಅರುಣೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಹು ಪಾಲನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯೋದಯದ ಪ್ರೇರಣೆ, ಆಗಿನ ಕವಿ-ಲೇಖಕರ ಕೃತಿರಚನೆಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಬಂದ ಹೊಸತನ, ಈ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸ ಬಯಸಿದೆ. ಮುದ್ರಣ ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣ ಇವು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲಿಗೆ ಅವನ್ನು ವಿಶದಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಮಿಷನರಿಗಳು, ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಹರಿದಾಸರು, ಯಕ್ಷಗಾನ ಕವಿಗಳು, ಮುಖ್ಯತಃ ನೂರಾರು ಜನ ಶಿಕ್ಷಕರು ನವೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಆರಂಭಕಾರರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ವಾಚ್ಯಯ ಕಾರ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಚಿತ್ರಣ ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಕರಣ, ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇದ್ದರೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹೊಸತನವನ್ನು ಅರಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಆ ಮೂಲಕವೇ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಈ. ಸ್ವರವಚನ ಮತ್ತು ತತ್ವಪದಗಳು

ಈ. ಸ್ವರವಚನ ಮತ್ತು ತತ್ವಪದಗಳು

೧. ನಿತ್ಯತೃಪ್ತಂಗೆ ನೈವೇದ್ಯದ ಹಂಗೇತಕ್ಕೆ

ನಿತ್ಯತೃಪ್ತಂಗೆ ನೈವೇದ್ಯದ ಹಂಗೇತಕ್ಕೆ?
ಸುರಾಳ-ನಿರಾಳಂಗೆ ಮಜ್ಜನದ ಹಂಗೇತಕ್ಕೆ?
ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯಂಗೆ ದೀಪಾರಾಧನೆಯ ಹಂಗೇತಕ್ಕೆ?
ಸುವಾಸನೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಂಧ ಕರ್ಪೂರಗೌರಂಗೆ ಪುಷ್ಪದ ಹಂಗೇತಕ್ಕೆ?
ಮಾಟದಲಿ ಮನ ನಂಬುಗೆಯಿಲ್ಲದ, ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೀಡಾದ,
ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಪಸಾರವನಿಕ್ಕಿ
ಹೊಲೆಹದಿನೆಂಟುಜನ್ಮವ ಹೊರೆವುದರಿಂದ
ಅಂಗೈಯಲೊರಸಿ ಮುಕ್ತಿಯ
ಮೂಲ ಶಿಖರಂಧ್ರದ ಕಾಮನ ಸುಟ್ಟು
ಶುದ್ಧ ಸ್ವಟಿಕ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯನು
ಸುನಾಳದಿಂದ ಹಂ ಕ್ಷಂ ಎಂಬೆರಡಕ್ಷರವ
ಸ್ವಯಾನುಭಾವಭಕ್ತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವರನೆನಗೊಮ್ಮೆ ತೋರಿದೆ
ಶ್ರೀಗಿರಿ ಚೆನ್ನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

-ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ

೨. ಇಂದು ಎನಗೆ ಗೋವಿಂದ

ಇಂದು ಎನಗೆ ಗೋವಿಂದ ನಿನ್ನ ಪಾದಾರ
ವಿಂದವ ತೋರೋ ಮುಕುಂದ ||ಪ||

ಸುಂದರ ವದನನ ನಂದಗೋಪನ ಕಂದ
ಮಂದರೋದ್ಧರ ಆನಂದ ಇಂದಿರಾ ರಮಣ ||ಅ.ಪ||

ನೊಂದೆನಯ್ಯ ಭವಬಂಧನದೊಳು ಸಿಲುಕಿ
ಮುಂದೆ ದಾರಿ ಕಾಣದೆ ಕುಂದಿದೆ ಜಗದೊಳು
ಕಂದನು ಎಂದೆನ್ನ ಕುಂದುಗಳೆಣಿಸದೆ
ತಂದೆ ಕಾಯೊ ಕೃಷ್ಣ ಕಂದರ್ಪಜನಕನೆ ||೧||

ಮೂಢತನದಿ ಬಹು ಹೇಡಿ ಜೀವ ನಾನಾಗಿ
ದೃಢಭಕುತಿಯನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೊ ಹರಿಯೆ
ನೋಡಲಿಲ್ಲವೊ ನಿನ್ನ ಪಾಡಲಿಲ್ಲವೂ ಮಹಿಮೆ
ಗಾಡಿಕಾರ ಕೃಷ್ಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆನೊ ನಿನ್ನ ||೨||

ಧಾರುಣಿಯೊಳು ಭೂಭಾರಜೀವ ನಾನಾಗಿ
ದಾರಿತಪ್ಪಿ ನಡೆದೆ ಸೇರಿದೆ ಕುಜನರ
ಆರೂ ಕಾಯುವರಿಲ್ಲ ಸೇರಿದೆ ನಿನಗಯ್ಯಾ
ಧೀರವೇಣುಗೋಪಾಲ ಪಾರಗಾಣಿಸೊ ಹರಿಯೆ ||೩||

—ರಾಘವೇಂದ್ರ ತೀರ್ಥ

೩. ಬಸವಪುರಾಣವನುಸುರಿದ ಕವಿಗಳು

ಬಸವಪುರಾಣವನುಸುರಿದ ಕವಿಗಳ
ಪೆಸಗೊಂಬುವೆನಾನಂದದಲಿ
ಪಶುಪಮತಾರ್ಣವ ಶಶಿಗಳ ಪದಸಾ
ರಸಗಳಿಗೆರಗುವೆ ಭಂದದಲಿ

||೧||

ಬಸವಪುರಾಣವನಾಂಧದಿ ರಚಿಸಿದ
ನಸಮ ಸೋಮನಾಥೇಂದ್ರಕವಿ
ಕುಶಲ ಭೀಮಕವಿ ಷಟ್ಪದಿ[ಯಲಿ]ನಿ
ಮಿಸಿದ ಕುಕವಿ ಕುಲಕುಧರ ಪವಿ

||೨||

ಸೂರಿಗಳಿಗೆ ಸವಿ ಸೂಱೀಕೊಡುವ ಸುಖ
ಸಾರ ಸನ್ನುತರೊಳೊಲಿದು
ಧೀರ ಶಂಕರಾರಾಧ್ಯ ಕವೀಶ್ವರ
ಪೂರ ಪೇಳ್ಳ ಕವಿತೆಯ ನಲಿದು

||೩||

ಬಾಲಚಂದ್ರನಗರಾಲಯ ಶಿವ
ಮೌಲಿ ಷಡಕ್ಷರಿವರನಂದು
ಮೇಲೆನಿಸಿದ ವಸ್ತುಕದಿಂ ವಿರಚಿಸ
[ಲೊಲ್ಲು] ನಲಿಯೆ ಪಂಡಿತ ವೃಂದ

||೪||

ಚತುರ್ವಿಧ ಸುಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿ ಸ
ಮೃತಿಯಹ ಗ್ರಂಥಾರ್ಥವ ನಯದಿ
ಚತುರ ಬಸವಲಿಂಗಾಖ್ಯರು ಪೇಳ್ವರು
ಯತಿಪುರ ಸಿದ್ಧೇಶನ ದಯದಿ

||೫||

—ಮದ್ದೀರತೃಕ ಚನ್ನವೀರ

೪. ಶಿವಲೋಕದಿಂದೊಬ್ಬ ಸಾಧು ಬಂದಾನು

ಶಿವಲೋಕದಿಂದೊಬ್ಬ ಸಾಧು ಬಂದಾನು
ಶಿವನಾಮ ಕೇಳಿ ಅಲ್ಲೆ ನಿಂತಾನು.

ಮೈತುಂಬ ಬೂದಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಾನು
ಕೊರಳೊಳು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಾನು.

ಊರಹೊರಗೊಂದು ಮಠ ಕಟ್ಟಿಸ್ಯಾನು
ಮಠದ ಬಾಗಿಲೊಳು ತಾನೆ ನಿಂತಾನು.

ಧರೆಯೊಳು ಮೆರೆವ ಶಿಶುನಾಳಾಧೀಶ
ಶಿಷ್ಯ ಶರೀಫನ ಖೊನ ಹಿಡಿದಾನು.

—ಶಿಶುನಾಳ ಶರೀಫ

೫. ಎಂಥಾ ಮೋಜಿನ ಕುದುರಿ

ಎಂಥಾ ಮೋಜಿನ ಕುದುರಿ—ಹತ್ತಿದ ಮ್ಯಾಲೆ
ತಿರುಗುವುದು ಹನ್ನೊಂದು ಘೇರಿ!

ಹಚ್ಚನ್ನ ಕರಡ ಹಾಕಲಿಬೇಕೋ
ನಿಚ್ಚಳ ನೀರ ಕುಡಿಸಲಿಬೇಕೋ
ಸಂಸ್ಕಾರ ಕಮಚೀಲಿ ಹೊಡಿಯಲಿಬೇಕೋ
ಅಚ್ಚುತ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮೈತಿಕ್ಕಬೇಕೋ

ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವು ಎರಡು ಹೊತ್ತು ದಾಣಿ
ತಿಂದಮೇಲೆ ತಿರಗತ್ಯೆತಿ ಮೇಗಲ ಓಣಿ
ಖಾದರಲಿಂಗು ಪಾಡಿದ ವಾಣಿ
ಸೋಸಿ ನೋಡಿಕೋ ಹಾಕಿದ ಗೋಣಿ.

ಪಾಂಡವರ ಮನಿಯೊಳಗ ಪಾಗದಾಗಿತ್ತು
ಪಾಗದ ಗೂಟವ ರ್ಘಾಡಿಸಿ ಕಿತ್ತು.
ಹೋಗುವಾಗ ಶಿಶುನಾಳಕೋಡೋಡಿ ಬಂದು
ಗೋವಿಂದ ಗುರುವಿಗೆ ವಶವಾಗಿತ್ತು!

-ಶಿಶುನಾಳ ಶರೀಫ

ಉ. ನಾರಾಯಣಶರ್ಮ ವಿರಚಿತ : ಮುದ್ರಮಂಜೂಷವು

೧. ಆಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನ ಕೈಮೊಹರವಂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಥನವು

ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪಾಟಲೀಪುರಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಇರುವ ರಾಕ್ಷಸನ ವೃತ್ತಾಂತವಂ ತಿಳಿಯಲೋಸುಗ ಚಾಣಿಕ್ಕನಿಂದ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಗೂಢಚಾರರೊಳಗೆ ಸಮಿದ್ಧಕನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಚಾರನು ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸನಿರುವದಂಹುಡುಕುತ್ತ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಗೊತ್ತಾಗದಿರಲು, ಪರ್ವತರಾಯನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಮಲಯಕೇತುವು ರಾಕ್ಷಸನಂ ಸನ್ಮಾನಗೊಳಿಸಿ ತನ್ನ ಬಳಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವಂ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಚಿತ್ರವರ್ಮಮುಖ್ಯರಾದ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ರಾಕ್ಷಸನ ಅಪ್ಪಣೆ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆಯುವಂತೆ ನೇಮಿಸಿ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮೇಲೆ ಕಾರಭಾಗಕ್ಕೆ, ಪಾಟಲೀಪುರವಂ ಮುತ್ತುವದಕ್ಕೆ, ಮೊದಲಿನಂತೆ ಸೇನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಲೆಂದು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಲಯಕೇತುವು ಹೇಳಿದ ವೃತ್ತಾಂತವಂ ತಿಳಿದು, ಪಾಟಲೀಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಚಾಣಿಕ್ಕರಂ ಕಂಡು ಕೈಮುಗಿದು,

“ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಅಪ್ಪಣೆ ಮೇರೆಗೆ ರಾಕ್ಷಸನ ವೃತ್ತಾಂತವಂ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಸಮಿದ್ಧಕನೆಂಬ ಚಾರನು ನಾನು, ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ, ವಿಚ್ಛಾಪಿಸುವೆನು” ಎನಲು, ಆಗ ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಮತ್ತೆನೈ?’ ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮಿ, ರಾಕ್ಷಸನು ಪರ್ವತರಾಯನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಸಮ್ಮಾನದಿಂ ಮಲಯಕೇತುವಂ ಕಂಡು, ಅವರವರ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಒಡಂಬಟ್ಟ ದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಬಳಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವಂ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ನೇಮಿಸಿ, ಆತನು ಹೇಳಿದ ಮೇರೆಗೆ ನಡಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತನ್ನ ಸೇನಾಪತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ನೇಮಿಸಿ, ಅನರ್ಥ ವಸ್ತ್ರಭೂಷಣಗಳಂ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಸೇನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸನ್ಮಾನವಾಗಲೆಂದು ಮಲಯಕೇತುವು ನೇಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅವರ ಬಳಿಯ ದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳ ಸೇವೆಗಳು ಗುಂಪು ಕೂಡುತ್ತಲಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದಿವಸದ ಮೇಲೆ, ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ರಾಜಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಲಯಕೇತುವಂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಾಕ್ಷಸನು ಬರುವನಾಗಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸತ್ಯವು” ಎಂದು ಚಾರನು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು,

ಅದಂ ಕೇಳಿ, ಚಾಣಿಕ್ಕನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, “ಈಗ ರಾಕ್ಷಸನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಕಪಟೋಪಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗ್ನವಾಗುತ್ತಿರಲು, ಮತ್ತೂ ದ್ವೇಷವಂ ಸಾಧಿಸುವೆನೆಂದು ಮಲಯಕೇತುವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ, ಅವನಂ ಒಡಂಬಡಿಸಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾದರೂ ಅವನ ಯತ್ನವಂ ಸಾಗಲೀಸುವನಲ್ಲ, ಇನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಯತ್ನವಂ ಮಾಡಲಿ,

ಪಾಟಲೀಪುರಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರಲಿ, ಮಲಯಕೇತುವಂ ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗಜವಂ ದಾಪಿನಾನೆಗಳಿಂದ ವಂಚನೆಗೈಸಿ ಹಿಡಿತಂದು ಪಟ್ಟದಾನೆಯಂ ಮಾಡುವಂತೆ ನಾನು ಮಾಡುವ ಉಪಾಯಕೌಶಲ್ಯವು ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ತಾವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿಯಾವು” ಎಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ, ಪುನಃ ಅದೇ ಗೂಢಚಾರನಂ ಕುರಿತು,

“ಎಲೈ ಸಮಿದ್ಧಕನೇ, ನೀನು ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಶೇಷ ವರ್ತಮಾನವಿದ್ದರೆ ಬಂದು ತಿಳುಹಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಪುನಃ ಅವನಂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕುಳಿರಲು, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೂತರು ಬಂದು ಚಾಣಿಕ್ಕರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು,

“ಸ್ವಾಮಿ, ಮೊದಲು ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿದ್ದ ಮೇರೆಗೆ ಸೇವೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗಣತೆಗಳಾಗಿ ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ಸಂಬಳ ಸಂದು ಇದೆ. ಎಂದಿನ ಮೇರೆಗೆ ಬಾಗುರಾಯಣಾದಿ ಸೇನಾನಾಯಕರು ಬಂದು ಸಂಬಳವಂ ಸೇನಾಜನಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸುವಂತೆ ಈವರೆಗೂ ಅವರೊಬ್ಬರೂ ಬಂದುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸಂಬಳಗಳು ಕಟ್ಟಿ ಇರಿಸಿ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆಯೇನು?” ಎನಲು, ಅದಂ ಕೇಳಿ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡವನಂತೆ ಕಪಟಕೋಪವಂ ಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಖವಂ ನೋಡಿ,

“ಎಲೈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿರಾ, ಈ ದೂತರು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಂ ಕೇಳಿದಿರಾ? ಈ ಪುರವು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸ್ವಾಧೀನವಾದುದು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಬಾಗುರಾಯಣ ಭದ್ರಭಟಾದಿ ಸೇನಾನಾಯಕರುಗಳು ಬಂದು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಂ ಕಂಡುದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಲಕ್ಷೀಕರಿಸದೆ ಇದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಭ್ಯುದಯವು ಇವರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲದಂತೆ ತೋರುತ್ತಲಿದೆ, ಮತ್ತರಾದ ಈ ಜನಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಕಾರ್ಯಭಾಗವು ಏನು ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ನಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಬಾಗುರಾಯಣ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಡಿರಿ” ಎಂದು ಸೇನೆಯ ಕರಣಿಕರಿಗೆ ನೇಮಿಸಿ, ಆಗ ದೂತರ ಮುಖವಂ ನೋಡಿ,

“ಎಲೈ ದೂತರುಗಳಿರಾ, ನೀವು ಬಾಗುರಾಯಣಾದಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ‘ಚಂದ್ರಗುಪ್ತರ ಅಪ್ಪಣೆ ಆಗಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇರಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. ಈ ಕ್ಷಣವೇ ಈ ದೇಶವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗ ತಕ್ಕುದು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ರಾಜಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದೀರೆಂದು ಹೇಳಿ ಬನ್ನಿ” ಎಂದು ದೂತರಿಗೆ ನೇಮಿಸಿ, ಚಾಣಿಕ್ಕನು ತನ್ನ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನಂ ಕರೆದು, ‘ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡೆಂದು ಅವನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಲು,

ಅದೇ ರೀತಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಹೋಗಿ ಬೊಕ್ಕಸದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ

ರುಕ್ಕನಂ ಕಂಡು, ಚಾಣಿಕ್ಕನು ತನಗೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಮೇರೆಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಲಕ್ಷ ಮೊಹರನ್ನು ಭದ್ರಭಟಾದಿ ಸೇನಾನಾಯಕರಿಗೆ ಕೊಡುವಂತೆ ದೇಶಾಂತರಸ್ಥರಾದ ವರ್ತಕರಿಗೆ ರುಕ್ಕನ ಕೈಯಿಂದ ಹುಂಡಿಕಾಗದವಂ ಬರಸಿ, ಅದಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಚಾಣಿಕ್ಕರು ಹೇಳಿದ ರಹಸ್ಯವಾಕ್ಯವಂ ಹೇಳಿ, ಆ ಹುಂಡಿ ಕಾಗದವಂ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು, “ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಈ ಕೆಲಸವಂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಲಿದೇವೆ” ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನಿಗೆ [ಅವರು] ಹೇಳಲು,

ಅವರ ಕೈಯಿಂದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಕೈಕಾಗದವಂ ಬರೆಸಿಕೊಂಡು, ಅದಂ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, “ಅಯ್ಯ ಭದ್ರಭಟಾದಿ ಸೇನಾನಾಯಕರುಗಳಿರಾ, ನೀವು ಹೋಗಿ ಮಲಯಕೇತುವಂ ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಬಾಗುರಾಯಣ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೇನಾ ಸಮೇತರಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು, ಪ್ರಕೃತ ಬಂದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲರಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಈಗಲೇ ಪ್ರಸ್ಥಾನವಂ ಮಾಡಿರೆಂದು ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿ, ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಚಾಣಿಕ್ಕರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ಅವರು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟ ಕೈಕಾಗದವಂ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಚಾಣಿಕ್ಕರ ಕೈಗೆ ಕೊಡಲು,

ಆಗ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ದೂತರು ಬಂದು, ಬಾಗುರಾಯಣಾದಿಗಳ ಮನೆ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು, “ಚಂದ್ರಗುಪ್ತರ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿ ಇದೆ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಈಗಲೇ ಈ ದೇಶವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು, ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರಾಜ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದೀರೆಂದು ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳಂ ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಆ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ರಾಜಾಪರಾಧವಂ ಮಾಡಿದವರಂತೆ ಭೀತರಾಗುತ್ತ, ತಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸೇನೆಗಳು ಕರೆದುಕೊಂಡು, ಪಾಟಲೀಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು, ಕೆಲವು ದಿವಸದ ಮೇಲೆ ಪರ್ವತರಾಜ್ಯವಂ ಸೇರಿ, ಮತ್ತೊಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಬಾಗುರಾಯಣ ಶೇಖರರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ, ಅವರ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮಲಯಕೇತುವಂ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೈಕಾಣಿಕೆ ಗಳಂ ಕೊಟ್ಟು, ಕೈಮುಗಿದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು:

“ಮಹಾರಾಜಪುತ್ರರಾದ ಮಲಯಕೇತು ಮಹಾರಾಯರೇ, ನಾವು ನಂದಸೇನಾ ನಾಯಕರು ; ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳೆಂಬವರು. ಪಾಟಲೀಪುರವು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಧೀನ ವಾಗಲು, ಒಂದೊಂದು ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ನಾವು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದೆ, ನಮ್ಮ ಕಡೆಯವರಂ ಸಲಾಮಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ಕೆಲವು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ಕಾರ್ಯೋಪಾಧಿಯಿಂದ ನಾವು ಸಲಾಮಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಇರಲು, ಚಾಣಿಕ್ಕನು ಕೆಲವು ದಿನದ ಮೇಲೆ,

“ಬಾಗುರಾಯಣ ಮುಖ್ಯರಾದ ಸೇನಾನಾಯಕರು ಇನ್ನೂ ಸಲಾಮಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?” ಎಂದು ದೂತರಂ ಕೇಳಲು, ಆ ದೂತರು ತಿಳಿದು ಬಂದು, ‘ಬುದ್ಧೀ, ಬಾಗುರಾಯಣನು ಪರ್ವತರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂದೇ ಹೊರಟು ಹೋದನಂತೆ ಎನಲು,

‘ಹಾಗಾದರೆ ಮಲಯಕೇತುವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕನಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೋಗಿ ಇದ್ದಾನಾದೀತು. ಅದಂತಿರಲಿ, ಭದ್ರಭಟನಂ ಕರೆತನ್ನಿ’ ಎನಲು, ಮೂರ್ಖನಾದ ಭಾವ ಮೈದನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ತಂಗಿಯ ಮುಖವಂ ನೋಡುವದಕ್ಕಿಲ್ಲದ, ‘ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷ ಕಳೆದು ಮುಖ ತೊರೆದುಹೋಗುತ್ತಲಿದೆ’ ಎಂಬ ವ್ಯಸನದಿಂದ ಭದ್ರಭಟನು ಹೋಗಿ ಎಂಟು ದಿವಸವಾಯಿತು. ಬರುವುದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕಾರುದಿವಸವಾಗಬೇಕು’ ಎನಲು,

‘ಹಾಗಾದರೆ, ಡಿಂಗಿರಾತನಂ ಕರೆತನ್ನಿ’ ಎನಲು, ಅವರು ತಿಳಿದು ಬಂದು, “ಬುದ್ಧಿ, ರಾಜೀಕವುಂಟಾದುದರಿಂದ ಕೀಕಟದೇಶದ ಪಂಜಿನ ಕಳ್ಳರು ರಾತ್ರ ವೇಳೆ ಬಂದು ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಂ ಕೊಳ್ಳೆಮಾಡಿ, ಡಿಂಗಿರಾತನ ಮುಖಾಶೀಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸಹ ಸೂರೆಮಾಡಿ ಬೆಂಕಿಗಳಂ ಹತ್ತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಓಡಿಹೋಗಲು, ಆ ಕಳ್ಳರಂ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಜೆಗಳಂ ಒಡಂಬಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಡಿಂಗಿರಾತನು ಹೋಗಿ ಇದಾನೆ’ ಎನಲು,

‘ಆದರೆ ಬಲಗುಪ್ತನಂ ಕರೆದು ತನ್ನಿ’ ಎನಲು, ಆ ದೂತರು ತಿಳಿದು ಬಂದು, “ಬುದ್ಧೀ ಪರ್ವತರಾಯಸೇನೆಗೂ ನಮ್ಮ ಸೇನೆಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಸೇನೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋದ ತನ್ನ ಕುಮಾರಕನ ಗೊತ್ತು ತಿಳಿಯದೆ, ಏಕಪುತ್ರನಾದ ಬಲಗುಪ್ತನು ‘ತನ್ನ ಪುತ್ರನು ಅತಂತ್ರವಾದರೆ, ಈ ಸಂಸಾರವೊಂದು ನನಗೇತಕ್ಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ,

ಅವನಂ ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕೆ ಬಲಗುಪ್ತನೇ ಹೋಗಿ ಇದಾನಂತೆ, ಬುದ್ಧಿ’ ಎನಲು, ‘ಆದರೆ ವಿಜಯವರ್ಮನಂ ಕರೆದು ತನ್ನಿ’ ಎನಲು, ದೂತರು ತಿಳಿದು ಬಂದು, ‘ಬುದ್ಧಿ, ರೋಗೋಪದ್ರವದಿಂದ ತಪ್ಪನಾಗಿ, ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಾನವಾದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಭುಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಲಿದೇನೆಂದು ವಿಜಯವರ್ಮನು ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ’ ಎನಲು,

‘ಆದರೆ ಪುರುಷದತ್ತನು ಕರೆದು ತನ್ನಿ’ ಎನಲು, ಆ ದೂತರು ತಿಳಿದು ಬಂದು, ‘ಬುದ್ಧಿ, ತನಗೆ ಸಂಭವಿಸಿ ಇರುವ ಕ್ಷಯಸೂತಕ ನಿವೃತ್ತಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಭುಗಳ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಲಿದೇನೆಂದು ಪುರುಷದತ್ತ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಬುದ್ಧಿ’ ಎನಲು

‘ಆದರೆ ರಾಜಸೇನನಂ ಕರೆದು ತನ್ನಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಲು, ದೂತರು

ತಿಳಿದು ಬಂದು, 'ಸ್ವಾಮೀ, ರಾಜಸೇನನ ಮಾತೃವಿಗೆ ಪ್ರಾಣೋತ್ಕಮಣಸಮಯವಾದುದರಿಂದ 'ಬ್ರಾಹ್ಮರ ಮುಖದಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ' ಹೀಗೆಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು' ಎನಲು,

ಆದರೆ ಲೋಹಿತಾಕ್ಷನಂ ಕರೆದು ತನ್ನಿ' ಎನಲು, ಆ ದೂತರು ಆತನಂ ಕಂಡು ಬಂದು, "ಬುದ್ಧಿ, ಲೋಹಿತಾಕ್ಷನು ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಲಿದಾನ: 'ಉಳಿದ ಸೇನಾಪತಿಗಳೊ ಬ್ಬರೂ ಪ್ರಭುಗಳ ಪ್ರಥಮದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುವದಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಬಳಿಕ ನಾನು ಒಬ್ಬನೇ ಬಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಹೇಗೆ ಇರುವದೋ ? ನಮಗೆ ಯಜಮಾನನಾದ ಭದ್ರಭಟನು ಇಂದು ನಾಳೆ ಬರುವನಾಗಿ ಇದಾನೆ. ಅವನ ಸಂಗಡಲೇ ನಾನು ಬಂದು ಪ್ರಭುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ವಿಶೇಷ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಲ್ಲ, ಹಾಗಲ್ಲವೆಂದರೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಇದೇನೆ' ಎಂದು ಲೋಹಿತಾಕ್ಷನು ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದಾನ" ಎನಲು,

ಆ ದೂತರು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವಂ ಚಾಣಿಕ್ಯನು ಕೇಳಿ, "ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ರಾಕ್ಷಸನು ಎರಚಿದ ಮಂಕುಬೂದಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ನಮ್ಮಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಕರಿಸದೆ ಮತ್ತಾವ ದೇಶಾಧಿಪತಿಯ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಜಾಂತರದಿಂದ ಮುಖವಂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಾರೆ, ಇವರಿಂದ ಆಗುವದಂ ನೋಡಿಕೊಂಡೇನು, ಇವರ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಸರದಾರರಂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ' ಎಂದು ದೂತರಿಗೆ ನೇಮಿಸಲು, ಅವರು ಬಂದು, ನಮ್ಮ ಬಳಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮಲಕ್ಷ ಸೇನೆಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ನಾವು ನೇಮಿಸಿದಂತೆ ಕೇಳುತ್ತಲಿ ರುವ ಲಕ್ಷನೋಜಿ, ವಿಜಯ ಶಿಂಗು, ಯಶವಂತ ರಾವು, ತುಲಜಾ ಖಂಡು, ಪತ್ರ ಬಹದರ, ಮುಕುಂದ ಗೋಸಾವಿ, ಹಿಮ್ಮತ ಖಾನ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಲಾಲಾ ಶಿಂಧೂ ಕಾಕರ, ಮಹತಾಪ ಜಂಗು, ಕಿಶೋರ ಘೋರ್ಪಡೆ, ರಾಮಜಿ ವಾಪೌಣಾಟ-ಜಜಜುಟಿಜಜರೆಂಬ ಸರದಾರರಂ ಪಂಪರ್ನಬಾಬು ಅಲ್ಲಿ ನಬಾಬರೆಂಬ ಆರೋಹಿಣೀಪತಿಗಳು ಕರೆಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡು

'ಎಲೈ ಸರದಾರರುಗಳಿರಾ, ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಚಾಕರಿಗಳಂ ನೇಮಿಸಿ ಅಧಿಕಸನ್ಮಾನಗಳಂ ಮಾಡುತ್ತಲಿ ದೇವೆ. ನಿಮ್ಮ ಕಡೆ ಸೇವೆಗಳಂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಬನ್ನಿ' ಎನಲು, ಆ ಮಾತಿಗೆ ಆ ಸರದಾರರು "ಸ್ವಾಮೀ, ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಮ್ಮಂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ವ್ಯಸನಾ ಭ್ಯದಯಗಳಿಗೆ ನಮಗೆ ಅಭಯವಂ ಕೊಟ್ಟು, ತಮ್ಮ ವಾಕ್ಯವಂ ಮೀರದಂತೆ ನಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳಂ ಮುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳನ್ನಗಲಿ ನಾವು ಬರತಕ್ಕದ್ದಿಲ್ಲ; ಅವರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಸನ್ಮಾನವೇ ನಮ್ಮಬ್ಬರದು" ಎಂದು ಕಾಣಿರಿಗೆ ಸರದಾರರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು,

ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕೃತಸಂಕೇತರಾಗಿ, ತಮ್ಮಿಂದಲ್ಲದೆ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಾದವಾಗದೆಂಬ ಗರ್ವದಿಂದ, “ಯಾವ ತರದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮನ್ನೇ ಒಡಂಬಡಿಸುವರು ಎಂದು (ಇದಾರೆ. ದುರಹಂಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಮತ್ತರಾದ ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳ ಚಾಕರಿಗಳಂ ತೆಗೆಯಿರಿ” ಎಂದು ಕರಣಿಕರಿಗೆ ನೇಮಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಬಳಿಯ ದೂತರಂ ಕರೆದು, “ಎಲೈ ದೂತರುಗಳಿರಾ, ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳನ್ನು ಈ ದೇಶ ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಇರಲೇಸದೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಬನ್ನಿ, ಆ ಬಳಿಕ ‘ಪ್ರಭುವಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕರಿಸದೆ ಪುಂಡುಪಾಳೆಯಗಾರರಾಗಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಈ ದೇಶವಂ ಬಿಟ್ಟು ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಇದೇವೆ’ ಎಂದು ಡಂಗುರವಂ ಹಾಕಿಸಿ ಸಾರಿಬಿಡಿ” ಎನಲು

ಆ ಚಾಣಕ್ಯ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಗೆ ಆ ದೂತರು ನಾವಿದ್ದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ‘ಈ ಕ್ಷಣವೇ ಈ ದೇಶವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರಿ’ ಎಂದು ನಿರ್ಬಂಧಪಡಿಸಿ ಹೊರಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟುದರಿಂದ, ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಕಾಖ್ಯೋಪಾಧಿಯಂ ಉಂಟು ಇಲ್ಲವೆಂದು ವಿಚಾರಿಸದೆ ಅಪಮಾನವಾಕ್ಯಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಚಾಣಕ್ಯನು ನಮ್ಮಂ ಹೊರಡಿಸಿದವನಾದರೂ, ಪುನಃ ಆತನ ಮೇಲೆ ಎದುರಾದರ ‘ತಾವೇ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ದುಡುಕಿದರು’ ಎಂಬ ಲೋಕಾಪವಾದಕ್ಕೆ ಭೀತರಾಗಿ, ಅನ್ಯದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ‘ನಾವು ಒಬ್ಬರು ಗೃಹಸ್ಥರು’ ಎಂದು ಸೇವಕಭಾವದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆ ದೇಶವಂ ಬಿಟ್ಟು, ನೀವು ಯಶೋವಂತರಾಗಿ ಇರುವದಂ ಕೇಳಿ. ನಿಮ್ಮಂ ಕಂಡು, ನೀವು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದು, ಬಹುಕಾಲದಿಂ ನಮ್ಮ ನಂಬಿ ಇರುವ ಸೇನೆಗಳು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಇದೇವೆ. ಪ್ರಭುಗಳ ಅವಲಂಬನವಿಲ್ಲದ ಈ ಸೇನೆಯಂ ಇಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಚಾಕರಿಯಿದ್ದರೆ ಇರುತಲಿದೇವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆ ನೇಮಿಸತಕ್ಕುದು’ ಎಂದು ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಮಲಯ ಕೇತುವಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು, ಆ ವಾಕ್ಯವಂ ಕೇಳಿ ಮಲಯಕೇತುವು ಬಾಗುರಾಯಣನ ಮುಖವಂ ನೋಡಲು, ಆತನು ಮಲಯಕೇತುವಿಗಿಂತೆಂದನು

“ಅಯ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರಕನೆ, ಇವರು ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು ನಿನ್ನ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ವೇದ್ಯವಾಯಿತಷ್ಟೆ, ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ದಶೆಯಿಂದ ಅಪಮಾನವುಂಟಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವಂ ತೆಗೆದು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದೇ ನಿಶ್ಚಯವಾದರೆ’ ಎಂದು ಮಲಯಕೇತುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ. ಜನಗಳ ಮುಖವಂ ನೋಡಲು, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲು,

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ನಿನ್ನ ಕೈವಶವಾದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಾವಾಗಿ ಭೇದೋಪಾಯವಂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೂ ಈ ಸೇನಾಪತಿಗಳಿಗೂ ಉಂಟುಮಾಡಿ,

ಒಡಂಬಡಿಸಿ, ಕರೆ ಕಳುಹಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ತಾವಾಗಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಂ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ನಿನ್ನನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಬಂದುದು ನಿನ್ನ ಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದಂತಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಮುಖ ನಾದ ಭದ್ರಭಟನು, ಶೂರನಾದ ಪುರುಷದತ್ತನು, ಕಾವ್ಯದಕ್ಷನಾದ ಒಂಗಿಲಾತನು, ಸಾಹಸಿ ಯಾದ ಬಲಗುಪ್ತನು, ಸೇನಾರಂಜಕನಾದ ರಾಜಸೇನನು, ಸಮರದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟದ ಲೋಹಿತಾಕ್ಷನು, ಶತ್ರುಗಳಂ ತೃಣದಂತೆ ಕಾಣುವ ವಿಜಯವರ್ಮನು ಎಂಬ ಈ ಸೇನಾಪತಿಗಳು ಪಾಟಲೀಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದ ಬಳಿಕ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಲ್ಲಿ ಕಾರನಿರ್ವಾಹಿಗಳು ಯಾರು ಇದ್ದಾರು? ಅದರಿಂ ಮುಂದಣ ರಾಜಕಾರವು ಸುಲಭದಿಂ ಅನುಕೂಲ ವಾದೀತೆಂದು ಹೇಳಲು,

ಅದಂ ಕೇಳಿ ಮಲಯಕೇತುವು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, 'ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಣಕ್ಯನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾಗದವಂ ತೆಗೆದು, ಅದಕ್ಕೆ ಏನು ಉತ್ತರವಂ ಹೇಳುವನೋ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಸಿ ಬಾಗುರಾಯಣನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು,

“ಅಯ್ಯಾ ಮಿತ್ರನೇ, ಈ ಕಾಗದವಂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವನಾಗು. ಇದರಲ್ಲಿ 'ಚಂದ್ರ ಗುಪ್ತನ ಅಭಿಮತವು ನಮಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಎಲ್ಲರ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂ ಬರದು ಇದೆ. ಇದು ನೋಡಲು, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ನಮ್ಮ ತಂದೆ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಇದ್ದರ ಭರವಸವಂ ತೋರಿಸಿ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ನಂದರ ಮೇಲೆ ಕಾರಭಾಗಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸೇನಾಪತಿಗಳು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲರಾಗಿ, ಸ್ವಹಸ್ತಾಕ್ಷರ ಸಮ್ಮತಿಗಳಂ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು, ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸಂಗಡ ವಿರೋಧವಂ ಉಂಟುಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಚಾಕರಿಯನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಬಂದಿರುವದು ನೋಡಿದರೆ, ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಲಿದೆ. ನೀನಾದರೋ ನಮಗೆ ಬಂದು ಒದಗಿದ ಆಪತ್ತಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಂ ರಕ್ಷಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತಂದವನಾದುದರಿಂದ ನಿನ್ನಂ ಪರಮಾಪ್ತ ನಂದು ತಿಳಿದಿರುವನು' ಎಂದು ಮಲಯಕೇತುವು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು,

ಬಾಗುರಾಯಣನು ಕಾಗದವಂ ನೋಡಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅಕ್ಷರ ಅಹುದೆಂದು ನಿಸಿ, ಅದರ ಸಂಗತಿಯಂ ತಿಳಿದು, 'ಉಂಟಾದುದಂ ಹೇಳಿ, ಈತನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಶಯವಂ ಬಿಡಿಸುವ 'ನಂದು ನಿಶ್ಚಿಸಿ,

'ಅಯ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರಕನೇ, ಈ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಮ್ಮತಿಗಳು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅಕ್ಷರಗಳಹುದು. ನೀನು ಕೇಳುವದು ವಿಹಿತವೇ ಸರಿ. ಇದರ ವಿವರವಂ ತಿಳುಹಿಸುವನು; ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ತರುವನಾಗು:

ಮೊದಲು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಅನ್ನಸತ್ತವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಸಮಯದಲ್ಲಿ

ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ತಮ್ಮ ತಂದೆಯು ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿ ಇರುವ ಶಿವಾಲಯದ ಗೋಪುರಾಕಾರವಂ ರಚಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಶವದಾಸನೆಂಬ ವರ್ತಕನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟು, ಕಾಲವಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಕಾರವಂ ನಡೆಸುವದಕ್ಕೆ ತಾನು ಬಾಲಕನೆಂದು ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಮಾತು ಬಂದೀತೆಂದು ಭೀತನಾಗಿ 'ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಸಮ್ಮತಿಯಾದರೆ ಕೇಶವದಾಸನು ದೇವಾಲಯದ ಕಾರವಂ ಪೂರೈಸುತ್ತಲಿದಾನೆ' ಎಂದು ನಮ್ಮಂ ಒಡಂ ಬಡಿಸಿ, ಆ ಕಾರವಂ ಮಾಡುವಂತೆ ಕೇಶವದಾಸನಿಗೆ ಅಖಂಡವಾದ ಕಾಗದವಂ ಬರದು, ಮೊದಲು ತನ್ನ ಸಮ್ಮತಿಯಂ ರಡು, ಅದರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಮ್ಮತಿಗಳು ಬರೆಸಿಕೊಂಡು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಹೋದ ಬಳಿಕ, ಪಾರ್ವತೇಯಸೇವಾಸಮೇತನಾಗಿ ಬಂದಾಗಲೇ ಆತನಂ ಕಂಡವಲ್ಲದೆ, ಈ ಮಧ್ಯೆ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನಾದರೂ ಕೇಳಿದವರಲ್ಲ, ಅಖಂಡವಾಗಿ ಆಗ ಬರದು ಇದ್ದ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಶೇಷವು ಭೇದಿಸಿ ಹೋಗಿ ಇರುವದರಿಂದ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಚಾಣಿಕ್ಕನ ಕಪಟೋಪಾಯವು, ಇದ[೦] ಆಹುದೋ ಅಲ್ಲವೋ ನೀನೇ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯುವನಾಗು' ಎಂದು ಬಾಗುರಾಯಣನು ಹೇಳಲು,

“ಚಾಣಿಕ್ಕನು ಮಹಾಕಪಟಿಯಾದುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಭದ್ಮನೆಯಂ ಮಾಡಿ ಇದ್ದಾನು” ಎಂದು ಮಲಯಕೇತುವು ತಿಳಿದು, “ಅಯ್ಯ, ನೀನು ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಇರಲಿ. ಇವರ ಸೇನೆಗೆ ಸಂಬಳವಂ ಚಾಕ-ರಿಯಂ ನೇಮಿಸುವವು” ಎಂದು ಬಾಗು ರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಬಂದು ಮಲಯಕೇತುವ ಕಂಡು, ವಿನೀತರಾಗಿ ನಿಂತಿರುವದು ಕಂಡು, ರಾಕ್ಷಸನು ಬಂದು ನೋಡಿ, ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು:

“ಮೊದಲು ನಾವು ಪಾಟಲೀಪುರದಲ್ಲಿ ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾಗಿ ಇದ್ದು, ಈಗ ಮಲಯಕೇತುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವಂ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದಂ ತಿಳಿದೂ ನನ್ನ ಕಂಡು ಮಾತನಾಡದೆ, ಬಾಗುರಾಯಣ ಶೇಖರರ ಮುಖದಿಂದಲೇ ಮಲಯ ಕೇತುವಂ ಕಂಡು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸೇನಾಪತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಯತ್ನವ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ನಲ್ಲಿ ಉಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬಂದು ಇದಾರೆಯೋ ಚಾಣಿಕ್ಕನಿಂ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಕಪಟವಂ ಎಣಿಸಿ ಬಂದು ಇದಾರೆಯೋ ತಿಳಿಯ ಕೂಡದು. ಇವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವಾಗದಂತೆ ಮಲಯ ಕೇತುವಿಗೆ ಹೇಳಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸೋಣವೆಂದರೆ, ಇವರ ಬಹುಸೇನೆಯು ಯಾವ ಅರ್ಥ ಕ್ಯಾಗಲಿ ಪಾಟಲೀಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದದ್ದು ನಾವು ಮಾಡುವ ರಾಜಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇವರಂ ಇರದಂತೆ ಕಳುಹಿಸಿದರೆ, ಮತ್ತಾವ ದೇಶಾಧಿಪತಿಯ ನಾಗಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೆ ಮುಂದೆ ನಮಗೆ

ಶತ್ರುಗಳಾದರೂ ಆಗಬಹುದು, ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಪುನಃ ಲಜ್ಜಾರಹಿತರಾಗಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸ್ತ್ರೀಪುತ್ರರ ಮೇಲಿನ ಆಶೆಯಿಂದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾದರೆ, ಹನಿಗೂಡಿ ಹಳ್ಳವಾಗಿ ನದಿಯಾಗುವ ರೀತಿಗೆ ಕಳೆದುಹೋದ ಸೇನೆಯು ಪುನಃ ಪಾಟಲೀಪುರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದರೆ, ನಾವು ಮಹತ್ವಯತ್ನವು ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು : ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ತೀರದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳಂ ಅನ್ಯತ್ರ ಕಳುಹಿಸದೆ, ಪಾಟಲೀಪುರಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಹೋಗಲೇಸದೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಕಾರವಂ ನೇಮಿಸಿ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನಂದು ರಾಕ್ಷಸನು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರಲು,

ಆಗ ಮಲಯಕೇತುವು ರಾಕ್ಷಸನಂ ಕುರಿತು, ಅಮಾತ್ಯರೇ, ನಂದಸೇನಾಪತಿಗಳಾದ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ನಮ್ಮನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಲೋಸುಗ ಬಂದು ಇದಾರೆ. ಇವರು ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಇವರಿಗೆ ಅಪಮಾನವರಿ ಮಾಡಿದನಂತೆ. ವಿಚಾರಿಸಿ, ಇವರ ನಿರ್ವಾಹಾನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾರವಂ, ಸಂಬಳ ಸನ್ಮಾನ ಗಳಂ ಮಾಡಿಸುವರಾಗಿ” ಎಂದು ಮಲಯಕೇತುವು ಹೇಳಲು, ಆ ಮಾತಿಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಕುಮಾರಕವೇ , ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರಹುದು, ಪಾಟಲೀಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದು ನಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಕಾರವಂ ನೇಮಿಸುವೆನಂದು ಹೇಳಲು,

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾದ ಸೂಚಕವಾದ್ಯಧ್ವನಿಯಾಗಲು, ಎಂದಿನಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ಎದ್ದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಾಸಗೃಹವನ್ನದಿದರು. ಆ ಮಾರನೆ ದಿವಸ ರಾಕ್ಷಸನು ಮಲಯಕೇತುವಿನ ಓಲಗದ ಹಜಾರಕ್ಕೆ ಬರುವಂ ತಿಳಿದು ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಎಂದು ರಾಕ್ಷಸನಂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು, ಅವರಂ ಉತಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕುಳ್ಳಿ-ರಿಸಿಕೊಂಡು, ರಾಕ್ಷಸನ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರವಧಿ ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

“ಆಯ್ಯಾ ಭದ್ರಭಟಡಿಂಗಿರಾತರುಗಳಿರಾ, ರಾಜಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಲಯಕೇತುವಿನ ಸೇನೆಯು ಪಾಟಲೀಪುರಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಹೋಗುವದರಿಂದ, ಸೇನೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಧನಧಾನ್ಯಗಳು ಬರುವಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಬಾಧೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಗುಲದಂತೆ ನೀವು ಸೇನಾಸಮೇತರಾಗಿ ಕಾದು ಕೊಂಡು ಇರುವರಾಗಿ” ಎಂದು ಭದ್ರಭಟಡಿಂಗಿರಾತರಿಗೆ ನೇಮಿಸಿ, “ಅಯ್ಯಾ ಬಲಗುಪ್ತನೆ, ಮಹಾನದಿಗಳಂ ದಾಟಿ ಸೇನೆಗಳು ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳು ಬಂದು ಮೊದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಇರುವ ನಾವಗಳನ್ನಾಕ್ರಮಿಸದಂತೆ ನದೀತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಿರುವನಾಗು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಿ “ಅಯ್ಯಾ ಪುರುಷದತ್ತನೇ, ಮಲಯಕೇಳು ಮಹಾರಾಯನು ವಿತರಣಶಾಲಿ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಜನರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ

ಸೇನೆಯ ಸಂಗಡ: ಬರುವ ದೀನಾನಾಥುವನ್ನು ಜನಗಳಿಗೆ ಅನ್ನೋದಕಗಳಂ ಕೊಡುತ ಹಾಹಾಕಾರವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನಾಗು” ಎಂದು ನಮಿಸಿ, ಆಯ್ಕೆ ವಿಜಯವರ್ಮನ, ಸನಾಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಸುಲಭ ವಾಗಿ ತೆರಳುವಂತೆ ಮಾರ್ಗದ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳು ಸಮಂ ಮಾಡುತ್ತ, ಸೇನಾನಿವೇಶದ ಭೂಮಿಯಂ ಶೋಧಿಸುತ್ತ ಬರುವನಾಗು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಿ, ಆಯ್ಕೆ ಲೋಹಿತಾಕ್ಷನ ಸೇನೆ ತೆರಳುವಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳ ಆಗಮನವ ತಿಳಿಯುತ್ತ ಮುಂದೆ ಬರಲೀಸದೆ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿ ಸುತ್ತ, ಗೂಢಚಾರರ ಶೋಧಿಸುತ್ತ, ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಇರುವನಾಗು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಿ, “ಅಯ್ಯ ರಾಜಸೇನನೇ, ಮಲಯಕೇತುವಿನ ಸೇನೆಯು ಶತ್ರುಗಳ ದುರ್ಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸು ನಲ್ಲಿ ಸೇವಾಸಮೇತವಾಗಿ ನೀನು ಸಹಾಯವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನಾಗು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಲು,

ಆ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ತಮಗೆ ಆನಗಣ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾರವಂ ರಾಕ್ಷಸನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿರು ವದಂ ಕೇಳಿ, ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಾವು ಯೋಚಿಸಿ ಬಂದ ಕಾರವಂ ಸಾಧಿಸಲೋಸುಗ ಕಾಲಹರಣನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸನು ನೇಮಿಸಿದ ಮೇರೆಗೆ ಸಮ್ಮತರಾಗು ತಿರಲು, ಅವರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕರ್ಪೂರವೀಳಯ'ಗಳಂ' ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅವರಂ ಕಳುಹಿ ತಾನಿದೆಡೆಗೆ ರಾಕ್ಷಸನು ಬರುತ್ತಿದ್ದನು.

ಹೀಗಿರುತ್ತಿರಲು, ಆ ಬಳಿಕ ಪಾಟಲೀಪುರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಭದ್ರಭಟಾದಿ ಸೇನಾನಾಯಕರು ಚಾಣಿಕ್ಕನ ಮನೋನುಸಾರವಾಗಿ ಮಲಯಕೇತುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಆತನ ಕಂಡು, ಬಾಗುರಾಯಣನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಮಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳಂ ನೇಮಿಸುವಂತೆ ಮಲಯಕೇತುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಮಾಡಿಸಲು, ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಈ ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವರ ಮನುಷ್ಯವಾಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾರಗಳಂ ನೇಮಿಸಿ, ಮಲಯ ಕೇತುವಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಸಂಬಳಗಳಂ ನಿಗದಿಯಂ ಮಾಡದೆ, ಅಲ್ಲಿಂದಲೂ ಅನ್ಯತ್ರ ಹೋಗಲೀಸದೆ, ಪ್ರತ್ಯಾಶಯಂ ತೋರಿಸುತ್ತ, ಅವರ ಕೈಯ ದ್ರವ್ಯಗಳಂ ವ್ಯಯವಂ ಮಾಡಿಸುವ, ಅವರ ಮನೋಭಾವವಂ ತಿಳಿಯ ಬೇಕೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಇರುವ ರಾಕ್ಷಸನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಂ ಸಮೀಕ್ಷಕನೆಂಬ ಗೂಢಚಾರನ ಮುಖದಿಂ ತಿಳಿದು, ಚಾಣಿಕ್ಕನು ರಾಕ್ಷಸನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು, ತನಗೆ ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯನಂ ಕುರಿತು,

“ಎಲೈ ಶಾರ್ಙ್ಗರವನೇ, ನಾನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಂದರೇಲ್ಲರಂ ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನಂಗೆಯ್ದು, ಧ್ರುವಜಲದಲ್ಲಿ ತಾವರೆಯಂ ನೆಟ್ಟಂತೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಇರುವದಕ್ಕೆ

ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಶಸ್ತ್ರವ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವನಾದರೂ, ನಾನು ತಪೋವನವನ್ನೆದುವಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಶಸ್ತ್ರ ಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬ ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಾಣಿಸುವದು ಇಲ್ಲ. ಅವನೇ ಗುಣಗಳೂ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯೂ ಬುದ್ಧಿಕೌಶಲ್ಯವೂ ಕಾರದಕ್ಷತೆಯೂ ಸತ್ಯಸಂಧತೆಯೂ ಅವನ ಧೀರತ್ವವೂ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾಗಿ ಇರುವವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನರು ಅರ್ಥಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಅರಸುಗಳನ್ನನುವರ್ತಿಸುತ್ತ, ದೈವಯೋಗಗಳಿಂದ ಆ, ಆರಸುಗಳಿಗೆ ಕಷ್ಟವುಂಟಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯರು ಅವರಂ ಬಿಡದ ಪುನಃ ಅವರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ಇರುವ ಜನರ ಕಂಡುಂಟು: ರಾಕ್ಷಸನಾದರೋ ತನಗೆ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ನಂದರು ನಿಶ್ಲೇಷವಾಗಿ ಹತರಾದುದಂ ಕಂಡೂ, ತಾನು ಭೋಗಾಸಕ್ತಿಯಂ ಬಿಟ್ಟು, ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಂದರಿಗೆ ಸಂತೋಷವ ಮಾಡುವನೆಂದು ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ನಂದ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಂ ಜಯಿಸುವನೆಂದು ಸಾಹಸವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ[ನು].

ರಾಕ್ಷಸನು ಈಗ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯು ಕಾಲಾಧೀನನಾದುದಂ ತಿಳಿದು ಇರುವನಾದರೂ, ತಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ ಕಾರವಂ ನರವೇರಿಸುವನೆಂದು ಮಲಯಕೇತುವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ, ದಂಡತಿ ಬರುವನಾಗಿ ಇದಾನ, ಈ ಅರ್ಥವಂ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರೋ ಪಾಯವಂ ತಿಳುಹಿ, ಭದ್ರಭಟಾದಿಗಳು ಕಳುಹಿಸಿ ಇರುವನು. ಇದರಿಂದ ಮಲಯಕೇತು ವಿನ ಗರ್ವವಂ ಮು-ರಿದು, ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ತಾವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಇರುವದ ರಿಂದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಈ ಭಾರವೆಲ್ಲವಂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ನಾನು ಮಾಡುವ ಕಾರವ ನೋಡುತ, ತಾನು ತಟಸ್ಥನಾಗಿ ಇದಾನೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅರಸುಗಳು ಬಹುದ್ರವ್ಯಗಳಂ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಸೇನೆಗಳು ಕಟ್ಟಿ, ಶತ್ರುಗಳಂ ನಿಗ್ರಹಿಸಿಯೂ ಬಹುಪ್ರಯತ್ನದಿಂ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನಾಳುವರು, ಅನಾಯಾಸದಿಂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ರಾಜ್ಯವು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಸುಖಿಸುವಂತೆ ಉಳಿದ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಲಭಿಸಲಾರದು. ರಾಕ್ಷಸನು ಸಹ ಕೈವಶವಾದರೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಅದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ಏಣೆಯಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಶಾರವನೆಂಬ ಶಿಷ್ಯನಂ, ಕುರಿತು ಚಾಣಿಕ್ಯನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ,

ಮೊದಲು ರಾಕ್ಷಸನ ಮನೆಜನ ಇರುವ ಸ್ಥಳವಂತಿಳಿದು ಬಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಚಾಣಿಕ್ಯನಿಂದ ನೇಮಿಸಿ ಇದ್ದ ಗೂಢಚಾರರೊಳಗೆ ಮರಾಳನೆಂಬ ಚಾರನು ಚಿತ್ರಪಟಗಳಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ತದನುಗುಣವಾದ ವೇಷವು ಧರಿಸಿ ತಾಳಲಯದಿಂದ ಗಾನವಂ ಮಾಡುತ, ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಕೂಡಿ ನೋಡ ಬಂದ ಜನಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಚಿತ್ರಪಟಗಳಂ ತೋರಿಸಿ, “ಇದು ಸ್ವರ್ಗವು : ಸುಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಥಾನವಿದು : ಇದಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನು ಧರ್ಮಮೂರುತಿಯು,

ಇದು ನರಕಸ್ಥಾನವು : ಪಾಪಿಗಳು ದಂಡಿಸುವ ಭಟರುಗಳವರು; ಇದಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನು ಯಮಮೂರ್ತಿಯು ಇದು ಸತ್ಯವು, ಅದರಿಂದ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಧರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸಿ ಸದೃತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿರಿ : ಪಾಪವನ್ನಾಚರಿಸಬೇಡಿ' ಎಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ, ಪ್ರತಿಗೃಹದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಕ್ಕು, ಗಾನವಂ ಮಾಡಿ, ಯಾಚಿಸುತ್ತ, ಆ ಬಳಿಕ ಚಂದನದಾಸನ ಗೃಹವಂ ಹೊಕ್ಕು, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಗಾನವ ಮಾಡುತ್ತ, ಚಿತ್ರಪಟಗಳಂ ತೋರಿಸುತ್ತ, ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿದ್ಯಮಾನವಂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿ ತಿಳಿದು, ಮಾರ್ಗಗೊಂಡು ಬಂದು, ಚಾಣಿಕ್ಕನ ಶಾಲೆ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಶಿಷ್ಯನಂ ಕುರಿತು,

“ಆಯ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮರಾಳಪಕ್ಷಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇರುವದು, ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದವರು ನೋಡಿ, ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಂ ತಿಳಿದು ಹೇಳುವ ರುಂಟೋ?” ಎಂದು ಕೇಳಲು, “ಎಲೈ ಚಿತ್ರಪಟಧಾರಿಯೇ, ಈ ಅರ್ಥವಂ ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಬರುವನು, ನಿಲ್ಲು” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಚಾಣಿಕ್ಕರಿಗೆ ಈ ಅರ್ಥಮ ತಿಳುಹಿಸಲು, “ಮರಾಳನೆಂಬ ನಮ್ಮ ಗೂಢಚಾರನಾಗಿ ಇರಬೇಕು” ಎಂದು ತಿಳಿದು, “ಒಳಕ್ಕೆ ಬರಲಿ” ಎಂದು ಹೇಳಲು ಆ ಮಾತಿಗೆ ಚಿತ್ರಪಟದವನಂ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಿಡಲು, ಅವನ ನೋಡಿ ಚಾಣಿಕ್ಕನು, “ಎಲೈ ಮರಾಳನೇ, ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಯಾವ ಕಾವ್ಯವಂ ನೋಡುತ್ತ ಲಿದ್ದೆ? ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಅನುರಾಗವಿರುವದು ? ಯಾರಿಗೆ ಅಸಹನವುಂಟಾಗಿ ಇರುವದು?” ಎನಲು,

“ಸ್ವಾಮೀ, ಈ ಪುರದಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಹೊರತು ಉಳಿದ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತರಾಗಿ ಇರುವರು” ಎನಲು, ಆ ಮಾತಿಗೆ ‘ಅವರಾರ್ಯೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳಲು, “ಸ್ವಾಮಿ, ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಮಿತ್ರನಾಗಿ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಭ್ಯುದಯವಂ ನೋಡಿ ಸಹಿಸಲಾರದೆ, ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಜೀವಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಕ್ಷಪಣಕ ಒಬ್ಬನು : ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಆವು ರಾಯಸದವನಾಗಿ ಲೋಕಾಯತಮತಸ್ಥನಾದ ಶಕಟದಾಸನೊಬ್ಬನು : ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಪರಮಮಿತ್ರನಾಗಿ ಬುದ್ಧಮತಸ್ಥನಾದ ಚಂದನದಾಸನೆಂಬ ವರ್ತಕನೊಬ್ಬನು. ರಾಕ್ಷಸನು ಈ ಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರರಂ ಆ ಚಂದನದಾಸನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಇರುವಂತೆ ಇದೆ” ಎಂದ ಮಾತಿಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕದಿಂದ, “ಎಲೈ ಮರಾಳನೇ, ಈ ಅರ್ಥವು ನಿನಗೆ ತಿಳಿದ ಪರಿ ಹಾಗೆ ?” ಎನಲು,

“ಸ್ವಾಮಿ, ಈ ಚಿತ್ರಪಟಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಾಳಲಯದಿಂ ಗಾನವ ಮಾಡುತ್ತ, ಪ್ರತಿ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪಟವಂ ತೋರಿಸುತ್ತ, ಅವರು ಕೊಟ್ಟುದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಹಾಗೇ ಚಂದನದಾಸನ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಾಳಲಯದಿಂ

ಗಾನವಂ ಮಾಡುತ್ತ, ಚಿತ್ರಪಟವ ತೋರಿಸುತ್ತಲಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಐದು ವರುಷದ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕನಾಗಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನಂ ಹೋಲುತ್ತ, ಸುಕುಮಾರಾಂಗನಾದ ತಿರುವು ಈ ಗಾನವಂ ಕೇಳಿ ಬಾಲ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಂತರಗೃಹದಿಂದ ಓಡಿಬಂದು, ನನ್ನ ಪಟದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲಲು, ಆ ಶಿಶುವಂ ಕಾಣಲು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಶಯ ತೋರಿ, ಆ ಶಿಶುವನ್ನೇ ನಾನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಆ ಶಿಶು ಓಡಿಬಂದ ಅಂತರಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಜನದ ಭೀತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಕಂಕಣರವದಿಂ ಮುಖಂತವಾದ ಚಪ್ಪಾಳೆ ಧ್ವನಿಯೂ ಶಿಶು ಓಡಿಹೋದುದಕ್ಕೆ ಭೀತಿಯಿಂದ ತಾನ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ವಚನವು ಸಹ ಕೇಳಿ ಬದುಕಿರಲು

“ಇದೇನೋ ವಿಶೇಷ ಇಲ್ಲಿರುವದು; ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ನಂದರ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡು, ಅಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನ ಭಾವಚಿತ್ರವಂ ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುತ್ತ ಗಾನವಂ ಮಾಡಿ ಅವರ ಯಶಸ್ಸಂ ಹೊಗಳುತ್ತ, ಸಾವಕಾಶವ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಆ ಅಂತರಗೃಹದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಶಿಶುವಂ ಸನ್ನೆಯಂ ಮಾಡಿ ಕರೆಯಲು, ಆ ಶಿಶುವು ಹೋಗದೆ ಪಟದ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ನಿಂತು ಇರಲು, ಅತಿತ್ವರದಿ ಬಂದು ಆ ಶಿಶುವು ಜರಿದು ಅದರ ಭುಜವಂ ಪಿಡಿದು ಸೆಳೆಯಲು, ಹೋರುತ ಪಟವಂ ಬಿಟ್ಟು ಶಿಶುವು ಹೋಗದಿರಲು, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಇದ್ದ ನಂದರ ಭಾವಚಿತ್ರವಂ, ಅಮಾತ್ಯ ರಾಕ್ಷಸನ ಚಿತ್ರಭಾವವಂ ನೋಡಿ, ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಖಿನ್ನಳಾಗಿ ಕಂಬನಿಯಂ ತುಂಬುತ್ತ, ಸೆರಗಿಂ ಕಣ್ಣೀರ್ಗಗಳಂ ಒರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಶಿಶುವಂ ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಧರಿಸತಕ್ಕ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರದಿಂ ಯುಕ್ತವಾದ ಅಷ್ಟಕೋಣ ಮೊಹರವಂ ಕಂಡನು. ಪೂರ್ಣಗರ್ಭವಂ ಧರಿಸಿ ಮಲ್ಲಮಲ್ಲನ ತೆರಳಿದುದರಿಂದ, ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಸೌಂದರ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಂತು. ಇದೆಲ್ಲವಂ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, ರಾಕ್ಷಸನ ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರರು ಚಂದನದಾಸನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚ್ಯನ್ನರಾಗಿ ಇದಾರೆ” ಎನಲು,

ಆದಂ ಕೇಳಿ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ತನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ, “ಈ ಚಾರನು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿನ ಭಾವವಂ ನೋಡಿದರೆ, ಚಂದನದಾಸನ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಇವನ ಪಟದ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿ ಬಂದ ಶಿಶುವ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ ಸ್ತ್ರೀಯೇ ರಾಕ್ಷಸನ ಪತ್ನಿಯಹುದು; ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಿಡುವ ಮೊಹರು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದೇ ರಾಕ್ಷಸನ ಮೊಹರವಾಗಿ ಇದ್ದೀತು; ಅದು ನಮ್ಮ ವಶವಾದರೆ, ಬಹುಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದೀತು” ಎಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ, ಅದಂ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಉಪಾಯವಂ ಯೋಚಿಸಿ,

“ಎಲೈ ಮರಾಳಕನೆ, ನೀನು ಹೇಳಿದರ್ಥವು ತಿಳಿಯಲಾಯಿತು. ನೀನು ಹೇಳಿದ ಕ್ಷಪಣಕಾದಿ ಮೂವರಿಗೆ ತಕ್ಕದುದಂ ಮಾಡಿಸುವೆವು; ನಿನ್ನ ಕೆಲಸದ ಮೇಲೆ ಇರುವನಾಗು” ಎಂದು ಅವನಂ ಕಳುಹಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನಂ ಕರೆಕಳುಹಿಸಿ,

“ಎಲೈ, ಚಂದನದಾಸನಂಬ ವರ್ತಕನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸನ ಪತ್ನಿಪುತ್ರರು ಇರುವರು, ಆಕೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸನ ಮುದ್ರೆವುಂಗುರವಿರುವದು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಆ ಮೊಹರವಂ ತರಿಸು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಿ ರಾಯಸದವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ರಾಕ್ಷಸನ ಮೊಹರವಂ ಮಾಡಿದ ಕಾಗದವಂ ತರಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಲು,

ಚಾಣಿಕ್ಕರು ನೇಮಿಸಿದ ರೀತಿಗೆ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಆ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಯಿರುವ ಮೊಹರದ ಮೇರೆಗೆ ಸುವರ್ಣದಿಂ ಮೊಹರವಂ ಮಾಡಿಸಿ, ಹೇಳಿದ ಕಾರ್ಯವಂ ನಿರ್ವಹಿಸುವದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣೆಯಾದ ಒರ್ವ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯಂ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕರೆದು, ಅವಳಿಗೆ ಸನ್ಮಾನವಂ ಮಾಡಿ, ಆ ಮೊಹರವಂ ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು, ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಅಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನ ಉಂಗುರವ ತಂದು ಕೊಡುವಳಾಗು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಿ, ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯಂ ಕಳುಹಿಸಿ, ಪುರದ ತಳವಾರನಂ ಕರೆಕಳುಹಿಸಿ,

“ಎಲೈ, ನೀನು ಈ ಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವಂ ದಿನಗಟ್ಟಿ ಪ್ರಭುಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಅರಿಕೆಮಾಡುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷ ಇದೊಂದು ವರ್ತಮಾನವಂ ವಿಚ್ಛಾಪಿಸುವನಾಗು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಲು, ಅದೇ ರೀತಿಗೆ ಆ ತಳವಾರನು ತನ್ನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಚಾಣಿಕ್ಕರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು, ಆ ದಿನ ಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವಂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ,

“ಸ್ವಾಮೀ, ಈ ದಿವಸ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಸವಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಮತ್ತರದಿಂ ಆ ಶಿಶುವಂ ಘಾತಿಸಿ ವಂಚಿಸಿ ಓಡಿಹೋದಳು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿಗೆ ಕ್ರುದ್ಧವಾಗಿ ಚಾಣಿಕ್ಕನು, “ಎಲೈ, ಈ ಆಕಾರ್ಯವು ಎಷ್ಟು ನಡೆದು ಇರುವದೋ? ಈ ಪುರದ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರೆಲ್ಲರಂ ಹಿಡಿತಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ದಂಡಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಆಕಾರ್ಯವಂ ನಡೆಯದಂತೆ ಮಾಡುವನಾಗು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಲು,

ಅದೇ ರೀತಿಗೆ ತಳವಾರರು ಬೀದಿಬೀದಿಯಂ ಹುಡುಕಿ, ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರುಗಳಂ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನಿಂದ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯು ತ್ವರಿತದಿಂ ಹೋಗಿ, ಚಂದನದಾಸನ ಗೃಹದ ನಡವೆಯ ಬಾಗಿಲಿನ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಭೀತಿಯಿಂ ನಡುಗುವಳಂತೆ ನಿಂತಿರುವಳಂ ಕಂಡು, ಆ ಗೃಹದವರು “ನೀನು ಯಾರು? ಯಾಕೆ ಬಂದೆ?” ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಎಲ್ಲರ ಕಾಲುಗಳಂ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, “ಈ ಪುರದ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರೆಲ್ಲರಂ

ಹಿಡಿದು ಅರಮನೆಯವರು ಎಲ್ಲೋ ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವರಂತೆ. ನಾನು ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳುಳ್ಳವಳು. ಈ ಅವಾಂತರ ನಿಲ್ಲುವವರೆಗೂ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಣ್ಣು ಮರೆಯಾಗಿ ಇರಬೇಕು” ಎನಲು, ಇದ್ದಂ ಕೇಳಿ ಚಂದನದಾಸನ ಪತ್ನಿಯು, “ನಮ್ಮ ರಾಕ್ಷಸನ ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಸವಕಾಲ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿ ಇರುವದರಿಂದ ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ದೊರಕುವದೋ ದೊರಕುವದಿಲ್ಲವೋ, ಆದ-ರಿಂದ ಈ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯೇ ಇರಲಿ” ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, “ಎಲೈ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯೇ, ನಿನ್ನಿಂದ ನಮಗೆ ಕೆಲಸವುಂಟು, ಅನ್ಯತ್ರ ಹೋಗಬೇಡ, ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಳಾಗು” ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ಇರುತ್ತಿರಲು,

ಮತ್ತೊಂದು ದಿವಸ, ರಾಕ್ಷಸನ ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಸವವೇದನೆ ತೋರಲು, ಆ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯಂ ಪ್ರಸವಗೃಹಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲು, ಅವಳು ಲೋಕದ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರಿ ಗಿಂತ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸಪತ್ನಿಯಂ ಸಂತೈಸುತ್ತಿರಲು, ಸ್ತ್ರೀ[ಯ]ರು ಕಟ್ಟಳೆ ಮೇರೆಗೆ ಆಭರಣಗಳು ಸಡಿಲಿಸಿ ಸೂಲಗಿತ್ತಿವಶವಂ ಮಾಡಿ, ಉಟ್ಟಿದ್ದ ಸೀರೆಯಂ ತೆಗೆದು, ಬದಲು ಒಂದು ಆರುವೆಯನ್ನುಟ್ಟು, ಪ್ರಸವವೇದನೆ ಯನ್ನನುಭವಿಸುತ ಸುತನಂ ಪಡೆಯುತ್ತಿರಲು, ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಆಭರಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ರಾಕ್ಷಸನ ಮೊಹರವಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಇದ್ದ ಮೊಹರವಂ ಆಭರಣದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯವಂ ನೆರವೇರಿಸಿ, ಆಕೆಯ ಆಭರಣಗಳಂ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕವಂ ಮಾಡಿ ಅವಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬಂದು, ಚಂದನದಾಸನ ಪತ್ನಿಯಂ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೇಳಲು, ಆಕೆಯು ಸೂಲಗಿತ್ತಿಗೆ ಸನ್ಮಾನವಂ ಮಾಡಿ ವಿಳೆಯವಂ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಲು,

ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮೊಹರವಂ ತಂದುಕೊಡಲು, ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಚಾಣಿಕ್ಕನ ವಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು, ಆ ಮೊಹರವಂ ನೋಡಿ, “ಮರಾಳಕನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಕೋಣವು; ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರಿನ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಮೊಹರವು ಪುರಾತನವಾದುದರಿಂದ ರಾಕ್ಷಸನದು ಆಹುದೆಂದು ಚಾಣಿಕ್ಕನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ‘ರಾಕ್ಷಸನ ಉಂಗುರವು ತನಗೆ ದೊರಕಿದುದ ರಿಂದ ಮಲಯಕೇತುವನ್ನನುವರ್ತಿಸಿ ಇರುವ ರಾಕ್ಷಸನಲ್ಲಿ ಮಲಯಕೇತುವಿಗೆ ಕೋಪವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವನಿಂದಲೇ ರಾಕ್ಷಸನ ತಿರಸ್ಕೃತನಾದ ಬಳಿಕ ತಾನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸನು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ರಾಕ್ಷಸನು ಬರುವ ಪರಿಯಂತವೂ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವಂ ಯೋಚಿಸಿ, ಇಂಥವರ ಬಳಿಯಿಂದ ಇಂಥವರಿಗೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಹೆಸರಂ ಕಾಣಿಸದ ಒಂದು ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತೋಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳಂ ಬರೆದು, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನಂ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಕರೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ಅವನಂ ಕುರಿತು ಚಾಣಿಕ್ಕನಿಂತಂದನು;

“ಎಲೈ ಆಪ್ತನಾದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನೇ, ಒಂದು ಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಕ್ಷರಗಳು ವೈದಿಕರ ಅಕ್ಷರವಾದುದರಿಂದ, ನಿನಗೆ ಪರಿಚಿತವಾದ ಶಕಟದಾಸನ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಸ್ವುಟವಾಗಿ ಈ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಬದಲುಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬರಸಿಕೊಂಡು ಬರುವನಾಗು” ಎಂದು ಕಾಗದವಂ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು, ‘ಮಹಾಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಆದರೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಶಕಟದಾಸನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಕಾಗದವರ ನೋಡಿ, “ಚಾಣಿಕ್ಕರು ಏನೋ ಒಂದು ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವಂ ಯೋಚಿಸಿ, ಅನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಕಾಗದವಂ ಬರೆದು ಇದ್ದಾರೆ; ಪರ್ಯವಸಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರತು ತಿಳಿಯ ಕೂಡದು” ಎಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ, ಶಕಟದಾಸನ ಸಂಗಡ ಪ್ರಕೃತೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಕಾಗದವಂ ಶಕಟದಾಸನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು,

“ಅಯ್ಯ ಶಕಟದಾಸನೇ, ಈ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೌತುಕವುಂಟು; ಇದು ಪ್ರಾಕೃತವಾಕ್ಯ ದಿಂದ ಬರೆದು ಇರುವುದಾದರೂ ಇದರ ಅಕ್ಷರಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಆಗುತ್ತಲಿದೆ; ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳಂ ಪ್ರತಿಲೋಮವಾಗಿ ಬರೆದರೆ, ಚಿತ್ರಬಂಧಗಳೂ ಆಗುತ್ತಲಿದೆ. ಸ್ವುಟವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವನಾಗು. ಈ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಇದೆ. ಒಬ್ಬ ಕವೀಶ್ವರನು ಬರೆದು ಇದರ ಪದ್ಧತಿಯಂ ಹೇಳಿದನು” ಎನಲು, ಆ ಮಾತಿಗೆ ಶಕಟದಾಸನು ತನ್ನ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರತಿಯಂ ಬರೆದು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು “ಇದರ ಪದ್ಧತಿ ಏನೆಂದನಲು, ಆಗ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಒಂದು ಘಳಿಗೆ ಯೋಚಿಸುವನಂತ ನೋಡಿ, “ಅಯ್ಯ ಶಕಟದಾಸನೇ, ಕವೀಶ್ವರನು ಹೇಳಿದ ಪದ್ಧತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತೃತವಾದಂತೆ ಇದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ವೇಳೆ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು ಬಂದು ಹೇಳುವನೆಂದು” ಶಕಟದಾಸನಿಗೆ ಹೇಳಿ,

ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಆ ಕಾಗದವರ ಚಾಣಿಕ್ಕರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು, ಅದಂ ನೋಡಿ ಕೊಂಡು, ಆ ಕಾಗದವಂ ಮಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಬಳಿಯಲಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸನ ಮುದ್ರೆವುಂಗುರದಿಂದ ಆ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಮೊಹರವಂ ಮಾಡಿ, ಆ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಮೊದಲು ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಇರುವ ಪರ್ವತರಾಯನ ಆಭರಣವಂ ರಾಕ್ಷಸನ ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ, ಆ ಬಳಿಕ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನಂ ಕರೆದು,

“ಎಲೈ ನಮಗೆ ಆಪ್ತವಾದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನೇ, ಈಗಿನವರೆಗೈ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಕಾರ್ಯವು ನಿನ್ನಿಂದ ಬಹು ಅನುಕೂಲಿಸಿತು, ಕಾರ್ಯಘಟನೆಯಲ್ಲಿ

ಸಮರ್ಥವಾದುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಯವಂ ಹೇಳುವೆನು. ಹೇಳಿದ ರೀತಿಗೆ ಸಾಧಿಸುವನಾಗು” ಎಂದು ಹೇತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವಂ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ಆ ಕಾಗದವಂ ರಾಕ್ಷಸನ ಮೊಹರವಂ ಸಹ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು, “ಹೋಗಿ ಬಾರೆ”ದು ಕಳುಹಿಸಲು, ಅವನು ತೆರಳುತ್ತಿರಲು,

ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಅಂತಃಪುರದ ಕಂಚುಕಿ ಒಬ್ಬ ಬಂದು, ಚಾಣಕ್ಯರಂ ಕಂಡು ಕೈಮುಗಿದು, ‘ಸ್ವಾಮೀ, ಈ ದಿವಸ ಪರ್ವತರಾಯನಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದ ಪರಲೋಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಿಸಮಾಪ್ತವಾಗುವದರಿಂದ, ಆತನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಆಭರಣಗಳು ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಇರುವದರಿಂದ, ಇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆಯನಂ’ದು ಚಂದ್ರ ಗುಪ್ತ ಮಹಾರಾಯರು ‘ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಬಾರೆ’ದು ನನ್ನಂ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಅಪ್ಪಣೆಯೇನು?” ಎಂದು ಕಂಚುಕಿ ಕೇಳಲು, ಅದರ ಕೇಳಿ ಚಾಣಕ್ಯನು “ನಾನು ಯೋಚಿಸಿದ್ದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು; ಉತ್ತಮವಾಯಿತು” ಎಂದು ತಿಳಿದು, ಕಂಚುಕಿಯಂ ಕುರಿತು, “ಎಲೈ ಶೋಣಕನೇ, ಪರ್ವತರಾಯನ ಆಭರಣವು ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ದಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇದೇನೆ. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನಾವು ಹೇಳಿದವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಆಭರಣಗಳಂ ಈ ವಿಪ್ರರಿಗೆ ಕೊಡಿಸುವನಾಗು” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ವಿಶ್ವಾವಸುವೆಂಬ ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮುಖ್ಯನಾದ ಮೂರು ಮಂದಿ ವಿಪ್ರರಂ ಕರೆದು,

“ಅಯ್ಯ ವಿದ್ಯಾಸಂಪನ್ನರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರುಗಳಿರಾ, ಈ ದಿವಸ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ನಿಮಗೆ ಆಭರಣದಾನವಂ ಕೊಡುವನು, ನೀವು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ, ಸುಪ್ರೀತರಾದ ನಿಮ್ಮಂ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡುವೆನು ಕಂಚುಕಿಯ ಸಂಗಡ ಹೋಗಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿ,

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರ್ಯಗೌರವವಂ ಯೋಚಿಸಿ, ಕಂಚುಕಿಯಂ ಕರೆದು, “ಎಲೈ ಶೋಣಕನೇ ನಾವು ಹೇಳಿದವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಅರಸಿಗೆ ಹೇಳುವನಾಗು, ‘ನೀನು ಪ್ರಭುವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಚಾರವ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಯಾವದೊಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತಿಗೂ ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಕಾರ್ಯವಂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನು ಎಷ್ಟು ದಿವಸಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ನಿನಗೆ ಸ್ವರಿಸಬೇಕು? ಇನ್ನು ಬಳಿಕ ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರವಿಚಾರವೇನಿದ್ದರೂ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಮಾಡತ ಪರರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳುಹಿಸಿ ಮಾಡುವನಾಗು’ ಎಂದು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಹೇಳು” ಎಂದು ಕಂಚುಕಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಲು, ಆ ಕಂಚುಕಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮರು ಸಮೇತನಾಗಿ ಬಂದು, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಂ ಕಂಡು ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂತು,

“ಜೀಯ, ಪರ್ವತರಾಯನಾಭರಣದಾನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮಪಾತ್ರರನ್ನು ನೋಡಿ ಚಾಣಿಕ್ಕರು ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂ ಕಳುಹಿಸಿ ಇದ್ದಾರೆ. ‘ಯಾವ ಕಾರ್ಯ ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರವಿಷಯವಾಗಿ ಇದ್ದರೂ ಪ್ರಭುವಾಗಿ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅದೆಲ್ಲವಂ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ, ಪರರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಷಯಕವಾದ ಕಾರ್ಯವೇನಿದ್ದರೂ ತಮಗೆ ತಿಳುಹಿಸಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು’ ಎಂದು ಯಜಮಾನರಾದ ಚಾಣಿಕ್ಕರ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿ ಇದೆ” ಎನಲು, ಆದಂ ಕೇಳಿ ಪರ್ವತರಾಯ ಧರಿಸಿದ್ದ ಭೂಷಣಗಳಂ ತರಿಸಿ, ಆ ವಿಶ್ವಾಸು ಮುಖ್ಯರಾದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿ, ಆ ಬಳಿಕ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಚಾಣಿಕ್ಕರು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ವಾಕ್ಯವಂ ನೆನೆದು, “ಏನೋ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರವಿಚಾರವಂ ಮಾಡುವಂತೆ ಯಜಮಾನರು ತನಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಬಳಿಕ, ಎಂದಿನಂತೆ ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರೆ ನಿಷ್ಕರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದೇನೆಂ”ದು ತಿಳಿದು, ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರವಿಚಾರವಂ ಪರಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ತಾನೇ ಮಾಡತಲಿದ್ದನು.

ಪರ್ವತರಾಯನ ಆಭರಣದಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ವಿಶ್ವಾಸು ಮುಖ್ಯರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂ ನೋಡಿ ಚಾಣಿಕ್ಕನು, “ಎಲೈ ಆಪ್ತರಾದ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮರುಗಳಿರಾ, ಒಂದು ಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಆಭರಣದಾನವ ನಿಮಗೆ ಕೊಡಿಸಿದನು, ಈಗಲೂ ಮಲಯಕೇತುವನ್ನಾಶ್ರೈಸಿ ಪರ್ವತರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಮಾತ್ಯ ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನೀವು ವರ್ತಕರ ವೇಷವಂ ಧರಿಸಿ, ನೀವು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಇರುವ ಈ ಆಭರಣಗಳಂ ಮೂರು ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು, ರಾಕ್ಷಸನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬರುವ ಆಪ್ತಜನರಂ ಕುರಿತು, ‘ಈ ಆಭರಣಗಳಂ ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುವೆವು’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ, ರಾಕ್ಷಸನಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗವಾಗಿಯಾದರೂ ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿ, ಅದರ ಕ್ರಯದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಯಾಗಾರ್ಥವಾಗಿ ನೀವೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವರಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಕಡಮೆಯಾಗದು. ಈ ಕಾರ್ಯವಂ ಮಾಡಿ ಬಂದು ತಿಳುಹಿಸಿ” ಎಂದು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂ ಕಳುಹಿಸಿ, ತನ್ನ ಬಳಿಯ ಶಿಷ್ಯರಂ ಕರೆದು,

“ಎಲೈ ಕುಶಬರ್ಹಿಯೇ, ‘ರಾಕ್ಷಸನಿಂದ ಪ್ರೇಷಿತನಾಗಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಿಯೆಂಬ ಕ್ಷಪಣಕನು ವಿಷಕನ್ನೆಯಂ ಪರ್ವತರಾಯನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವನಂ ಸಂಹಾರಗೈದುಡುದರಿಂದ, ದೋಷಿ ಯಾದ ಕ್ಷಪಣಕನನ್ನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತರ ಅಪ್ಪಣೆ ಮೇರೆಗೆ ಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡಿಸುವೆವೆಂದು ಸಾರುತ, ಜೀವಿಸಿದ್ದಿಯಂ ಹೊರಡಿಸುವಂತೆ ನಾವು ಹೇಳಿದೆವೆಂದು ತಳವಾರ ದಂಡಕಗೆ ಹೇಳಿ ಬಾರೆಂದು ಕಳುಹಿಸಲು, ಅದೇ ರೀತಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನು ಹೋಗಿ, ದಂಡಕನಿಗೆ ಹೇಳಲು, ಅವನು ಜೀವಿಸಿದ್ದಿಯಂ ಹುಡುಕುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಪುನಃ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ

ಶಿಷ್ಯನಂ ಕರೆದು,

“ಎಲೈ ಪಶುಲೋಮನೇ, ‘ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಮಿತ್ರನಾದ ಶಕಟದಾಸನು ಈವೂರಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು, ದಾರುವರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ದ್ರೋಹವಂ ಎಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆಮೇರೆ ಈ ಶಕಟದಾಸನಂ ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕುವೆಂದು ಅವನ ಹಿಡಿದು ತಂದು, ಸಾರಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕುವಂತೆ ನಾವು ಹೇಳಿದೆವೆಂದು ದಂಡ ಪಾಶಕನಿಗೆ ಹೇಳಿಬಾರೆಂ”ದು ಹೇಳಿ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವಂ ಹೇಳಲು, ಅದೇ ರೀತಿಗೆ ಆ ಶಿಷ್ಯನು ಬಂದು, ಚಾಣಿಕ್ಯರು ಹೇಳಿದರ್ಥವಂ ದಂಡಪಾಶಕನಿಗೆ ಹೇಳಲು, ಅಂತ್ಯಜನಾದವನಾದಂತೆ ತೋರುವ ದಂಡಪಾಶಕನು ಶಕಟದಾಸನಂ ಹಿಡಿದು ತರುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು,

ಆ ಬಳಿಕ ಚಾಣಿಕ್ಯನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನಂ ಕರೆದು, “ಎಲೈ ಶಿಷ್ಯಕಾ-
ರಿಯೇ ಬಳಿಗಾರ ಶೆಟ್ಟಿಯಾದ ಚಂದನದಾಸನ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾರೆಂ”ದು ಹೇಳಲು, ‘ಒಳ್ಳೇದೆಂ’ದು ಶಿಷ್ಯನು ಹೋಗಿ, ಚಂದನದಾಸನಂ ಕಂಡು, “ನಿನ್ನಂ ಬರಹೇಳಿ ಚಾಣಿಕ್ಯರ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿ ಇದೆ” ಎನಲು, ಆಗ ಚಂದನದಾಸನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, “ಕಠಿಣಚಿತ್ತವುಳ್ಳ ಚಾಣಿಕ್ಯನಂ ಕಂಡರೆ ಅಪರಾಧ ಇಲ್ಲದವನಾದರೂ ಭೀತನಾಗುವನು ತಾನು ಮಹಾಪರಾಧಿಯು, ಅವನಂ ಕಂಡ ಬಳಿಕ ತನಗೆ ಏನು ಅಪತ್ತು ಬರುವದೋ? ಮಿತ್ರಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದರೂ ಬರಲಿ, ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹಜನ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಪರಮ ಲಾಭವೆಂ”ದು ನಿಶ್ಚಿಸಿ, ಚಾಣಿಕ್ಯನ ಶಿಷ್ಯನಂ ಕುರಿತು,

“ಅಯ್ಯ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮನೇ, ನಾನು ಧರಿಸಿ ಇರುವ ವಸ್ತ್ರವು ಮಲಿನವಾಗಿ ಇದೆ; ದೊಡ್ಡವರಂ ಕಾಣುವದಕ್ಕೆ ಬದಲುವಸ್ತ್ರವಂ ಧರಿಸಿ ಬರುವೆನು. ಈ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರಬಹುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ತನಗೆ ಆಪ್ತನಾದ ಧನಸೇನನಂ ಕರೆದು, “ಎಲೈ, ಕ್ರೂರಿಯಾದ ಚಾಣಿಕ್ಯನು ನನ್ನಂ ಕರೆಕಳುಹಿಸಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಹೋದ ಬಳಿಕ ಏನಾಗುವದೋ ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹಜನವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ರಹಸ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಕಾದುಕೊಂಡು ಇರು” ಎಂದು ನೇಮಿಸಿ, ಬದಲುವಸ್ತ್ರವಂ ಧರಿಸಿ ಚಂದನದಾಸನು ಹೊರಟು ಬಂದು, ಚಾಣಿಕ್ಯನು ಕಂಡು ಕೈಮುಗಿಯಲು,

“ಎಲೈ ಚಂದನದಾಸನೇ, ನೀನು ಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೀಯಾ? ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ನಿರುಪಾಧಿಕಗಳಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆಯೇ? ಕುಳ್ಳಿರು” ಎಂದು ಚಾಣಿಕ್ಯನು ಹೇಳಲು, ಆ ಮಾತಿಗೆ, “ಸ್ವಾಮೀ, ತಮ್ಮ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ನಿರುಪಾಧಿಕವೆಂ”ದು ಹೇಳಿ, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಚಂದನದಾಸನು ಕುಳ್ಳಿರಲು,

“ಎಲೈ ಚಂದನದಾಸನೇ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಂ ಒಳ್ಳೆಯವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಯೋ; ನಂದನರನೇ ಒಳ್ಳೆಯವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಯೋ?” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ಶರತ್ಕಾಲಚಂದ್ರನಂ ಕಂಡ ನೈದಿಲೆಯಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮಹಾರಾಯರನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ” ಎನಲು

“ಎಲೈ ಚಂದನದಾಸನೇ, ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅರಸುಗಳು ಪ್ರತ್ಯುಪ ಕಾರವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವದು ಪೂರ್ವಮರ್ಯಾದೆಯು” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಂ ಮೀರಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು” ಎನಲು,

“ಎಲೈ ಚಂದನದಾಸನೇ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಪ್ರಜೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ದಂಡಗಳು ತೆಗೆಯುವದಕ್ಕೆ ನಂದರ ಪ್ರಭುತ್ವವಲ್ಲ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಕ್ಷೇಮಿಗಳಾಗಿ ಇದ್ದರೆ, ಅದೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಮಹಾಭ್ಯುದಯವು” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಂ ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು” ಎನಲು.

“ಎಲೈ ಚಂದನದಾಸನೇ, ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಂ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸಂರಕ್ಷಿತರಾದೀರಿ” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ದುರಾತ್ಮಕನಾದವನು ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಆಪ್ರಿಯವನ್ನೆಣಿಸುವನು” ಎನಲು,

“ಎಲೈ, ಚಂದನದಾಸನೇ, ಮೊದಲು ನೀನು ರಾಜದ್ರೋಹಿಯು” ಎನಲು, ‘ಬುದ್ಧೇಶ ಬುದ್ಧೇಶ’ನೆಂದು ತನ್ನ ದೇವರು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ, “ಸ್ವಾಮಿ ಅಗ್ನಿಯೊಡನೆ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಲಹವುಂಟೇ?” ಎನಲು, “ಎಲೈ ವರ್ತಕನೇ, ರಾಜಾಪರಾಧಿಯಾದ ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹ ಜನವಂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಮಾಡಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಈಗಿನವರೆಗೂ ಪ್ರಭುವಿಗೆ ವಿಚ್ಛಾಪಿಸದೆ ಇರುವದು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧವುಂಟೋ ಇಲ್ಲವೋ?” ಎನಲು,

“ಬುದ್ಧಿ, ಯಾರೋ ಅನ್ಯತವಂ ಹೇಳಿರಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥವಂ ನಾನು ಕಂಡವನಲ್ಲ” ಎನಲು, “ಈ ಅರ್ಥವಂ ನೀನು ಕಂಡದ್ದು ಉಂಟಾದರೆ, ನಿನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನರಮನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ನಿನಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ದಂಡನೆಯಂ ಮಾಡಬಹುದೋ?” ಎನಲು,

“ರಾಕ್ಷಸನು ಹೋಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗೃಹಜನವಂ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಇದ್ದುದುಂಟು. ಆ ಬಳಿಕ ನನ್ನಂ ವಂಚಿಸಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋದುದರಿಂದ ವಿಚ್ಛಾಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಭಯಪಡುತ್ತಿದ್ದೆನು” ಎನಲು, “ಎಲೈ ಶೆಟ್ಟಿಯೇ, ಮೊದಲು ‘ಕಾಣೆ’ನೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ಕಂಡದ್ದು ಉಂಟು, ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋದರು’ ಎಂದು ಎರಡುಮಾತುಗಳು ಹೇಳಬಹುದೇ?” ಎನಲು,

“ಬುದ್ಧಿ, ಭಯದಿಂದ ಬಾಯಿತಪ್ಪಿ ಹೇಳಿದೆನು” ಎನಲು, “ಎಲೈ ವ್ಯಾಪಾರಿಯೇ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿತಪ್ಪು ಬರಕೂಡದು. ಸುಮ್ಮನೆ

ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹದ ಜನವಂ ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸು” ಎನಲು,

ಆ ಮಾತಿಗೆ ಚಂದನದಾಸನು, ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. “ಈಗ ತಿರಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಸರ್ವಭಾಧೆಯು; ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಹರ ಔಷಧವಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ಏನೋ ಮಹದಾಪತ್ತು ಬಂತು” ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಹೊರಗೆ ಕಲಕಲದ್ದನಿ ಆಗಲು, ಆಗ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ‘ಅದೇನು ತಿಳಿದು ಬಾರೆಂದು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ನೇಮಿಸಲು, ಆ ಶಿಷ್ಯನು ಹೋಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದು, “ಸ್ವಾಮಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ, ವಿಷಕನ್ಯಾ ಮುಖದಿಂದ ಪರ್ವತರಾಯನನ್ನು ಸಂಹಾರಗೈಸಿದುದರಿಂದ ಅರಸಿನ ಅಪ್ಪಣೆ ಮೇರೆಗೆ ಜೀವಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಕ್ಷಪಣಕನನ್ನು ಅವಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಸಾರುತ್ತ ಊರಿಂದ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ” ಎನಲು, “ತಾನು ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನನುಭವಿಸಲಿ” ಎಂದು ಚಾಣಿಕ್ಕನು ಹೇಳುತ್ತ.

“ಎಲೈ ಚಂದನದಾಸನೇ, ರಾಜಾಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗುವುದು; ವಂಚಿಸದೆ ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹಜನವಂ ಒಪ್ಪಿಸುವನಾಗು” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ನಾನು ಅರಿತವನೇ ಅಲ್ಲ” ಎನಲು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಪುನಃ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲದ್ದನಿ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿರಲು, ಅದು ಏನೆಂದು ಶಿಷ್ಯನಂ ‘ನೋಡಿ ಬಾ’ರೆನಲು, ಅವನು ತಿಳಿದು ಬಂದು, “ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ, ರಾಜಾಪರಾಧಿಯಾದ ಶಕಟದಾಸನನ್ನು ಅರಸಿನ ಅಪ್ಪಣೆ ಮೇರೆಗೆ ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಸಾರುತ್ತ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ” ಎನಲು, “ಅವನು ಮಾಡಿದ ದೋಹಕ್ಕೆ ಅನುಗಣ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನನುಭವಿಸಲಿ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ, ಚಂದನದಾಸನಂ ಕುರಿತು,

“ಎಲೈ ಶೆಟ್ಟಿಯೇ, ರಾಜಾಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣದಂಡವಾಗುವದಂ ಕಂಡು, ಇನ್ನೂ ‘ಆರಿಯೆ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ, ನಿನ್ನ ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹಜನವಂ ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸು” ಎನಲು, ಸ್ವಾಮೀ, ನನ್ನ ಬೆದರಿಸುವಿರಿ, ರಾಕ್ಷಸನ ಗೃಹಜನವಂ ನಾನು ಒಪ್ಪಿಸುವನಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಿ?” ಎನಲು,

“ಎಲೈ ಶೆಟ್ಟಿಯೇ, ನಿನ್ನ ನಿಶ್ಚಯವಿದೇ ಸರಿಯೇ?” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ಹಾಗೇ ಸರಿ ಎನಲು, ಆಗ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ “ಈ ಶೆಟ್ಟಿಯು ಸತ್ಯವಂತನು, ಮಿತ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕೋಸುಗ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ಬಿಡತಕ್ಕವನು” ಎಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ, ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡವನಂತೆ ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿ, “ಎಲೆ ದುರಾತ್ಮಕನಾದ ಶೆಟ್ಟಿಯೇ, ಹಾಗಾದರೆ ನೀನು ಮಾಡಿದ ದೋಹಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನನುಭವಿಸೀಯೆ” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮಿ, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರಾನುಗಣ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಮಾಡಿರಿ, ನಾನು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಇದೇನ” ಎನಲು,

ಆಗ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ಶಿಷ್ಯನಂ ಕರೆದು, “ಎಲೈ ಶೀಘ್ರಕಾರಿಯೇ, ಈ ದುಷ್ಟವರ್ತಕನ ಮನೆ ಪದಾರ್ಥವೆಲ್ಲವಂ ರಾಜಕೋಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಇವನ ಸ್ವಜನಸಮೇತವಾಗಿ ಇವನ ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಇರಿಸುವಂತೆ ದುರ್ಗಪಾಲಕನಿಗೆ ಹೇಳು, ನಾನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಇವನಿಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ದಂಡನೆಯಂ ಮಾಡಿಸುವೆ”ನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಚಂದನದಾಸನಂ ಕಳುಹಿಸಿ, ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ

“ಈ ಚಂದನದಾಸನು ಮಿತ್ರನಾದ ರಾಕ್ಷಸನ ನಿಮಿತ್ತ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ಕೊಟ್ಟು, ಆತನ ಗೃಹಜನವಂ ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಹ್ಯಾಗೆ ನಿಶ್ಚೈಸಿ ಇದಾನೆಯೋ, ಹಾಗೇ ರಾಕ್ಷಸನು ತನ್ನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಚಂದನದಾಸನಿಗೆ ಬಂದ ವಿಪತ್ತಂ ಪರಿಹರಿಸಲೋಸುಗ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ಒಪ್ಪಿಸಿ, ‘ಈ ಚಂದನದಾಸನಂ ಬಿಡಿಸುವೆ’ನೆಂದು ಎಳಗಂದಿ ಕರುವಿದ್ದಡೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾನು. ಶಕಟದಾಸನಂ ಶೂಲಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದಂತೆ, ಸಮಯವನ್ನರಿತು ಈ ಚಂದನದಾಸನಂ ಅದೇ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚೈಸುತ್ತಿರಲು,

ಮೊದಲು ಚಾಣಿಕ್ಕರು ತನ್ನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಗೆ ಶಕಟದಾಸನನ್ನು ಶೂಲಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಚಂಡಾಲರು ಕರೆತರುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾಗಿ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿರಲು, ಆ ಶಕಟದಾಸನಂ ಶೂಲಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುವದಂ ನೋಡಿ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಖಡ್ಗವಂ ಝಳಪಿಸುತ್ತ, ಆ ಘಾತಕರ ಮೇಲೆ ಅಟ್ಟಿ ಬಂದು, ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಛೇದಿಸುವಂತೆ ಮೊರೆಯುತ್ತ, ಕಣ್ಣು ಸನ್ನೆಯಂ ಮಾಡಲು, ಆ ಚಂಡಾಲರು ಅವನ ರಭಸಕ್ಕೆ ಭೀತರಾದವರಂತೆ ಶಕಟದಾಸನಂ ಬಿಟ್ಟು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗಲು, ಆಗ ಚಾಣಿಕ್ಕ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತರಂ ನಂದಿಸುತ್ತ, “ಎಲೈ ಶಕಟದಾಸನೇ ಭಯ ಪಡಬೇಡ; ಈ ಸ್ಥಳವಂ ಬಿಟ್ಟು, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹೋಗೋಣವೇ?” ಎಂದು ಅವನಂ ಕರೆದುಕೊಂಡು, ಪರ್ವತರಾಜ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಈ ಅರ್ಥವು ಜನಜನಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು, ಆಗ ಚಾಣಿಕ್ಕನ ಶಿಷ್ಯನು ಕೇಳಿ ಬಂದು,

“ಸ್ವಾಮೀ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ, ಶಕಟದಾಸನಂ ಶೂಲಕ್ಕೆ ಏರಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನೆಂಬವನು ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾಗಿ ಅಟ್ಟಿ ಬಂದು, ಚಂಡಾಲರಂ ಬೆದರಿಸಿ ಓಡಿಸಿ ಶಕಟದಾಸನಂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಪಲಾಯನಂಗೈದಿದನಂತೆ” ಎನಲು, ಅದಂ ಕೇಳಿ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಕಟದಾಸನ ಸಮೇತನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನು ಹೋದುದು ಉತ್ತಮವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಸೇನಾಪತಿಗಳಂ ಹೊರಡಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಈ ಪುರದ ಜನರು ಏನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವರು, ಅದಂ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ ಶಿಷ್ಯನಂ ಕು-

ರಿತು,

“ಎಲೈ ಛಾಗಪುಚ್ಚಕನೆಂಬ ವಟುಕನೇ, ಶಕಟದಾಸನೂ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕನೂ ಎಲ್ಲಿ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಇರುವರು, ಹಿಡಿದು ತರುವಂತೆ ಬಾಗುರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಬಾರಂದೆನಲು, ‘ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು’ ಶಿಷ್ಯನು ಹೋಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದು,

“ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ, ಬಾಗುರಾಯಣನು ಅಂದೇ ಹೊರಟು ಹೋದನಂತೆ” ಏನಲು, “ಆ ವಂಚಕನಾದ ಬಾಗುರಾಯಣನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಹಿಡಿದು ತರುವದು” ಎಂದು ಭದ್ರಭಟಾದಿ ಸೇನಾನಾಯಕರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಬಾರಂದೆನಲು, ಹಾಗೇ ಆ ಶಿಷ್ಯನು ಹೋಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದು,

“ಓಹೋ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ, ಮೊದಲು ನೀವು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೋಪವಂ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಭದ್ರಭಟಾದಿ ಸೇನಾನಾಯಕರು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ರಾಜಕಾರ್ಯವಂ ಮಾಡುವರಾಗಿ ಸೇನಾಸಮೇತರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗಿ ಪರರಾಯರಂ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುವರಾಗಿ ಇದಾರಂತೆ. ಕೆಲಸವೆಲ್ಲವೂ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಯಿತು. ಈ ಅರ್ಥವಂ ಜನರು ಆಡಲಂಜಿ ಗುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತಲಿದಾರೆ. ತಾವು ಮಹಾಚತುರರಾದುದರಿಂದ ಆ ಶತ್ರುಗಳ ಸೇನೆಗೆ ಸಿಕ್ಕದೇ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡೀರಿ. ಆಗ ಅನಾಥರಾಗಿ ಇರುವ ನಮ್ಮಂ ಹಿಡಿದು, ‘ನಿಮ್ಮ ಗುರುಗಳೆಲ್ಲಿ?’ ಎಂದು ನಿಬಂಧಬಡಿಸಿದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅನ್ಯತವ ಹೇಳಿ ಬಾರದಷ್ಟೆ, ನೀವು ಹೋಗಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳವಂ ಈಗಲೇ ತಿಳಿದು ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಎನಲು, ಆ ಮಾತಿಗೆ ಚಾಣಿಕ್ಕನು ನಸುನಗುತ್ತ,

“ಎಲೈ ವಟುವೇ, ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮಂ ತೋರಿಸುವೆಯಾ? ಆದರೆ ನಾವು ರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಇರುವೆವು” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ರಾಮೇಶ್ವರವು ಎಲ್ಲಿ ಇರುವದು?” ಎನಲು, “ಎಲೈ ವಟುವೇ, ರಾಮೇಶ್ವರವು ರಾಮಸೇತುವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇರುವದು” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ರಾಮದೇವರು ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣದ ಸರಯೂನದಿಯಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆ ರಚಿಸಿ ಇರುವರೋ ಯಮುನಾನದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಇರುವರೋ?” ಎನಲು, “ಎಲೈ ವಟುವೆ, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಇರುವರು” ಎನಲು, ಸ್ವಾಮೀ, ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಹ ಸೇತುವೆ ಉಂಟಾದರೆ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಕ್ಕೋ ಮತ್ಯಾವ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ?” ಎನಲು, “ಎಲೈ ವಟುವೇ, ಲವಣಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ” ಎನಲು, “ಸ್ವಾಮೀ, ಲವಣಖಂಡವೇ ಸಮುದ್ರವಾದರೆ, ಸಂಚರಿಸುವ ಜನಕ್ಕೆ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಶ ತಗುಲದಂತಲೇ ಸೇತುಬಂಧನ”ವೆನಲು, ಅದಂ ಕೇಳಿ ಶಾರ್ಙ್ಗರವನು

“ಎಲೈ ವಟುವೇ, ಏನು ಅಸಂಬದ್ಧವಾಗೆ ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆ? ಶತ್ರುಬಾಧೆ ಉಂಟಾದರೆ, ಮೊದಲೇ ನಿನ್ನಂ ದಾಟಿಸುತ್ತಿರುವೆವು. ಭಯಪಡಬೇಡ, ಹೋಗು, ಕಂದಮೂಲಗಳಂ ತೊಳೆದು ಸಿದ್ಧಮಾಡು, ಮೊದಲು ಹೋದವರೆಲ್ಲಾ

ಹೋದರು, ಮುಂದೆ ಹೋಗ ಬೇಕೆಂಬವರೆಲ್ಲಾ ಈ ಪುರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಿ. ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸವ ಮಾತ್ರಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಸಕಲವೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಭಾಗವುಚ್ಚ[ಕ]ನಂ ಆಚೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ’ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಬಿರುದೆಂತೆಂಬರ ಗಂಡ ಮಹೀಶೂರನರಪತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರಾಜೇಂದ್ರರಾಶ್ರಿತ ಹೊಯಿಸಣಿಗಕುಲಸಂಜಾತ ನಾರಾಯಣಶಮ ವಿರಚಿತಮಪ್ಪ ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನ ಕೈಮೊಹರವಂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಥನವೆಂಬ ತ್ರಯೋದಶಾಶಯಃ [ಸಮಾಪ್ತಃ].

೨. ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧಂ : ಮುದ್ದಣ

‘ಪದ್ಯಂ ವದ್ಯಂ ಗದ್ಯಂ ಹೃದ್ಯಂ’

ಓವೋ! ಕಾಲಪುರುಷಂಗೆ ಗುಣಮಣಮಿಲ್ಲಂ ಗಡ! ನಿಸ್ತೇಜಂ ಗಡ! ಜಡಂ ಗಡ! ಒಡಲೊಳ್ ಗುಡುಗುಟ್ಟುಗುಂ ಗಡ! ಏನರಮನೆವಾಗಿಲಂ ಮುಗಿಲ್ಲೆರೆಯಿಂ ಬಾಸಣಿಸಿರ್ಪರ್? ಆರ್ಗಂ ಪುಗಲಾಣತಿಯಿಲಮಿಕುಂ; ಮಡದಿ ಬಾನ್ನೀಱಿಯೊರ್ವಳ್ ಚಂಚಲದೃಷ್ಟಿಯಿನತ್ತಮಿತ್ತಲ್ ನೋಟ್ಟುಳ್; ಮೂಲಿಗೆಮದಂ ಕೊಂಡುಯೊಡಕ್ಕು, ಸಿಡಿಲಾಳ್ ತಡೆಯದೆಡೆಯ ನಡುವೆಟ್ಟುಗಳ್ಗೆ ಕಟ್ಟುಬ್ಬರದಿಂ ಬಂದೆಱಗುಗುಂ; ಕುತ್ತಮೇಂ? ಸುಗ್ಗಿಯೊಳುಂಡುದಂ ಕಾರೊಳ್ಳಾಱುವನಕ್ಕು; ಕಾಲಂ ಕಷ್ಟಂ! ಕಷ್ಟಂ!!

ಎಲೆಲೆಸೋಗನವಿಲೆ! ಏಂ ನಲಿವೈ! ನಿನಗಮಾತಂಗಮದನಿತ್ತು, ಪಗೆಯೇಂ? ಕಟ್ಟಾಸುರದ ಬೇಸಗೆಯೊಳೋಸರಿಸದೆ ಗಾಸಿಗೈದನೆನುತೆಯೆ? ಚಿಃ! ಚಿಃ! ಪಱವರ ಕಿಡುದೆಸೆಯೊಳ್ ಕಡುಸಂತಸಕ್ಕೆಡೆಗುಡದಿರ್, ಪೋ! ಪೋ! ಸೊರ್ಕನುಟಿ[ಳ]ದು ನಿನ್ನಿರ್ಕೆಗೆ. ಏನೆನ್ನ ನುಡಿಯಂ ಕಡೆಗಣ್ಣಿ ಮತ್ತಂ ಮತ್ತಂ ಮುತ್ತಂ ಪೊಟ್ಟನಂತೆ ಮೈವೆರ್ಚುವೈ? ಇದರ್ಕೆಯ ನಿನಗಿಂತು ವಿಜಾತಿಯೊಳಮಧೋಗತಿ ಒದವಿದತ್ತು.

ಬಾಯ್ಲಿಡದಿರಲೆ ಚಾದಗೆಯೆ! ತಿರೆಯೊಳ್ ಪಱರ ಸಿರ್ಕಿನೊಳ್ ಮಱುಕ ಮುಳ್ಳರೊಳ್ ನಿನ್ನನ್ನರೊಳರೇ? ನಿರ್ನರಮಱಲದಿರ್, ಆವೆಯಾದೊಡಮೇವರ್? ಕರ್ಮಪುರುಷಂಗೆ ಸೊರ್ಕುಂ ಸಿರ್ಕುಮೆಂದಿರ್ಕಣ್ಣಲೆ? ಅತ್ತ ಪೋಗಲ್ಲೇಱಕ್ಕುಮೆಂ ಬೆಯೇಂ? “ಗಗನಮುಖಂ ದುಷ್ಟವೇಶ್ಯಂ” ಎಂದು ಡಂಗುರಮಿರ್ಕುಂ: ಅದಱಿನೀಗಳ್ಪೋಪುದು ಪದನಲ್ತು, ತನ್ನಾಣೆ! ಕತಿಪಯ ದಿನಂಗಳೊಳೆ ಎಱಿಯಂಗೆ ಕ್ಷೇಮ ಮಕ್ಕುಂ ದಿಟಮೆಂದು ಗ್ರಹಗತಿಯನಾರೆಯ್ಲಿ ಜೋಯಿಸರೆಂದರ್, ಅದಱಿದೆರ್ಡೆಗಿಡದೆ ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ ಪೋಗು. ಪಯಣಂ ಸೊಗಮಕ್ಕೆ.

ಬಗ್ಗಿಸಲೆ ಕೋಗಿಲೆ! ಏನೀ ಮಾಮರನ ಸೆಳೆಗೊಂಬಿನೊಳ್ ಮೂಗು ವಟ್ಟಿರ್ಪಯ್? ಕಣ್ಣುಱಲ್ತು ಕೆಂಪಾದುವೇಕೆ? ಏತರ್ಕೆ ಬೆಱಗುವಡುವಯ್? ಅರೆ ಮುಡಿಯೊಳೆಂಬುದೇಂ? ತಳಿರಿಲ್ಲವೆಂಬೆಯೆ? ಅಲ್ತು; ಕಾಲಪುರುಷಂ ಜಡಭರಿತನೆಂಬೆಯೆ? ಅಂತದನಾರೊರೆಂದರ್? ಇಂತಿದನಱಿತುಂ ಸೊಂಬನಾಗಿರ್ಪುದೊಳ್ಳಿತೆ? ಆರೆಯ್ಲುದಾರೆಯ್ಲಿದೀ ಪರಿಯಂ, ನಡೆನಡೆ.

ಇತ್ತಲಿದಕೊಳ್ ತಾಮ್ರತುಂಡನೇನೋ ಗೋಣಗುತಿರ್ಕುಂ, ಕೇಳ್ವೆಂ.

ಪಂಡಿತವಕ್ಕಿ! ನಿನಗೀ ಪೆಸರನಾರಿಟ್ಟರ್? ಬಸಂತನೇಂ? ನೀಂ ಪಂಡಿತಂ ದಿಟ್ಟಮಾದೊಡೆ ನೀರ್ಕುತಕ್ಕ ಮದನುಸಿರ್. ಏಂ ಮಾಂಬಳಂ, ನೇಟಿಲ್? ಮಾರ್ನುಡಿಯದೇತರ್ಕೆ ವಿಮುಖನಾದಯ? ಸೊರ್ಕಿನುರ್ಕಿಂ ಬೀಗಿರ್ಪಯ್. ಇರ್ಕೆ; ಕೂರಿದರೊಳ್ ಕೂರದೆ ತಕ್ಕರೊಳ್ ತಗದೆ ನುಡಿಸಿದರೊಳ್ ನುಡಿಯದಿರ್ಪಿ ಕತದಿಂ ನಿನಗೆ ವನವಾಸಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮಕ್ಕೆ! ಲೋಗರ ಕೆಯ್ಗೆ ಸಿಲ್ಕಲೊಡಮೊಡನೆಯೆ ನಿನಗೆ ಬಂಧನಮಕ್ಕೆ! ಅಂತು ಪಂಜರನೊಳಾನುಂ ಮಂಜರನೊಳಾನುಂ ಸಾವಕ್ಕೆ! ಇದೆನ್ನ ಸಾಪಂ ನಿನಗಮೀ ಪೊಳ್ಳು ಬೀರಮನಿತ್ತ ಬಸಂತಂಗಂ ಧಿಕ್ಕಾರಂ.

ಈಗಡೆ ಉಟಿಗಂ ಸಗುಣ ನುಡಿಗುಂ. ಒಂದು, ಎರಬ್ಬೊಳು, ಭದ್ರಂ, ಶುಭಂ, ಮಂಗಳಂ. ಹೀ ಹೀ! ನೋವು ಮಾಯ್ದುದು, ಸಂದೆಯಮಣಮಿಲ್ಲಂ.

ವಾರಗೇಟಿಯೊಳೇಱುಂಜೊವನದನೀಱಿಯರಮೇಲುದವಳಸೆಱಂಗಳನೋಸರಿಸಿ ಸಾರೆ ನಿಲ್ಲು ತೋರಮೊಲೆಗಳಂ ಸೇರು ಪಿಡಿದಾಂಕಿ ಪಾಱುಂಜೊಜಗನಂತೆ ಮೀಟಿ ನಿಟ್ಟೋಟಂಗಳೊಂಡು ತೊಟ್ಟನೆ ಕಟ್ಟಿದಿರೊಳಿಟ್ಟೇಸಿ ಘಟ್ಟಿ ಮಗುಳ್ಳುವ ಘಟ್ಟವಳ್ಳಿಯರ ಪಟ್ಟುಡೆಯೊಳ್ ಕಟ್ಟುವಡೆದುಂ, ಕೈಯೆಡೆಯೊಳ್ ಮೆಯ್ಯುಡಿದುಂ, ಕಂದಿನೊಳ್ಳಂದಿಯುಮಸವೆಯೊಳಸಕಳಿದುಂ, ಸುಯ್ಯೊಳ್ಳುಗಿದು ಸಿರಿಕಂಡದ ಕೋಟೈಸೆಱೊಳ್ಳುಲಿಸಿದುಂ, ಪಾಱುಗೆಯ್ತಕ್ಕೆ ಬಂದಿವಟ್ಟುಮಂತುಮಿಂತುಂ ಮುಂತೆಸರಿದುಂ ಮಾಲೆಗಾರ್ತಿಯರ ಮೇಲ್ಗಯ್ಗಳೊಳ್ ಸಾಲ್ಗೊಂಡು ನೆಲ್ಲ ಮಾಲೆದೊಡಂಬೆಯಂ ತೂಗಿ, ಲತಾಂಗಮಂ ತಾಗಿ, ಬೀಗಿ, ದಕ್ಷಿಣಾನಿಲನಂತಿ-ರೆ ಪಶ್ಚಿಮಾನಿಲಂ ಮೈದೋಱಲೊಡಂ-ಮೊಲ್ಲೆ ಮುಗುಳ್ಳುದು; ವನಮಲ್ಲಿಗೆ ಗಂಟೊಡೆದುದು; ನಾಗವಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳುಟಿವಿಟ್ಟುದು; ಗಣಿವೂಗಣಿಗಟ್ಟಿದತ್ತು. ಆಗಲ್...

ಪಡುಗಡೆಯೊಳಿದೇಂ ಪೊಗೆ! ಕಡಲೊಳೊಡಲ ವಡಬಂ ಬಿಡದೆ ನೀಡುವ ಬಿಜುಗಳಿಯ ತೀಟದಿಂ ದಳ್ಳಿಸಲೊಡಮೆಡೆಗೊಂಡ ಬೆಟ್ಟುಗಳ್ ಕರಂ ಸೀಕರಿವೋಗೆ ಪುಟ್ಟತಕ್ಕುಂ. ಓ! ತಪ್ಪಿದೆಂ. ಅಲ್ಲು, ಪೊಗೆಯಲ್ಲು; ಎನಗಂ ಪುರ್ಚು; ನೀರೊಳ್ ಕಿರ್ಚು ಚುರ್ಚುಗುಮೇ? ಮತ್ತಮೇಂ? ಅಂದು ಸೆರಗಂ ಪಾರ್ದು ಕಡಲಂ ಮಱಿಗೊಂಡ ಕರ್ವೆಟ್ಟುಗಳೀಗಳ್ ಪೂರ್ವವೈರಮಂ ಬಗೆದು ಬರ್ದಿಲನಾಡಿಂಗೆ ದಾಟೆಡಲೈ ದಂಡೆತ್ತಿ ಪೋಪುವಕ್ಕುಂ, ಎನೆ ಕರ್ಮಗಿಲಾಗಸಮಂ ಮುಸುಂಕೆ ಕಾಲನೆಂಬ ಕಾಳರಕ್ಕಸಂ ಪೊದೆದ ನೀಲಪಟದೊಂದು ಪಾಂಗಿನೊಳೊಪ್ಪಿದುದು; ಗೆಂಟುಗೆಂಟಿನೊಳ್ ಪೊಳೆವ ಬಳ್ಳಿಮಿಂಚು ಬೀಸುವ ಕೈಗೇಣ ಮೈಸಿರಿಯಂತೆ ಕಣ್ಣೆಡ್ಡಮಾದುದು. ಮತ್ತಂ...

ಸಗ್ಗಿರಾಣ್ಮನ ಘನಕರಿಘಟಿಗಳ್ ಬೇಸಗೆಯ ಬೇಸರಕ್ಕೆ ಬಸವಟಿದು, ಬಾಯಾಟಿ, ಮುನ್ನೀರ ನೀರಂ ಕಂಡು, ಪಿಂಡುಗೊಂಡು, ಬಂದು ನಿಂದು,

ಮನದಣಿವನ್ನಮೋಲಾಡಿ, ಪೊಡೆ ಕೋಡುವನ್ನಬರೆ ಪೀರ್ದು, ಸೊರ್ಕಿ ಪೋಪೆಡೆಯೊಳ್ ಮೈವಿಟ್ಟು, ಗೀಟಿಟ್ಟು, ಪೆಟ್ಟುವರ್ಚಿ ನಿಮಿದರ್ ನಿಡುವಲ್ ಬೆಳಗೆ, ತುಂಬಿಲೊಳಿಂಬುಗೊಂಡ ತುಂಬುನೀರಂ ಫೂತ್ಕರಿಸಿದಪುವೆಂಬಂತಿರೆ ಎಡೆವಿಡದೆ ಬಲ್ಲರಿ ಸುರಿಯೆ ಮಱಿಗಾಲಂ ಚೆಲ್ಲಾಯ್ತು.

ಇಂತು ಮುಂಗಾರ್ ತಲೆದೋಪಿ ತಿರೆವೆಣ್ಣೆ ಮುಗಿಲ್ಲೊಂದಿಯೊಳ್ ಬಳ್ಳಿವ-ರಿವ ನೇಹದಿಂ ಬೆಳ್ಳುಂಗಡೆವ ಸೊಗದಾಲಿನೀರೆನೆ ಪೊಚ್ಚ ಪರ್ಚಿ ಪರಿದುದು; ಬಗೆ ಮಿಗೆ ಸೋಲುತ್ತಮೊಂದುಗೂಡಲ್ಕೆಂದು ಬಂದು ನೋಪ್ಪಿಡೆಯೊಳ್ ಪಸದನಂ ಗೊಂಡಂತಿರೆ ಬಳ್ಳಿವೊದರ್ಮಡಲ್ತು, ಸೊಂಪೇಟಿದುದು; ಮೇಣ್ ಪೊಸ ಸುಸಿಲೊಳ್ ಸಸಿದೇಪ್ಪಿ ನಿಮಿರ್ನವಿರೆನೆ ಪಸಲೆಯೆಸೆದುದು.

ಇದೆ! ಗುಡುಗುಡಿಪ ಮೊಳಗಂ ಕಡುಕಾಯ್ಪೇಟಿರ ಸಿಂಗದ ದನಿಗತ್ತು, ಬಿಗುತೋಡಿ ಕರ್ಮಡುವಿನ ತಡಂಗುಂಡಿಯೊಳಡಂಗುವುವೆನೆ ಆಊಟಕೆಂದು ಯೋಧನಾಥಂ ಮುಂದಿರೆ, ಕಳಭಂ ಬಟಿವರೆ, ಪಿಡಿಯೆಡೆಯೊಳಿರೆ, ಒಡಗೂಡಿ ನಡೆದು ನೀರ್ದಾಣಮಂ ಪುಗುವಾನೆವಿಂಡಿನಿಂದೆಯುಂ, ಪಚ್ಚನೆ ಬೆಳೆದ ಪಸಲೆಯ ಪಸುವುಳ್ಳಂ ಪಸಿವಡಂಗೆ ಮೇದು, ಕೊರ್ಬಿ, ಕಲೆದು, ಕಣ್ಣಲೆದು, ಮುಂಗಾಲಿಂ ನೆಲನಂ ಬೆರಂಟು ತುರ್ಚಿ, ಪೆರ್ಮರನಂ ಕಂಡು ಪಾಯ್ತು, ಕೋಡಿಟೆದು ಬಟಲ್ತು, ಎರ್ಮೆಯೆಡೆಗೊಳೆ, ತಾನುಂ ಪಟ್ಟು, ಮೆಲ್ಲೊತ್ತುತಿರ್ಪ ಜವಹರದ ಜಕ್ಕದೊಳಿಯಂ ಗೆಲೆವರ್ಪ ಕಾಟಿಕ್ಕೋಣವಳಗದಿಂದೆಯುಂ, ಬೀಸುವಿಟೆಸಲಂ ಸೂಸುವ ಸೋನೆಯಂ ಸೈರಿಸದೆ ಪಕ್ಕೆಯೊಳೆಪಟ್ಟು, ಕಣಸಂ ಲಲ್ಲೆಗೆಯ್ತು, ಪರಿವ ಕಾಟಿಕ್ಕರದ ಕಳಕಳಮನಾಲಿಸುತಿರೆ -ಬಟಿಸಿಡಿಲ ಬಿಟುಸರಮಂ ಕೇಳ್ತು ಕೂಡಂಕೆ ನಿಮಿರೆ ನವಿಕೊಕ್ಕರಿಸೆ ತಳನೋಟದಿಂ ನೋಪ್ಪಿ ಹರಿಣ ಸಂದೋಹದಿಂದೆಯುಂ, ಜಿಡಿಗೇ ಕಡುಸುಗಿದು ತಾಂ ಪೊಟಮಡದೆ ಕುಟುಂಕಂ ತರಲ್ಕೆಣೆಯನನಟ್ಟಿ ಕುಳಿರೆಲರ ಕೋಡಿಂಗೆ ನಡುಗುವ ಕಿಟುಮರಿಯನೇಟಂಕೆಯೊಳ್ ಪುದುಗಿ ಗೂಡಿನ ಮೊಗವಾಡದೊಳಿರೆಯಿರೆ; ಬಳ್ಳಿವರಿವ ಮಿಂಚಂ ಕಂಡು ತಳ್ಳಂಕಂಗೊಂಡು ಕೀಟೆ ಮೈಗರೆದು ಜೋಡಿಗನ ಬರವನೆ ಪಾರ್ವ ಪೆಣ್ಣಕ್ಕಿಗಳ ತಂಡದಿಂದೆಯುಂ, ವನಾಂತರಂ ಮನೋಹರಮಾದುದು.

ಈತೆಟದೆ ಕಾಡುಂ ನಾಡುಂ ಮನೋಜ್ಞಮಾಗೆ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಮಾದ ವರ್ಷಕಾಲದೊಳೊಂದು ದೆವಸಂ ಬೈಗುಂಬೊಟ್ಟಿನೊಳಿಂದಿನಂತಿರೋಲಗಂ ಪರಿಯೆ ಕಬ್ಬಿಗರ ಬಲ್ಲಹಂ ಮುದ್ದಣನರಮನೆಯಿಂ ಪೊಟಮಟ್ಟು ನೆರೆವೀದಿವಿಡಿದು ಪೊರೆವೀಡಿಂಗೆಯ್ತರ್ಪುದುಮಾತನ ಮಡದಿ ಮನೋರಮೆ ದೂರದೆ ಕಂಡೆಟ್ಟು ಇದಿವರ್ಂದು, ಕಾಲ್ಗೆ ನೀರಂ ನೀಡಿ ಮತ್ತಂ ಕೈವಿಡಿದೊಳಚೊಕಿಗೊಯ್ತು

ಮಣೆಯಿತ್ತು. ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಒಡನೆಯೇ ತನಿವಣ್ಣಂ ತಿನಲಿತ್ತು, ಕೆನೆವಾಲಂ ಕುಡಿವೊಡಿತ್ತು, ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈ ಉಪಚಾರದಿನಾತನ ಪಸಿವುಂ ಬಟಲೆಯುಂ ಮುಡಿಯೆ, ಕೆಳದಿ ನಳುಂದಂಬುಲಮಂ ಸವಿಯಲೈಂದು ಮುಡಿಡಿವುತುಮಿರೆ, ಇಂತು. ಸುಖಿಸಲ್ಲಾಪಂಗೊಳುತಿರ್ದರ್.

ಅದೆಂತೆನೆ :-

ಮನೋರಮೆ- (ಮೆಲ್ಲುಡಿಯಂ) ನೋಟ್ಟುದೀ ಪಗಲಳೆಂತೊ ಪಿರಿಯವು. ಪಗಲುಮಿರುಳುಂ ಸುರಿವ ಬಲ್ಲೋನೆಯ ಜಿನುಂಗಿನತ್ತಣಿನೆನ್ನ ಬಗೆಯುಂ ಬೇಸರ್ತುದು. ಅಂತದಟೆನೇನಾನುಮೊಂದು ನಲ್ಲತೆಯಂ ಪೇಟಿ!

ಮುದ್ದಣಂ- ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರೇ! ತಡೆಯೇಂ ಇನಿತೊಂದು ಬಯಕೆ ತಲೆದೋಪಿ ಆವಗಹನಂ? ಆದೊಡಮಾವ ನಲ್ಲತೆಯಂ ಪೇಟ್ಟಿಂ. ಏಂ ಭೋಜ ಪ್ರಬಂಧಂ? ವಿಕ್ರಮವಿಜಯಂ? ಮಹಾವೀರಚರಿತಂ?

ಮನೋರಮೆ- ಇಸ್ಸಿ! ಇವಳೊಳೆನಗಟ್ಟಿಲ್ಲಂ; ಉಟೆದೊಡಮಟೆದೊಡಂ ಬಟ್ಟೆದೋಟಿಪ ರಸಭರಿತಂ ಚರಿತಮೈಸೆ.

ಮುದ್ದಣಂ- ನಿನಗಾವ ರಸದೊಳಿಷ್ಟಂ? ಶೃಂಗಾರರಸದೊಳೆ? ವೀರರಸದೊಳೆ? ಹಾಸ್ಯರಸದೊಳೆ?

ಮನೋರಮೆ-ಆವ ರಸದೊಳೆಂದೊಡೇಂ? ನವರಸದೊಳಂ.

ಮುದ್ದಣಂ- ಅಂತಿರೆ ಮತ್ತಮಾ ಕತೆ ಯಾವುದು?

ಮನೋರಮೆ- ರಾಮಾಯಣದೊಳೆನಾನುಮೊಂದು.

ಮುದ್ದಣಂ- ಅಂತೆಯೆ ಅಕ್ಕೆ, ಸೀತಾಸ್ವಯಂವರಮಂ ಪೇಟ್ಟಿಂ.

ಮನೋರಮೆ-ಆಂ ಮುನ್ನಮೆ ಕೇಳಿರ್ಪನಲ್ಲೆ?

ಮುದ್ದಣಂ- ಏಂ ಸೀತಾಪಹರಣಕಥನದೊಳ್ ಬಯಕೆಯೆ?

ಮನೋರಮೆ- ಉಃ! ಆನೊಲ್ಲೆಂ.

ಮುದ್ದಣಂ- ಮೇಣಾವ ನಲ್ಲತೆಯಂ ಪೇಟ್ಟಿನೋ.

ಮನೋರಮೆ- ಇಂತೇಕುಸಿರ್ವಯ್, ನಾಡೊಳೆನಿತ್ತೋ ರಾಮಾಯಣಂ ಗಳೊಳವು. ನೀಂ ಕೇಳುದಳೊಳೊಂದಂ ನಲ್ಲೆದೋಪಿ ಕಂಡು ಪೆಟ್ಟಿದು.

ಮುದ್ದಣಂ- ನೀನೆ ಒಂದನಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುದು.

ಮನೋರಮೆ- ಶ್ರೀರಾಮನಶ್ವಮೇಧಮಂ ಕೈಕೊಂಡನೆಂಬರಲ್ಲೆ; ಆ ಕತೆಯೆ ಅಕ್ಕುಂ.

ಮುದ್ದಣಂ- ಈಗಳಜಿತೆಂ; ಶೇಷರಾಮಾಯಣವಂ ಪೆಟ್ಟುದೆಂಬೆಯೆ?

ಮನೋರಮೆ- ಅಪ್ಪುದಪ್ಪುದು. ಆದೊಡೆ ಮುನ್ನಮಾರಾಗಿದನೊರೆದರ್?

ಮುದ್ದಣಂ- ಮುನ್ನಂ ಶೇಷಂ ವಾತ್ಸಾಯನಂಗೆ ಪೆಟ್ಟಿನದನೆಯೆ ನಿನಗೆ
ಬಿತ್ತರಿಪೆಂ. ಆದೊಡೆ ಬಲ್ಲತೆ ಕಣಾ! ಒಂದೆರಪ್ಪಿವಸಕ್ಕೆ
ಮುಡಿಯದು.

ಮನೋರಮೆ- ಇರ್ಕೆ. ಓರೊಂದು ದೆವಸಮಿನಿಸಿನಿಸಂ ಪೇಟ್ಟೋಡೇಂ?

ಮುದ್ದಣಂ- ಅಕ್ಕು. ಆವ ದಾಟಿಯೊಳ್ ಪೇಟ್ಟೆಂ? ಪದ್ಯದೊಳ್ ಪೇಟ್ಟೆನೊ?
ಗದ್ಯದೊಳ್?

ಮನೋರಮೆ- ಪದ್ಯ ವಧ್ಯಂ; ಗದ್ಯಂ ಹೃದ್ಯಮದಟೆಂ ಹೃದ್ಯಮಪ್ಪ ಗದ್ಯದೊಳೆ
ಪೇಟ್ಟುದು.

ಮುದ್ದಣಂ- (ನಸುನಗೆಯಿಂ) ಅದಂತಿರ್ಕೆ ಇಂತಪ್ಪ ನಲ್ಲತೆಯಂ ಬಿತ್ತ-
ರಿಸಿದೊಡೆ ಅರಮನೆಯೊಳ್ ರನ್ನಗಡಗಮಂ, ಪೊನ್ನ ಕಂಠಿ-
ಕೆಯಂ ಮೆಚ್ಚನೀವರ್, ನೀನೀವುದೇಂ?

ಮನೋರಮೆ- ಪೆರತೇಂ ಎನ್ನನೆ ಆನೀವೆಂ.

ಮುದ್ದಣಂ- ಬಲ್ಲಡುಸುಗಾರ್ತಿಯೆಸೆ! ಅಜಿಯಾ ಮುನ್ನಮೆ ನಿನ್ನ
ತಾಯ್ತಂದೆವಿರೆನಗಿತ್ತರೆಂಬುದಂ?

ಮನೋರಮೆ- ಇದೇತಜ ನುಡಿ? ಪೋಕೆ. ಆಂ ಪರಾಧಿನೆ ಗಡ!
ಪುರಾಣಮನೋದಿದಿಂಬಟಿಯಮಲ್ತೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯನೀವುದು.
ಅರಮನೆಯವರುಂ ಕಬ್ಬಮಂ ಕಂಡಲ್ತೆ, ಕಚ್ಚಟಿಯನಿತ್ತರ್.
ಆನುಂ ಕತೆಯಂ ಕೇಳ್ಳು ಸೊಗಸಾಗೆ ಬಲ್ಲಂತೆ ಸನ್ಮಾನಿಸುವೆಂ.

ಮುದ್ದಣಂ- ಒಳ್ಳಿತೊಳ್ಳಿತು! ಕತೆಯು ಲಾಲಿಸಿ ಬಚ್ಚಿಕ್ಕಮೀಯನೆಂದೊಡೆ ಬಿಡೆಂ
ನೋಟ್ಟೆಂ.

ಮನೋರಮೆ- ಅನುಂ ನೋಟ್ಟೆಂ ಕತೆಯ ಪುರುಳೆಂತಿರ್ಕುಮೆಂದು,

ಮುದ್ದಣಂ- ಆದೊಡಾಲಿಸು.ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮತ್ತುರಾಸುರೇಂದ್ರನರೇಂದ್ರಮುನೀಂ
ದ್ರಘಣೀಂದ್ರಮಣಿಮಕುಟಘಟಿತ.....

ಮನೋರಮೆ- ಓಓ! ತಡೆ! ತಡೆ! ವಸುಧೆಗೊಡೆಯನಪ್ಪ ರಾಮಚಂದ್ರನ
ಕತೆಯಂ ಪೇಟಿನೆ ಬಸದಿಗೊಡೆಯರಪ್ಪ ಸುರೇಂದ್ರರ ಚ-
ರಿತೆಯಂ ಪೇಟ್ಟುದೇಂ? ಸಾಲ್ಲಂ ಸಾಲ್ಲಂ. ಇಂತೆರ್ಡೆಗೊಳ್ಳ
ಕತೆಗೆಂತುಡುಗೊಳಿಗೆಯ್ತೆನೊ!

ಮುದ್ದಣಂ- ನಲ್ಲುಡಿಯಿದು ರಮಣಿ! ಕುಚಂಗಳಾಣೆ, ಅಲ್ಲು ಬಸದಿಯಿಂದ್ರರ
ಕತೆಯಲ್ಲು; ರಾಮಚಂದ್ರನ ಕತೆಯನೆ ಪೊಗಳ್ಳು ಪೆಟ್ಟುದಿದು

- ಸಕ್ಕದದೊಂದು ಚಲ್ಲು.
- ಮನೋರಮೆ- ಲೇಸು! ಲೇಸು! 'ನೀರಿತಿಯದ ಗಂಟಲೊಳ್ ಕಡುಬಂ
ತುಱುಕಿದಂತಾಯ್ತು'; ಕನ್ನಡದ ಸೊಗಸನತಿಯಲಾರ್ತೆ ನಿಲ್ಲೆನಗೆ
ಸಕ್ಕದದ ಸೊಗಸಂ ಪೇಟ್ಟುದು ಗಡ!
- ಮುದ್ದಣಂ- ಅಪ್ಪೊಡಿನೆಂತೊ ಒರೆ[ಱಿ]ವೆಂ?
- ಮನೋರಮೆ- ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದ ಬೆಳ್ಳುಡಿಯೊಳೆ ಪುರುಳೊಂದೆ ಪೇಟ್ಟುದು.
'ಕನ್ನಡಂ ಕತ್ತರಿ'ಯಲ್ಲೆ.
- ಮುದ್ದಣಂ- ಅಪ್ಪುದಪ್ಪುದು. ಆದೊಡಂ ಸಕ್ಕದಮೊಂದೆ ರನ್ನವಣಿಯಂ
ಪೊನ್ನಿಂ ಬಿಗಿದಂತೆಸೆಗುಂ. ಅದಣಿಂ ಕರ್ಮಣಿಸರದೊಳ್
ಚೆಂಬವಳಮಂ ಕೋದಂತಿರೆ, ರಸಮೊಸರೆ, ಲಕ್ಕಣಂ
ಮಿಕ್ಕಿರೆ, ಎಡೆಯೆಡೆಯೊಳ್ ಸಕ್ಕದದ ನಲ್ಲುಡಿ ಮೆಱಿಯೆ,
ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದೊಳ್ ಕಥೆಯನುಸಿವೆಂ.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಮುದ್ದಣಂ ಪಟ್ಟ ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧದೊಳ್
ಕಥಾಮುಖವೆಂಬ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸಂ ಸಂಪೂರ್ಣಂ

೨. ದ್ವಾದಶ ಕುಮಾರರು (ಜಾನಪದ ಕಥೆ) - ಶ್ರೀಕಂಠೇಗೌಡರು

ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆಗೆ ೧೨ ಜನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿವಸ ಒಬ್ಬ ಯೋಗೀಶ್ವರನು ಬಂದು “ಅಯ್ಯಾದೊರೆಯೆ! ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೇ ನಿನಗೆ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹುಟ್ಟಿದ ತಕ್ಷಣವೇ, ನಿನ್ನ ೧೨ ಜನ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೂ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಾರೆ” ಎಂದು ಹೇಳಲು ದೊರೆಯು ಆತನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಬಹಳ ವ್ಯಸನಾಕ್ರಾಂತನಾದನು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಋಷಿಯು ಕೊನೆಗೆ ಆ ಮಗಳಿಂದಲೇ ಅವರು ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ದೊರೆಯು ಅದೇ ಕೊರಗಿನಿಂದ ಅನ್ನಾಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಲು, ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯು ತನ್ನ ಗಂಡನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆ ಯೋಗೀಶ್ವರನು ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅವನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಕೆಯು ಬಹಳ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದಳು. ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಅವರ ಕಡೆಯ ಹುಡುಗನು ತಿಳಿದು, ತಾಯಿಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು, ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವಳು ಮಗನ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಮೋಹಕ್ಕೆ ನಡೆದದ್ದು ಹೇಳಿದಳು. ತಾಯಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲೈ ತಾಯಿಯೇ ನೀನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಡ. ಈಗಲೆ ನಾವುಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗಿ ಈವೂರ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಿನಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವು ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಒಂದು ಕೆಂಪು ಬಾವುಟವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾವು ಸರದಿ ಮೇರೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗಿಡವನ್ನು ಹತ್ತಿ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿತಾಯಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರತಿದಿನವು ಸರದಿ ಮೇರೆ ಒಂದು ಗಿಡವನ್ನು ಹತ್ತಿನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರು.

ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಕಳೆದವು. ಒಂದು ದಿನ ಕಡೆಯ ಹುಡುಗನು ಗಿಡವನ್ನು ಹತ್ತಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಂಪು ಬಾವುಟ ಕಾಣಿಸಿತು, ಅವರು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಾವು ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಯಾವ ಹುಡುಗಿಯು ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಅವಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಶಪಥವನ್ನು ಮಾಡಿ, ತಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕತಮ್ಮನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ

ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ತಾವು ಹೊರಗೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸುಖವಾಗಿ ಇದ್ದರು.

ಇತ್ತ ದೊರೆಯ ಹೆಂಡತಿಯು ತನಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಶಿಶುವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಕೇವಲ ವ್ಯಥೆಪಟ್ಟು ಆ ಮಗುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಬಾರದೆ ಇವಳೇ ತನ್ನ ಗುಂಡು ಮಗುವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಳು. ಆ ಹುಡುಗಿಯು ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗುತ್ತಾ ಒಂದು ದಿವಸ ತನ್ನ ತಾಯನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಕಿರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೇತುಹಾಕಿ ಇರುವ ಈ ೧೨ ಚಿಕ್ಕ ಅಂಗಿಗಳಾವುವು? ಇವುಗಳು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನನ್ನ ತಂದೆಯದಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಗಳ ಮಾತನ್ನು ತಾಯಿಯು ಕೇಳಿ, ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅಮ್ಮಾ ಮಗಳೇ, ನಾನು ಏನು ಹೇಳಲಿ? ನಿನಗೆ ೧೨ ಮಂದಿ ಸಹೋದರರು ಇದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸದ ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಯೋಗೀಶ್ವರನು ಬಂದು ನನಗೆ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಾಗುತ್ತೆಂತಲೂ, ಆ ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಿನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸಾವು ಬರುತ್ತೆಂತಲೂ ಹೇಳಲು, ಅವರು ಹೆದರಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಆ ಋಷಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮೇರೆ ನೀನು ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತೀಯಮ್ಮ ಎಂದು ಬಹಳ ವ್ಯಸನದಿಂದ ಹೇಳಿದಳು. ತಾಯಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲೈ ತಾಯಿಯೇ ನೀನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಡ, ಈಗಲೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ಸಹೋದರರು ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಅನೇಕ ದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಿ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದೆ ಕೊನೆಗೆ ಅವರಿರುವ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದು, ಒಂದು ಗುಡಿಸಲನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಗುಡಿಸಲಿನ ಬಳಿ ಬಂದು ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಿದಳು.

ಕೂಡಲೆ ಒಬ್ಬ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗನು ಬಂದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆದು, ಈ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡು, ನೀನು ಯಾರು? ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ನನ್ನಿಂದ ನಿನಗೆ ಏನಾಗಬೇಕು? ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಹೇಳೆಂದು ಕೇಳಲು, ಹುಡುಗಿಯು ಇವನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಯ್ಯಾ ನಾನು ಒಬ್ಬ ದೊರೆಯ ಮಗಳು. ನಾನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ ನನ್ನ ಹನ್ನೆರಡುಮಂದಿ ಸಹೋದರರನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆನು. ಇದುವರೆಗೂ ಅವರು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಇದೂ ಅವರು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿರುವ ಅವರ ಅಂಗಿಗಳು ಎಂದು ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದಳು.

ಆ ತರುಣನು ಅವಳು ತನ್ನ ಸಹೋದರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು, ಎಲೈ ತರುಣಿಯೇ, ನೀನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಇರುವ ನಿನ್ನ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿ ನಾನು

ಕಡೆಯವನು, ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಹನ್ನೊಂದು ಮಂದಿಯು ಬರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಲು, ಅವನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವನನ್ನು ಅವಳು ಬಾಚಿ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು ನಾನು ಶ್ರಮಪಟ್ಟದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು ಎಂದು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಇರುವಾಗ ಅವನು ತಂಗಿಗೆ ಅನ್ನೋದಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಸಹೋದರರು ಮಾಡಿರುವ ಶಪಥವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಇವನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲೈ ಎಣ್ಣೆ, ನಾನು ಸತ್ತರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನೀವು ಸುಖವಾಗಿರುವುದು ನನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಆ ಹುಡುಗನು ಅವಳ ಮನೋನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲೆ ಸಹೋದರಿ, ನೀನು ಹೆದರಬೇಡ, ಅವರು ಬರುವ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಈ ಕಿರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಅವತುಕೊಂಡಿರು. ನನ್ನ ಸಹೋದರರಿಗೆ ನಾನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೋ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅವಳನ್ನು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಹನ್ನೊಂದು ಮಂದಿಯೂ ಬೇಟೆಯನ್ನಾಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಾ ಆ ಚಿಕ್ಕ ತಮ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಏನು ವಿಶೇಷವೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಈ ಹುಡುಗನು ನೀವು ಮುಂಜಾನೆಯೆದ್ದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದವರೆಗೂ ಸುತ್ತಿಬರುತ್ತೀರಿ, ನಾನಾದರೋ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ನಿಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ. ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಯದಿರುವ ವಿಶೇಷ ನಾನೇನು ಹೇಳಲೆನ್ನಲು; ಇವನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಇವರು ಕೇಳಿ, ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಏನೋ ವಿಶೇಷ ನಡೆದಿರುವ ಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಅದೇನು ಹೇಳೆನ್ನಲು; ಅವನು ವಿಶೇಷವೇನೋ ನಡೆದಿದೆ, ಆದರೆ ನೀವು ನನಗೆ ಒಂದು ವಾಗ್ಧಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದನು. ಅದೇನು? ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಹೇಳೆಂದು ಅವರು ಕೇಳಿದರು. ನೀವು ಮೊದಲು ಕಂಡ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತೇನೆಂದು ಶಪಥವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲವೆ! ಈಗ ನಮ್ಮ ಸಹೋದರಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾಳೆ, ಅವಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರಿಂದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ಕಿರುಮನೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ನನ್ನ ಸಹೋದರಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ತೋರಿಸಿದನು. ಇವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವಳೊಡನೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರು.

ಹೀಗಿರಲು, ಒಂದು ದಿನ ಆ ಹುಡುಗಿಯು ತನ್ನ ಸಹೋದರರಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹಿತ್ತಲಲ್ಲಿ ಬೆಳದಿದ್ದ ಹನ್ನೆರಡು ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂವನ್ನು ತಂದುಕೊಡಲು ಅವರು ಅದನ್ನು ಮೂಸಿನೋಡುತ್ತಲೆ, ಹನ್ನೆರಡು ಪಾರಿವಾಳದ ಹಕ್ಕಿಗಳಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಹೋದರು. ಇವರು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತ ಇದ್ದ

ಮನೆಯು ಮಾಯವಾಯಿತು. ಹುಡುಗಿಯು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಗಾಬರಿಕೊಂಡು, ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಆಳುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಾ ಇರುವ ವಿಜಾತಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸನ್ನು ಕಂಡಳು. ಆ ಹೆಂಗಸು ಇವಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಮ್ಮಾ ಮಗು! ನೀನು ಸುಮ್ಮನಿರದೆ ಆ ಗುಲಾಬಿ ಹೂವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಕೊಯಿದೆ! ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸಹೋದರರ ಪ್ರಾಣವಿತ್ತು; ನೀನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸದಿಂದ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಅವರು ಪಾರಿವಾಳದ ಹಕ್ಕಿಗಳಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ! ಎಂದು ಹೇಳಲು ಇವಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಮ್ಮಾ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಯಿತು ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಅವರು ಬದುಕುವ ಹಾಗೆ ಏನಾದರೂ ಉಪಶಾಂತಿ ಇರುವುದೇ? ಇದ್ದರೆ ತಿಳಿಸಮ್ಮ ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಏನೂ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಇದೆ, ಆ ಕೆಲಸ ನನ್ನಿಂದ ಆಗಲಾರದು ಎನ್ನಲು-ಆ ಹುಡುಗಿಯು ಇವಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅದೇನು? ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಹೇಳು.

ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾದರು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನಲು, ಅವಳ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಮುದುಕಿಯು ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತು; ಅಮ್ಮಾ! ಅದಾದರೂ ಬಹಳ ಕಷ್ಟ ಆದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಇಗೊ ನಿನ್ನ ಸಹೋದರರು ಬದುಕಬೇಕಾದರೆ ಈ ದಿವಸದಲಾಗಾಯಿತು. ಇನ್ನು ೩ ವರುಷ ನೀನು ಮೂಗಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಇದರ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಮಾತನಾಡಿದರೂ ಸರಿಯೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಲ ನಕ್ಕರೂ ಸರಿಯೆ ಅವರು ಸತ್ತುಹೋಗುವರು. ಈ ಕೆಲಸ ನಿನ್ನ ಕೈಲಾಗುವುದಾದರೆ ಮಾಡಮ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಾಯವಾದಳು. ಆಗ ತರುಣಿಯು ಹೇಗಾದರೂ ಆಗಲಿ ಅವರನ್ನು ಬದುಕಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನಗೆ ವಾಸಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಒಂದು ಗಿಡವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅನ್ನಾಹಾರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸಗಳು ಕಳೆದಳು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ ಒಬ್ಬ ದೊರೆಯು ಬೇಟೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅದೇ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬರುತ್ತಾ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು ಎಲೆ ಹುಡುಗಿ ನೀನು ಯಾರು ? ಇಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ? ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಾ ಎಂದು ಕರೆದುದಕ್ಕೆ ಅವಳು ಮಾತಾಡದೆ ತಲೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲು, ತಾನೆ ಗಿಡವನ್ನು ಹತ್ತಿ, ಅವಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿ, ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ, ಅವಳನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅತಿಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಮದುವೆಯಾದನು. ದಿರೆಯು ಎಷ್ಟು ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರೂ ಅವಳು ಮಾತನಾಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲು ಆ ದೊರೆಯ ತಾಯಿಯು ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು ನೀನು ಸುಮ್ಮನಿರದೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಿದ ಈ ಪಿಶಾಚಿಯನ್ನು ತರಬಹುದೆ!

ಇವಳು ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ಎಲ್ಲಾರ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾಳೆ. ನೀನು ಮಾತನಾಡಿಸಿದರೆ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವಳು ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಸರಿಯಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಳನ್ನು ಈಗಲೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಕ್ಷಣ ಶಿಕ್ಷೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಾ ಇರುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮಾತು ನಡಿಸದೆ ಇರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ತಾನೇ ಬಂದು ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಮಾತನಾಡದಿರಲು, ಕೊನೆಗೆ ಆಗ್ರಹಗೊಂಡು ತನ್ನ ಸೇವಕರನ್ನು ಕರೆದು, ಚಿತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಅವಳನ್ನಿಟ್ಟು ಸುಡುವ ಹಾಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು.

ಆಗ ಆ ತರುಣಿಯು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ದಹಿಸಿಹೋದರೂ ತನ್ನ ಸಹೋದರರು ಬದುಕಬೇಕೆಂತಲೂ ತಾನು ಸತ್ತರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಸಯುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಕೂಡಲೆ ಆಕಾಶದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಪಾರಿವಾಳಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇಳಿದುಬಂದು ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಅರಿಸಿ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಅವಧಿ ರೀರಿದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಅವಳು ತನ್ನ ಸಹೋದರರನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಸಂಗಡ ಹೇಳಿದಳು. ದೊರೆಯು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮಾವನಿಗೆ ಕಾಗದವನ್ನು ಬರೆದು ಅವರನ್ನು ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿ, ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಭಾವಮೈದುರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಪುನಃ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಹಿರಮಗನಿಗೆ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತಾನು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸುಖವಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಏನು ಕಷ್ಟಬಂದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಪರರಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಒಬ್ಬನೊಬ್ಬ ಹೆಗ್ಗಡೆಯು ಮುಂಜಾನೆಯೇ ಊಟವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಇಗೊ ನಾನು ಶಾನುಭೋಗರ ಹತ್ತರಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ತೀರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಮೂರು ದಿವಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತೆ. ಆ ದಿವಸ ಬಂದಿದ್ದ ಬೋಯಿಯು ಬಂದು ಹಸುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು; ಹಾಗೇನಾದರು ಅವನು ಬಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅವನಿಂದ ೨೦೦ ರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮೂರು ಹಸುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡು, ಒಂದು ಕಾಸು ಕಮ್ಮಿಯಾದರೆ ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ, ಜೋಕೆ!” ಎಂದು ಹೇಳಲು; ಅದಕ್ಕೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯು ಸುಮ್ಮತಿಸಿ ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಪುನಃ ಆ ಹೆಗ್ಗಡೆಯು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೀಯೆ, ನಾನು ಕಣ್ಣು ಮರೆಯಾದರೆ

ನಿನ್ನ ದಾರಿ ನೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತೀಯೆ.

ನಿನಗಿಂತಲೂ ಒಂದು ಮಗುವು ವಾಸಿ. ಈಗ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯುತ್ತೀಯೆ, ಇನ್ನು ಮೇಲಾದರೂ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಮನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಂಗೋಪಾಂಗವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾವುದೊಂದು ಪುಕಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸರಿ, ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಇಗೋ ನೋಡು ಈ ದೊಣ್ಣೆಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೂಳೆಯನ್ನು ಮುಂದು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇದನ್ನು ಮರೆತುಹೋಗದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ತನ್ನ ಕೈಲಿದ್ದ ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಮಾರನೆ ದಿವಸ ಹಸುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆ ಬೋಯಿಯು ಬಂದು ಹೆಗ್ಗಡೆಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಸುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿ; ಆ! ಇದು ಆಗ್ಗವಾಗಿದೆ ೨೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟರೂ ಕೊಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿ, ಹಸುಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ, ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾಇದ್ದನು. ಹೆಗ್ಗಡೆಯ ಹೆಂಡತಿಯು ಅವನು ಹಣವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಹಸುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾ ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ನೀನು ೨೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ಹಸುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನರು ಬಂದು ಕೋಪಮಾಡುವರು. ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹಸುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗೆಂದು ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡಿದಳು. ಬೋಯಿಯು-ಅವಳ ಮಾತನ್ನು ನಿದಾನವಾಗಿ ಕೇಳಿ; ಒಳ್ಳೇದು, ಗಾಬರಿಯಾಗಬೇಡ, ನಾನು ಮೋಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ನಾನು ಬರುವಾಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಹಣದ ಚೀಲವನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕೆ.

ಮರೆತುಹೋದೆ. ನಾನು ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವವರೆಗೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ವತ್ತೆಯಿಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ಮೂರು ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವೆನು, ಒಂದನ್ನು ನಿನ್ನ ಹಣಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ವತ್ತೆಯಿಡುವೆನು. ಹಣವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಈ ಮೂರನೆ ಹಸುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡಿ ಪಲಾಯನಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಆ ಹೆಂಗಸು ನಾನು ಎಂಥಾ ಒಳ್ಳೇ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನು; ನನ್ನ ಗಂಡನು ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ನಾನು ನಡೆಸಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಸಂತೋಷಪಡುವೆನೋ ಎಂದು ಅತಿ ಹರ್ಷಚಿತ್ತಳಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಹೆಗ್ಗಡೆಯು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮಾರನೆ ದಿವಸ ಮನೆಗೆ ಬಂದು; ಹಸುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಯಾ ಎಂದು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

ಹೆಂಡತಿಯು-ಹಸುಗಳನ್ನು ನೀನು ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಮಾರಿದೆನು. ಆ ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಏನೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು.

ಹೆಗ್ಗಡೆ-ಹಾಗಾದರೆ ಹಣವೆಲ್ಲಿ?

ಹೆಂಡತಿ ಇನ್ನೂ ಅವನು ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ಅವನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಾಗ್ಯೆ ಹಣದ ಚೀಲವನ್ನು ತರುವುದನ್ನು ಮರೆತುಹೋದನಂತೆ; ಹಣವನ್ನು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ತಂದುಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಿಯಾಗಿ ಹಸನಾಗಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮತ್ತೆಯಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವನು.

ಹೆಗ್ಗಡೆ ಹಾಗಾದರೆ ಅವನೇನು ವತ್ತೆಯಿಟ್ಟಿರುವನು/

ಹೆಂಡತಿ ನಮ್ಮ ಮೂರು ಹಸುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದನ್ನು ಹಣವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ವರೆಗೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವನು. ನಾನು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಹಳ ಯೋವನೆಯಿಂದ ಮಾಡಿರುವೆನು. ಅದಲ್ಲದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಲ್ಲು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಆ ಚಿಕ್ಕ ಅಸುವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇರುವೆನೆಂದು, ನಗುತ್ತಾ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಳು. ಆ ಹೆಗ್ಗಡೆಯು ಇವಳ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ ಅತಿಕೋಪಗೊಂಡು ತಾನು ಆ ದಿವಸ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತೇನೆಂದು.

ತನ್ನ ಕೈಲಿದ್ದ ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಅದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದಿ, ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತು, ನಿನ್ನಂಥಾ ಮೂಢಳನ್ನು ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಾನು ಯಾರನ್ನೂ ನೋಡಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವುಂಟಾಗುತ್ತೆ, ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನಾನು ಈಗಲೇ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ದಿವಸದ ಲಾಗಾಯಿತು ಇನ್ನು ಮೂರು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿನಗಿಂತಲೂ ಮೂಢಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸರಿಯಾಯಿತು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಆ ದಿವಸ ಹಾಗೆ ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೂಳೆಯನ್ನು ಮುರಿಯುತ್ತೇನೆಂದು ಹೆದರಿಸಿ ಹೊರಟು ಹೋಗಿ, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಂಡು ಹಗೆಯೇ ಎರಡು ದಿವಸ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದನು. ಮಾರನೆ ದಿವಸವೂ ಯಾರನ್ನು ಕಾಣದೆ ಕೊನೆಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಇರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎದುರಿಗೆ ಒಂದು ಗಾಡಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾ ಇರುವ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸನ್ನು ನೋಡಿ, ಇವಳಂಥಾ ಮೂಢಳು ಇನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಸಿಕ್ಕಲಾರದು.

ಯಾತಕ್ಕೆಂದರೆ ಎತ್ತಿನ ಮುಖವನ್ನು ತನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗಾಡಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ಇರುವಳೆಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದನು.

ಆಗ ಆ ಹೆಂಗಸು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಯ್ಯಾ ನೀನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ಯಾತಕ್ಕೆ ಅಳುತ್ತೀ ಎಂದು ಕೇಳಲವನು ತಾಯೆ! ನಾನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ ಬರುತ್ತಾಯಿದ್ವೆನು, ಕಾಲು ಜಾರಿ, ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದೆ! ಕಾಲು ಮುರಿದುಹೋಯಿತು, ನೋಯುತ್ತಾ ಇದೆ ಎಂದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದನು. ಆ ಮುದುಕಿಯು ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಕೇವಲ ಅನುತಾಪಟ್ಟು ಅಯ್ಯಾ ನೀನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿರು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವನ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ವತ್ತುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು-ನೀನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಗಂಡನು ಅಲ್ಲಿ ಇರುವನು, ಅವನು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವೆನು? ಎಂದು ಕೇಳಲವನು ಅಯ್ಯೋ! ನನಗೆ ತಿಳಿಯದೆ! ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆ! ಆ ಬಡಪಾಯಿಯು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎದ್ದ ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರ ಮನೆಯ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಸಾಯಂಕಾಲದವರೆಗೂ ಮೇಯಿಸಿ ಬಂದರೂ ಯಾರೂ ಅವನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅನ್ನಾಹಾರಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ತೊಂದರೆಪಡುತ್ತಾನೆ, ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲದೆ ವದ್ಯಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಬಹಳ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡಲು ಅವನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆ ಹೆಂಗಸು ಕೇಳಿ ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಗಂಡನು ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪಡುವನೆ! ನೀನು ಹೋಗುವಾಗ ಹೇಳು ತೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಅಂಗಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಡು ಎಂದು ಹೇಳಲು; ಹೆಗ್ಗಡೆಯು ಇವಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ-ನೀನು ಕೊಟ್ಟಿರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಸ್ವರ್ಗದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹೆಂಗಸು ಹಾಗಾದರೆ ನಿನ್ನೆಯ ದಿವಸ ನನ್ನ ಒಂದು ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಮಾರಿ ಹಣವನ್ನು ತಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವೆನು. ಅದನ್ನಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಡುವಿಯಾ? ಆ ಹಣದ ಚೀಲವನ್ನು ನಿನ್ನ ದೊಣ್ಣೆಯ ತುದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅವಳು ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಚೀಲದಲ್ಲಿ ೫೦೦ ರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ತಂದು ಹೆಗ್ಗಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದಳು. ಅನಂತರ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವಳು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು.

ಆ ಮಗನು ತಾಯಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಬೆರಗಾಗಿ ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಾದ್ದು ಕತ್ತೆಗೆ ವಯಸ್ಸಾದ ಹಾಗೆ ಆಯಿತು. ಸ್ವರ್ಗವೆಂದರೇನು? ಅಲ್ಲಿಂದ ಬರೋಣವೆಂದರೇನು? ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಯಿತಲ್ಲಾ! ನಿನಗೆ ವಾಸಮಾಡಿ ಹಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದವನು ಎಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಕೇಳಿ, ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾ ಆ ಹೆಗ್ಗಡೆಯು ಹಣ ಎಣಿಸುತ್ತಾ ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಯ್ಯಾ ಇಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಹಣದ

ಗಂಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅವನು ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ ಅಯ್ಯಾ ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿಕೊಂಡು ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದನು. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಗೋ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಬೆಟ್ಟದ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುತ್ತಾ ಇರಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಆ ಮುದುಕಿಯ ಮಗನು ಅಯ್ಯಾ ಅವನು ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ನನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಮೋಸಮಾಡಿ ಅವಳಿಂದ ೫೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು.

ಈ ದಿವಸ ನಾನು ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಿ ಸಾಕಾಗಿರುವೆನು. ಇಗೋ! ಕುದುರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊರಟುಹೋದನು. ಅವನು ಕಾದು ಕಾದು ಸಾಕಾಗಿ, ತನ್ನ ತಾಯನ್ನು ಮೋಸಮಾಡಿದವನೇ ಅವನೆಂದು ತಿಳಿದು ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಮ್ಮಾ! ನನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಹತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಸಹ ಕಳುಹಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮೋಸಹೋದನೆಂದುಕೊಂಡು ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತಾ ಇದ್ದನು.

ಅತ್ತಲಾ ಹೆಗ್ಗಡೆಯು ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿ, ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ, ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದು, ಇಗೋ ನೋಡು, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನೀನೆ ಬುದ್ಧಿವಿಹೀನೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆನು. ನಿನಗಿಂತಲೂ ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರಿಬ್ಬರಿರುವರು. ಅವರಿಂದ ಈ ೫೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ೨೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಬಾಳುವ ಈ ಕುದುರೆಯನ್ನೂ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆನು. ಈ ಸಲ ಏಟು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡೆ, ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಬಹಳ ಹುಷಾರಾಗಿರು. ಈ ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ಈಗ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದನು.

೪. ಎಸ್.ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್

ಅ) ಮಳೆಗಾಲ

ಮಳೆಗಾಲದೊಳು ಬೀಜ
ಗಳು ಮೊಳಕೆಯಾಗುವುವು
ಬೆಳೆಯುವುವು ಹುಲ್ಲುಗಳು ಸಸಿಗಳೆಲ್ಲಾ
ಇಳೆಯ ಗಿಡಮರಬಳ್ಳಿ
ಗಳು ಚಿಗುರಿ ಹೂವಾಗಿ
ಫಲಿಸುವುವು ಕೆರೆಕಟ್ಟೆ ತುಂಬುತಿಹುವು

ಓಡುವುದು ಲೋಕವನು
ಪೀಡಿಸುವ ಬೇಸಗೆಯು
ಮೂಡುವುದು ಸಂತೋಷ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ
ಕೂಡಿ ನವಿಲುಗಳೆಲ್ಲ
ನಾಡೆ ಗರಿಗಳ ಕೆದರಿ
ಪಾಡಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಲಿಹುವು ವನಗಳಲ್ಲಿ
ಮಳೆಯೊಡನೆ ಮುಂಗಾರಿ
ನೊಳಗಾಲಿಕಲ್ಲುಗಳು
ಫಳಫಳನೆ ಸುರಿಯುವುವು ಗುಡುಗುತಿಹುದು
ಸುಳಿಯುವುದು ಬಿರುಗಾಳಿ
ತೊಳಗುವುದು ಕುಡುಮಿಂಚು
ಛಲಿಲೆಂದು ಬೀಳುವುದು ಸಿಡಿಲು ಧರೆಗೆ

-ಎಸ್.ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್

ಆ) ಗೋವಿನ ಬಾಳು

ಇಟ್ಟರೆ ಸಗಣಿಯಾದೆ ತಟ್ಟಿದರೆ ಕುರುಳಾದೆ
 ಸುಟ್ಟರೇ ನೊಸಲಿಗೆ ವಿಭೂತಿಯಾದೆ
 ತಟ್ಟದೇ ಹಾಕಿದರೆ ಮೇಲುಗೊಬ್ಬರವಾದೆ
 ನೀನಾರಿಗಾದೆಯೋ ಎಲೆ ಮಾನವಾ, ಹರಿ ಹರಿ ಗೋವು ನಾನು ||೧||

ಹಾಲಾದೆ ಕರೆದರೆ ಮೊಸರಾದೆ ಹೆತ್ತರೆ
 ಮೇಲೆ ಕೆನೆಗಡೆದರೆ ಬೆಣ್ಣೆಯಾದೆ
 ಮೇಲಾದ ತುಪ್ಪವೂ ನಾನಾದೆ ಕಾಸಿದರೆ
 ನೀನಾರಿಗಾದೆಯೋ ಎಲೆ ಮಾನವಾ ||೨||

ಉಳುವೆ ನಾ ಭೂಮಿಯನು ಹೊರುವೆ ನಾ ಹೇರನ್ನು
 ತುಳಿದು ಕಡ್ಡಿಯ ಕಾಳ ವಿಂಗಡಿಸುವೆ
 ಕಳಪೆಯಾಗಿಹ ನೆಲವ ನಗುವ ತೋಪನು ಮಾಳ್ವೆ
 ನೀನಾರಿಗಾದೆಯೋ ಎಲೆ ಮಾನವಾ ||೩||

ಹಾಯೆ ಹರಿಗೋಲಾದೆ ರಾಯಭೇರಿಗೆಯಾದೆ
 ರಾಯರಾ ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳೊತ್ತುವಾದೆ
 ಆಯವರಿತು ಹೊಡೆಯೆ ಮಧುರಗಾನಕ್ಕಾದೆ
 ನೀನಾರಿಗಾದೆಯೋ ಎಲೆ ಮಾನವಾ ||೪||

ಹಾದಿಬೀದಿಯಲಿರುವ ಕಸದ ಹುಲ್ಲನು ಹುಡುಕಿ
 ಮೇದು ಮನೆಗೈದಿ ನಾನಮ್ಮತವೀವೆ
 ಅದನುಂಡು ನನಗೆರಡ ಬಗೆವ ಮಾನವ ಹೇಳು
 ನೀನಾರಿಗಾದೆಯೋ ಎಲೆ ಮಾನವಾ ||೫||

-ಎಸ್.ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್

೫. ಗಳಗನಾಥರು

ಕನ್ನಡಿಗರ ಕರ್ಮಕಥೆ
ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದ ನಾಶ!

೧ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ವಿ ನಾ ಶಾಂ ಕು ರ

ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಜನ ಕಾಲವು, ಕನ್ನಡಿಗರ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವದ ಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳಲವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪ್ರತಾಪದ ಅಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು ತತ್ತರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಸ್ವಾಮಿತ್ವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಬಹು ದಿವಸ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಹಾಗೂ ಅವನ ದಂಡಾಳುಗಳ ಭಯವು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಜೀವದಿಂದಿರುವವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬರಲಿಕ್ಕೆ ವಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲಶಹನಿಗೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಪರಮಾವಧಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವು ದೊರೆತು, ವೈದಿಕ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನವಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಯು ಶೃಂಗರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿಯಗುಡಿ, ಹಜಾರರಾಮಸ್ವಾಮಿಯ ಗುಡಿ, ವಿಜಯವಿಠಲನ ಗುಡಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಡಿಗಳು ಕಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಧರ್ಮದ ಬಾಹ್ಯಕ್ಷರ ಪಕ್ಕೆ ಕಳೆಯದಿತು, ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಕಾಲುವೆ, ಬಸವನ ಕಾಲುವೆ. ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕೆರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸುಖಸಮೃದ್ಧಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದವು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ನಾಗಲಾದೇವಿಯ ಸನ್ಮಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನಾಗಲಾಪುರವೆಂಬುದು. ಈಗ ಹೊಸಪೇಟೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತೆನಾಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ವಿನೋದ ಪ್ರಭಾವದ, ರಕ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನೋಹರಿ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಈ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಸಂಬಂಧ ವಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಬಹುಜನ ವಾಚಕರು ಅರಿತಿರಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲವು ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವೂ ಬಲಿಷ್ಠವೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಅಭಿಮಾನಾಸ್ತ್ರವು ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿದೋಷವಾದದ್ದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವದಿರುತ್ತದೆ? ಅದರಂತೆ ಆಗಿನ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಹಂಕಾರದ ಬಾಧೆಯು ತಟ್ಟಿ, ಅದು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮನಸ್ತಾಪದ ಪ್ರಖರತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವದ ನಾಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾದಿಯನ್ನು

ಹಿಡಿದಿತ್ತೆಂದು ದುಃಖದಿಂದ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು!

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸರದಾರರ ವರ್ಚಸ್ಸು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದ ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರವು ಸರದಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಬಹುಜನ : ಸರದಾರರು, ಅರಸನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಮನಸೋಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ರಾಮರಾಜನೆಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಸರದಾರನು, ಬೇಟಿಗಾಗಿ ಮುದಗಲ್ಲಿನ ಹತ್ತಿರದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾಗಿದ್ದನು. ಆಗ ವೈಶಾಖ ಮಾಸದ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷವು ಮುಗಿದು, ಅದೇ ಜೇಷ್ಠ ಮಾಸಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ವಾಗಿತ್ತು. ಮುಂಗಾರಿಯ ಮೋಡವು ಗುಡುಗು ಮಿಂಚು ಗಳು ಮಳೆಯ ಅಬ್ಬರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಹೊರಗೆ ತಾಸು ಹೊತ್ತು ಉಳಿದಿತ್ತು. ಒಕ್ಕಲಿಗರು ಮುಗಿಲ ಆನಂದದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ, ಮಳೆ ಬಂದರೂ ಬರಲಿ, ಆದಷ್ಟು ತಮ್ಮ ಹೊಲಗೆಲಸವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆತುರಪಡುತ್ತ, ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಬೆದರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಹೊಲಕ್ಕೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಬೇಗ ಬೇಗ ಕಡಿಯುತ್ತ ಲಿದ್ದರು. ಒತ್ತರದಿಂದ ಬೀಸುವ ತಂಗಾಳಿಯ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಹಾದಿಕಾರರಿಗೆ ಸುಖವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾವು ತೋಯಿಸಿಕೊಂಡೇನೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಮುಗಿಲುನೋಡುತ್ತ ಲಗುಲಗು ನಡೆಯುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಮೋಡಗಳು ಕವಿದದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದವಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಈ ಮೊದಲು ಪೆಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಪೆಟ್ಟು ಎರಡು ಮೂರು ಮುಂಗಾರಿನ ದೊಡ್ಡ ಮಳೆಗಳಾದದ್ದ ರಿಂದ, ಹೊಲಕ್ಕೆ ಹದಬಿದ್ದು ಹಾದಿಬಟ್ಟಿಗಳು ಹಚ್ಚಾಗುತ್ತಲಿದ್ದವು. ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರುತುಂಬಿ ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ನೀರುಸರವುಗಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದರಿಂದ, ಮಳೆಗಾಲವು ದಿವ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ಬರಬರುತ್ತ ಗಾಳಿಯು ಒತ್ತರವಾಯಿತು. ಆಕಾಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೋಡಗಳು ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಸಂಚರಿಸತೊಡಗಿ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹನಿಗಳು ಉದುರಹತ್ತಿದವು. ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗರು ತಮ್ಮ ದನಗಳಹಿಂಡು ಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತ, ತಮ್ಮ ಕಂಬಳಿಯ ಕೊಪ್ಪಿಗಳ ತುದಿಯನ್ನು ಎಡಗೈಯಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಬಲಗೈಯಿಂದ ಕೋಲನ್ನೆತ್ತಿ ದನಗಳನ್ನು ಬೆದರಿಸುತ್ತ, ಬಡಿಯುತ್ತ, ಆನಂದದಿಂದ ಸಾಗಹತ್ತಿದರು. ತೋಯಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಭಯದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಅರಿಯದವರಂತೆ ಅವರು ಆನಂದ ದಿಂದ ಕೂಗುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಮಳೆಯಾಗಿ ಹುಡಿ ಕೂತದ್ದರಿಂದ ಆಗ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು, ಸಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರಿಗೂ ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೋಡದ ಗಮ್ಮಿದಿಂದ ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ಅಂಥ ದೊಡ್ಡ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದಾದರೂ ಸುಖವೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಳಿಯು ಮಳೆಯನ್ನು ತರುವುದೂ ಉಂಟು; ಕಳೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಮಳೆಯ ಕಸುವು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಒಂದು

ಕಂಬಳಿ ತೋಯುವಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗಿ, ಮೋಡಗಳು ಚದರಿ ಬಿಸಿಲು ಬಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಆಕಾಶದ ಹಾಗೂ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಸುಪ್ರಸನ್ನತೆಯು ಹೆಚ್ಚಿ, ಅದರೊಡನೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆನಂದವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದ ರಾಮರಾಜನಿಗಂತು ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಆನಂದ ವಾಯಿತು. ಆತನು ಒತ್ತರದಿಂದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ, ಒಂದು ನದಿಯ ದಂಡೆಗೆ ಹೋದನು.

ಆ ಅರಣ್ಯವು ಹುಲಿ-ಕರಡಿಗಳು ಸೇರುವಷ್ಟು ಗಹನವಾದದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಒಂದು ಹುಲಿಯು ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಉಪದ್ರವ ಕೊಡುತ್ತಲಿತ್ತು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಮರಾಜನು ತಾನೇ ಆ ಹುಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಇಂದು ಒಬ್ಬನೇ ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಬೇಟೆಗೆ ನಡೆದಿದ್ದನು. ರಾಮರಾಜನ ಬೇಟೆಯ ಹುಲಿಯೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಒಬ್ಬರೂ ಅದರ ಗೊಡವಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಏರಿಕೆಯ ರಕ್ತದ ನಮ್ಮ ಆ ತರುಣ ಕನ್ನಡ ಸರದಾರನು, ಒಂದು ಕುರಿಯನ್ನು ಒಂದು ಗಿಡದ ಬೊಡ್ಡೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ತಾನು ಗಿಡವೇರಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ವಡ್ಡಿಯೊಳಗಿದ್ದ ಆ ಕುರಿಯ ಎರಡು ಮರಿಗಳು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಮೇವು ಗುಟ್ಟುತ್ತ, ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದವು: ಕುರಿಯು ಶಿಶುವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಒದರುತ್ತ ಮರಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಕೊರಳ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕಸುವಿನಿಂದ ಜಗ್ಗುತ್ತ, ಕೊಸ-ರಿಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕೌತುಕದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾಮರಾಜನ ಲಕ್ಷವನ್ನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒಬ್ಬ ತರುಣಿಯು ಎಳೆದುಕೊಂಡಳು. ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಸುಂದರಿಯು, ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಬಿಂದಿಗೆಯನ್ನು ಬಗಲಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ನದಿಗೆ ನೀರಿಗಾಗಿ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಪರಿವಾರವು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಒಂದು ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡು ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ತರುಣಿಯು ಮುಸಲ್ಮಾನಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಲಗ್ನವಾಗದಿದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಯ ಗೋಷೆಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಈಗ ಹೊತ್ತು ಮುಳುಗುವದರೊಳಗೆ ಸೇರೋಣವೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಆ ತರುಣಿಯ ಪರಿವಾರದವರು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹರಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊರಬೀಳಬಹುದೆಂದು ಕುರಿಯ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಹುಲಿಯು ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮರಾಜನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಆ ಸುಂದರ ತರುಣಿಯ ಲಾವಣ್ಯ ಪ್ರಾಶನದ ಹೊಸದೊಂದು ಪ್ರಸಂಗವು ಬಿದ್ದಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಇತ್ತಂಡವಾಯಿತು. ಒಬ್ಬನೇ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉಬ್ಬಿನಿಂದ ಸಂಗಡ ಯಾರನ್ನೂ ಕರಕೊಳ್ಳದೆ, ಆತನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಬೇಟೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು,

ಕುರಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕುರುಬನು ಅದನ್ನು ಮರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ, ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆ

ಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ರಾಮರಾಜನು ಆತನಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ತನ್ನ ಮರಿಗಳು ಬಂದು ಮೊಲೆ ಕುಡಿಯ ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಕುರಿಯ ಜಗ್ಗುಟವು ನಿಂತಿತು. ಬರಬರುತ್ತ ರಾಮರಾಜನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆ ಸುಂದರ ತರುಣಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎಳೆಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಮೇಲೆ ಆ ತಾಯಿಮಕ್ಕಳ ಪವಿತ್ರಪ್ರೇಮದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿ, ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ಮಂಜುಲನಾದದ ಪರಿಣಾಮ ವಾಗಲಿ, ಇಳಿಯ ಹೊತ್ತಿನ ತಂಗಾಳಿಯ ಸುಖಸ್ವರ್ಷದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನೂ ಅರಿಯದ ಆ ಸುಂದರಿಯ ಮನಸ್ಸು, ಆ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿತು. ಆ ತಾಯಿಮಕ್ಕಳ ಆಕೃತಿಮ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ನೋಡಿ, ಮುಗುಳಗೆ ನಗುತ್ತ ಆಕೆಯು ಅವುಗಳ ಬಳಿಗೆ ಕೌತುಕದಿಂದ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಆ ಸುಂದರ ತರುಣಿಯ ಮನೋಹರ ಮುಖವನ್ನೂ, ತೇಜಃಪುಂಜವಾದ ವಿಶಾಲ ನೇತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಮಂದಗಮನವನ್ನೂ ನೋಡುವ ಭರದಲ್ಲಿ, ರಾಮರಾಜನು ಅನ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮರೆತನು. ಆತನಿಗೆ ತನ್ನಕೈಯೊಳಗಿನ ತುಬಾಕಿಯ ನೆನಪೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ: ಹುಲಿಯ ಸ್ಮರಣವಾಗಲಿಲ್ಲ: ತಾನು ಯಾರು, ಯಾಕೆ ಬಂದೆನು. ಎಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವೆನು ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಸಹ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ: ಆತನು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮರೆತು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಆ ತರುಣಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ಇತ್ತ ಆ ತರುಣಿಯು ಕುರಿಯು ಹಾಗೂ ಕುರಿಮರಿಗಳ ಪ್ರೇಮದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕೌತುಕದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ, ಅವುಗಳ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ಆ ಕುರಿ ಯನ್ನು ಕುರಿತು ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯಿಂದ ಯಾವ ದುಷ್ಟನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ! ನಿಲ್ಲ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಈಗ ಬಿಚ್ಚಿ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ ಕುರಿ ಕೊರಳ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಹೋದರು. ಆಕೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡುವದೊತ್ತಟ್ಟಿಗೇ ಉಳಿದು, ರಾಮರಾಜನು ಆಕೆಯ ಚಲನ ವಲನವನ, ಲಲಿತವಾದ ಮನೋಹರ ಹಾವಭಾವವನ್ನೂ ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಹೋದನು. ಆತನು ಹೀಗೆಯೇ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಮಗ್ನನಾಗಿರು ತಿದ್ದನೋ ತಿಳಿಯದು, ಆದರೆ ಆತನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವಂಥ ಒಂದು ಭಯಂಕರ ಪ್ರಸಂಗವು ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒದಗಿ, ಆತನ ಚಿತ್ರವು ಚಂಚಲವಾಯಿತು. ಕುರಿಯನ್ನು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಹೋದ ಕುರುಬನು ಗುಲ್ಲುಮಾಡಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೋ ಕುರಿಯ ವಾಸನೆಯಿಂದಲೋ, ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಆ ಭಯಂಕರವಾದ ಹುಲಿಯು ಗುರುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಎದ್ದಿತು. ಅದರ ಗುರುಗುಟ್ಟುವ ದ್ವನಿಯು ರಾಮರಾಜನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿಸಹತ್ತಿತು. ಇನ್ನು ಈ ಹುಲಿಯು

ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು ಕುರಿಯ ಮೇಲಾಗಲಿ ಸುಂದರಿಯ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಹಾರಿ, ಪ್ರಾಣಹರಣ ಮಾಡುವದೆಂದು ರಾಮರಾಜನು ತಿಳಿದನು. ಆ ತರುಣಿಯೊಬ್ಬಳು ಅಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದರೆ, ಆತನಿಗೆ ಯಾತರ ಚಿಂತೆಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗುಂಡುಹಾಕಿ ಹುಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಈಗ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕುರಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಸುಂದರಿ ಯನ್ನು ಬೆನ್ನಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹುಲಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ನಿಂತು ಅದನ್ನು ಆತನು ಕೊಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಆಕೆಯ ಪ್ರಾಣ ರಕ್ಷಣವಾಗುವಂತೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾ ಸಾಹಸಿಯಾದ ರಾಮರಾಜನು ತುಬಾಕಿಯನ್ನು ಜೋಕೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಗಿಡದ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ದುಮುಕಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹುರಿಯು ಕುರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಗುಂಡು ಹಾಕುವದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತೋರಲು ರಾಮರಾಜನು ತುಪಾಕಿಯನ್ನು ಬಿಸುಟಿ, ಟೊಂಕದಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹುಲಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದನು. ಹುಲಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕುರಿಯಿದ್ದದ್ದರಿಂದಾಗಲಿ, ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದೇ ಆಗಲಿ, ಅದರ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳ ನೋಡಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಇರಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಹುಲಿಯು ಬಾಯೊಳಗಿನ ಕುರಿಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟು, ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಹಾತೊರೆಯಿತು, ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ಗುದುಮುರಿಗೆಯು ನಡೆದಿರಲು, ರಾಮರಾಜನ ಕಠಾರಿಯ ಇರಿತಗಳಿಂದ ಹುಲಿಯು ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿತು, ಹುಲಿಯ ಕಾಟ ತಪ್ಪುವವರೆಗೆ ರಾಮರಾಜನಿಗೆ ಆ ಸುಂದರಿ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿ ಆಕ್ರೋಶಮಾಡುವ ಹುಲಿಯು ಇನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆಳಲಾರದೆಂದು ಮನಗಂಡು, ರಾಮರಾಜನು ಸುಂದರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದನು. ಆಗ ಆಕೆಯು ಮೂರ್ಛಿತಳಾಗಿ

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒರಗಿದ್ದಳು. ಮೊದಲು ಹುಲಿಯನ್ನು ಪೂರಾ ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಬೇಕೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ರಾಮರಾಜನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಆದರೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಗ ಸಮಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ತೀರ ನಿತ್ರಾಣವಾಗಿದ್ದ ಹುಲಿಯ ಗೊಡವೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಆ ಮನೋಹರಳಾದ ಯೌವನ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದನು.

ರಾಮರಾಜನು ಮೂರ್ಛಿತಳಾದ ಆ ತರುಣಿಯನ್ನು ದೂರ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಸೆಲ್ಲೆಯ ಸೆರಗನ್ನು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಶೈಶ್ಯೋಪಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೀರು ಹಚ್ಚಿ ನೆತ್ತಿಗೆ ನೀರು ತಟ್ಟಿ

ಗಾಳಿಹಾಕಹತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಆ ತರುಣಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಚೇತರಿಸಿ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಳು: ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಜನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಏನೂ ಹೊಳೆದು, ಆತನು ಅರ್ಧ ಎಚ್ಚೆತ್ತಿದ್ದ ಆ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕುದುರೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗಿಡದ ಬಳಿಗೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಆಕೆಯನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡ ಮಲಗಿಸಿ, ತಾನೂ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿ ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿದನು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಆ ತರುಣಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎಚ್ಚೆತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ತರುಣನು ಯಾರು, ಈತನು ಏನು ಮಾಡುವನು ಎಂಬುದರ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಆಕೆಗೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಓಡಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿದ ರಾಮರಾಜನು, ವಿಜಯ ನಗರದಿಂದ ಕೆಲವು ಹರಿದಾರಿಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಕುಂಜವನೆಂಬ ಮನೋಹರವಾದ ತನ್ನ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಬಂದೇ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಆ ಉದ್ಯಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಮಂದಿರವು ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮರಾಜನು ಆ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದ ಪಲ್ಲಂಗದಲ್ಲಿ ಆ ತರುಣಿಯನ್ನು ಮಲಗಿಸಿ, ಆಕೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಕೆಲಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಆ ತರುಣಿಯು ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಕಣ್ಣೆರೆದು ನೋಡಲು ಮಚ್ಚರದಾನಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಒಂದು ಪಲ್ಲಂಗದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರನಾದ ತರುಣನು ಕುಳಿತಿರುವನೆಂಬುದು ಆಕೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಕೂಡಲೇ ಆಕೆಯು ಮೆಟ್ಟಿಬಿದ್ದು, ಚಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ಪಲ್ಲಂಗದಿಂದ ಇಳಿದು ಕೆಳಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಳು. ಆಗ ರಾಮರಾಜನು ಅಚ್ಚು ಫಾರಸಿ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಆ ತರುಣಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ತಾವು ಏಳಬಾರದು, ಇನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಯು ನೆಟ್ಟಗಾಗಲಿಲ್ಲ, ಸ್ವಸ್ಥ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಹುಲಿಯ ಭಯವೇನೂ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ನುಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ತರುಣಿಗೆ ಹೊಳೆಯ ದಂಡೆಯ ನೆನಪು ಆಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಭಯಂಕರವಾದ ನೋಟವು ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿತು. ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ತತ್ತರಿಸುವ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಆಕೆಯು ಗದಗದ ನಡುಗಹತ್ತಿದಳು, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಆಕೆಯು ಸಮಾಧಾನ ತಾಳಿ ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು...

ತರುಣಿ: ನನ್ನನ್ನು ಆ ಭಯಂಕರವಾದ ಹುಲಿಯ ಬಾಯೊಳಗಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದವರು ತಾವೇ ಏನು?

ರಾಮರಾಜ: ಹೌದು; ಕ್ರೂರ ವ್ಯಾಘ್ರನ ದವಡೆಯೊಳಗಿಂದ ಚಿಗುರೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ, ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಫಲಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಮಹದ್ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಯು.

ತರುಣಿ: ಆದರೆ ನನ್ನವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ?

ರಾಮರಾಜ: ನಾನೂ ನಿಮ್ಮವನೇ ಇರುತ್ತೇನೆ: ಹಾಗೂ ಮರಣ ಪರಂತರ್ಯವಾಗಿ ನಿಮ್ಮವನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಹದ್ಭಾಗ್ಯವು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದು

ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಾನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತರುಣಿ: ತಾವು ಯಾರು ?

ರಾಮರಾಜ: ಇಂದಿನವರೆಗೆ ನಾನು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಸರದಾರನ ಮಗನು ಮಾತ್ರ ಆಗಿದ್ದೆನು ಇಂದಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ದಾಸನೂ ಆಗಿರುವೆನು.

ತರುಣಿ: ಆದರೆ ನಮ್ಮವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಮರಾಜ: ಅವರು ಎಲ್ಲಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಗ ನನಗೆ ಕೂಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಕತ್ತಲಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಮ್ಮನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬಂದುಬಿಟ್ಟನು. ಇನ್ನು ನಿಮಗೆ ಪೂರಾ ನೆಟ್ಟಗಾದಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯವರನ್ನು ಹುಡುಕಿಸುವನು.

ತರುಣಿ: ನನ್ನನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿಯೇ ನನ್ನ ಮನೆಯವರನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ಅವರ ಬಳಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕು.

ರಾಮರಾಜ: ಆಮೇಲೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಿ? ನನ್ನ ಗತಿಯೇನು? ನನ್ನಿಂದ ತಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣೆವಾದಂತೆ, ಇನ್ನು ತಾವು ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲೇಬೇಕು.

ತರುಣಿ: ಇದೇನು ಮಾತು? ಅನಾಥಳಾದ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ರಕ್ಷಿಸುವೆನು?

ರಾಮರಾಜ: ಈಗ ನೀವು ಅನಾಥರಾಗಿರುವಿರಾ! ಹೀಗೆ ನುಡಿಯ ಲಾಗದು. ನಿಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಈಗೊಂದು ಸಾರಿ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಜೀವಮಾನವಿರುವ ತನಕ ನಿಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವವನ್ನಾದರೂ ಕೊಟ್ಟೆನು: ನಿಮ್ಮ ಕೂದಲು ಕೊಂಕಗೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗುವ ಮಾತು ಮಾತ್ರ ನೀವು ತೆಗೆಯಬೇಡಿರಿ.

ತರುಣಿ: ಏನು! ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವರೋ?

ರಾಮರಾಜ: ನಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ನೀವೇ ಇದ್ದು, ನನ್ನೆ ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ಈ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಏನೆಂದು ಉತ್ತರಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಆ ತರುಣಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದ್ದರಿಂದ, ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ತುಸು ಧೈರ್ಯ ತಾಳಿ

ತರುಣಿ: ನನ್ನ ಅತ್ತೆ, ನನ್ನ ಸೋದರಮಾವ, ನನ್ನ ಮಾರ್ಜನೆ, ನನ್ನ ಅಣ್ಣ ಇವರು ಏನಂದಾರು?

ರಾಮರಾಜ: ಹುಲಿಯು ತಿಂದಿತೆಂದು ಅಂದಾರು! ನ್ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ, ನಿರಾಶೆಪಟ್ಟು, ಈಗ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ,

ಅಥವಾ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ತಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ಹೋದರು.

ತರುಣಿ: ಹಾಗಾದರೆ ನಾನು ಹುಲಿಯ ಬಾಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಏನು ಉಪಯೋಗವಾದ ಹಾಗಾಯಿತು.

ರಾಮರಾಜ: ನೀವು ಪಾರಾದದ್ದರ ಉಪಯೋಗವು ಅವರಿಗೆ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ನನಗಂತೂ ಇರುತ್ತದಷ್ಟೆ? ನನಗೆ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ದೇವತೆಯು ಲಭಿಸಿದ್ದೇನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಗ್ಯವೇನು? ಈವರೆಗೆ ಮುಸುಲ್ಮಾನರು ಅಪ್ಸರೆಯರಂಥ ನಮ್ಮ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದೂ ತರುಣಿಯರನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಇಂದು ನಾನು ಅವರ ಒಬ್ಬ ಅಪ್ಸರೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ಆ ಅಪ್ಸರೆಯ ಪ್ರಾಣ-ರಕ್ಷಣದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ ವನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಪಾರಾಗಲು, ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವಕ್ಕೂ ನನಗೆ ಆಸ್ಪದವಿರಬಾರದೇನು? ಮಾರ್ಜನೆಯು ಯಾರು?

ತರುಣಿ: ಅದೇಕೆ? ಮಾರ್ಜನೆಯನ್ನು ಕೇಳುವದೇಕೆ? ಮಾರ್ಜನೆ ಯೆಂದರೆ ನನ್ನ ಎರಡನೆಯ ತಾಯಿಯೇ ಸರಿ. ತಾಯಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಕೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಂಥವಳು ಇಂದು ನನ್ನನ್ನು ಆಗಲಿದಳು. ಪರವರದಿಗಾರ, ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ತಂದೆಯಲ್ಲ! ನಾವು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು, ಇದೇನು ಗತಿ

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿದು ಆ ತರುಣಿಯು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿ ಹತ್ತಿದಳು, ರಾಮರಾಜನು ಆಕೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿಹತ್ತಿದನು. ಆತನು ತರುಣಿಗೆ ಇನ್ನು ನೀವು ಹೀಗೆ ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ಆಗುವದೇನು? ನಾನು ನಿಮ್ಮವರನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿ ಕರಕೊಂಡು ಬರುವೆನು ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಜನೆಯೋ ಯಾರು, ಆಕೆಯನ್ನಂತು ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಹುಡುಕಿಸು ಈಗ ನೀವು ಮೋರೆ ತೊಳಕೊಂಡು ಊಟ ಮಾಡಿ ಸ್ವಸ್ಥ ಮಲಗಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾಳೆ ಬೆಳಗಾದ ಬಳಿಕ ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಜನೆಯ ಶೋಧದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡುವೆನು; ಆದರೆ ತಾವು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಗೊಳಿಸಲೇಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ರಾಮರಾಜನು ಆತರುಣಿಯಕಡೆಗೆ ಆತುರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಆತರುಣಿಯು ನೆಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಏನೋ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯಳಿದ್ದಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ಸರದಾರನ ಮಗಳಿದ್ದಳು. ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ, ಮತ್ತೊತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇಮ, ಇನ್ನೊತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕುಲೀನತೆ ಈ ಮೂರರ ಜಗ್ಗಾಟದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ಗಾಸಿಯಾಗ ಹತ್ತಿದಳು. ಜೀವದ ಹಂಗು ಇಲ್ಲದೆ ತನ್ನನ್ನು ಹುಲಿಯ ಬಾಯೊಳಗಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ, ರಾಮರಾಜನ ಸೌಜನ್ಯ ಸುಂದರರೂಪ-ಶೌರ್ಯ

-ಸಾಹಸಗಳು ಜೋಡಾಗಲು, ತಾರುಣ್ಯದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಆಸುಂದರಿಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮೋದಯವಾಯಿತು. ಆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ರಾಮರಾಜನ ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಕಳೆಯೇರಿ ಆ ತರುಣಿಯು ರಾಮರಾಜನ ಕೈಸೇರಬೇಕೆನ್ನುವುದರೊಳಗೆ ಕುಲೀನತೆಯು ಆಕೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗುತ್ತಿತ್ತು! ಮುಸುಲ್ಮಾನರೂ ಹಿಂದೂ ಜನರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ನಿಂದಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಕಾಫರರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿರಲು, ಇಂಥ ಹಿಂದೂ ತರುಣನಿಗೆ ಕುಲೀನಳಾದ ತಾನು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಅಪವಿತ್ರವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಆ ತರುಣಿಯು ಹಿಂಜ-ರಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಆಕೆಯು ಈ ಮೂರರ ಎಳೆತದಿಂದ ಗಾಸಿಯಾಗಿ ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ತರುಣವೀರರೇ, ಹಿಂದುಗಳೆನಿಸುವ ನೀವು ನನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೋಹಿಸಿ, ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನನ್ನ ಸಮಾಗಮವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವಿರಿ! ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಈ ಆತುರದ ಪ್ರೇಮವು ಕಡೆ ತನಕ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವದೆಂತಲೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮುಸುಲ್ಮಾನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಲಂಕ ಉಂಟಾಗುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೀವು ಮಾಡಿ, ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಪ್ರೇಮಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ನೀವಾಗಿ ವಿನಾಶಾಂಕುರವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದ ಹಾಗಾದೀತು, ಈ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಕಲಿತು ಆಡುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡಿರಿ. ಅಲ್ಲಾನೇ ನನ್ನ ಮುಖದಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಆಡಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ, ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ರಾಮರಾಜನು ಆತುರದಿಂದ ಆಗಲಿ, ನಾನು ಹಾಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನೀವಂದಂತೆಯೇ ನನ್ನ ನಾಶವಾಗಲಿ. ಆ ನಾಶವನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆನು, ಅದರ ಚಿಂತೆ ಬೇಡ, ನಿಮ್ಮ ವಿಯೋಗದಿಂದ ನಾನು ಈಗಲೇ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರಲು, ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ವಿನಾಶಾಂಕುರವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಹಾನಿಯೇನು? ಮೊದಲು ಊಟವಾಗಲಿ, ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಜನೆಯು ಬರುವತನಕ ಯಾವ ಮಾತೂ ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ರಾಮರಾಜನು ಹೊರಟುಹೋದನು. ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧ ದಾಸಿಯು ತರುಣಿಯನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಹತ್ತಿದಳು.

~ * ~ * ~ * ~

‘ಕನ್ನಡಿಗರ ಕರ್ಮಕಥೆ’ ಅಥವಾ ‘ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದ ನಾಶ’ - ಇದು ಗಳಗನಾಥರು ಬರೆದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಆಗಿದ್ದು, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನಾಶ ಹೊಂದಿದ ಬಗೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾದಂಬರಿ ಆಗಿರದೆ, ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿನ ಹರಿನಾರಾಯಣ ಆಪಟೆ ಎಂಬವರು

ಬರೆದ 'ವಜ್ರಾಘಾತ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕನ್ನಡ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಗಳಗನಾಥರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಖ್ಯಾತಿಯ ಉತ್ತುಂಗಕ್ಕೇರಿದ್ದು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅವನ ಆಪ್ತ ಸರದಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ರಾಮರಾಯನು ಅವನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಏಳಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ಹೆಸರಿಗೆ ರಾಜನಾಗಿ ಇಟ್ಟು ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಾನೇ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಮೊದಲು ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ರಾಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅವನು ಮಾತನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದಾಗ ಅವಳು ರಾಮರಾಯನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಸೇಡಿಗಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಮಗನೇ ರಣಮಸ್ತಖಾನನು. ಇವನು ಮೊದಲು ವಿಜಾಪುರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು.

ಅವನು ತನ್ನ ಮಗನೆಂಬ ಮೋಹದಿಂದ ಅವನನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅರಸನಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮರಾಯನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗರಕ್ಷಕನನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಅವನೋ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆಗೋಸ್ಕರ ರಾಮರಾಯನ ತಲೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ!

ಆ ವರೆಗೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜರ ಒಡಕಿನ ಲಾಭವನ್ನು ರಾಮರಾಯನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈಗ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜರು ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದಾಗಲೇ ೨೦೦-೨೫೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇದ್ದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದವರು ಇರುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಅದು ಒಳಗೊಳಗೇ ಪೊಳ್ಳಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಸೋಮಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ರಾಮರಾಯನ ಉದ್ಧಟತನದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲದೇ ಸ್ವಜನರೂ ಅವನ ವೈರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ರಣಮಸ್ತಖಾನನ ತೀವ್ರ ಏಳಿಗೆಯಿಂದ ಕೆಲವರು, ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಾಜನಾಗಿರುವ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಜನರು, ಹೀಗೆ ಅವನ ವೈರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರು. ರಣಮಸ್ತಖಾನನು ಬಗೆ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚು ಮಾಡಿ ವಿಜಯನಗರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋಲಿಗೆ ಕಾರಣನಾದನು.

ಅವನು ರಾಮರಾಯನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿದನು. ಮಗನಿಂದ ತಂದೆ

ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟ ತಾಯಿಯೂ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ನಂತರ ರಣಮಸ್ತಖಾನನೂ ಅವನ ಪ್ರಿಯತಮೆಯೂ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇತ್ತ ವಿಜಯನಗರ ಸೈನ್ಯ ಅಪಾರ ಸಾವು ನೋವು ಕಂಡಿತು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿನ ರಾಜವಂಶಜರು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಸ್ಥಳೀಯರು ಲೂಟಿಕೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಮೂರು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಬಂದ ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯವು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಹಾಳುಗಡವಿತು.

೬. ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿ : ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕಂ

‘ಪತಿಗೊಪ್ಪುವ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯಾಗು’

(ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವುದನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ ಇಬ್ಬರು ಸಖಿಯರು ಬರುವರು.)

ಮೊದಲನೆಯವಳು- ಎಲೆಪ್ರಿಯಂವದೆ, ಗಾಂಧರ್ವ ವಿವಾಹ ವಿಧಿಯಿಂದ ಮದುವೆಯಾದ ಶಕುಂತಲೆಯು ಅನುರೂಪನಾದ ಪತಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಕೃತಕೃತ್ಯಳಾದಳೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಿತು; ಆದರೂ ಇದೊಂದು ಚಿಂತಿಸತಕ್ಕದಾಗಿರುವುದು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಅದೇನು?

ಅನ- ಈಗ ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯು ಯಾಗವನ್ನು ಮುಗಿಯಿಸಿ ಋಷಿಗಳ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಾಣೀವಾಸವನ್ನು ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಇತ್ತಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ನಂಬು, ಆತನ ಆಕೃತಿ ವಿಶೇಷವು ಅಂಥದಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಈಗ ತಂದೆಗಳು ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನು ತಿಳಿಯುವರೋ ನಾನರಿಯೆನು.

ಅನ- ನನ್ನ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರೂ ಅಭಿಮತಿಸುವರೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆನು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಅದು ಹೇಗೆ?

ಅನ- ಗುಣವಂತನಾದವನಿಗೆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ತಂದೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪ; ಅದನ್ನು ದೈವವೇ ನೆರವೇರಿಸಿದರೆ ವಿಶೇಷ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಗುರುಜನವು ಕೃತಾರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲವೆ?

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- (ಪುಷ್ಪದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ) ಎಲೈ ಸಖಿ, ಪೂಜೆಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಕುಸುಮಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದಾಗಲಿಲ್ಲವೆ?

ಅನ- ಎಲೆ ಸಖಿ, ಶಕುಂತಲೆಯ ಸೌಭಾಗ್ಯದೇವತೆಯು ಪೂಜಿಸ ತಕ್ಕದಾಗಿರುವುದಷ್ಟೆ?

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಹೌದು, ಹೌದು (ಅದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸುವಳು.)

ತೆರೆಯಲ್ಲಿ- ಇದೋ ನಾನು ಬಂದಿರುವೆನು!

ಅನ-(ಕೇಳಿ) ಅತಿಥಿಗಳು ಧ್ವನಿಮಾಡುವಂತಿದೆ!

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಶಕುಂತಲೆ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವಳಷ್ಟೆ! (ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು)

ಇದ್ದರೇನು? ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಅವಳಿಲ್ಲ.
 ಅನ- ಆಗಲಿ; ಪುಷ್ಪಗಳಿಷ್ಟೇ ಸಾಕು. (ಹೊರಡುವಳು)
 ತೆರೆಯಲ್ಲಿ- ಆ! ಅತಿಥಿತಿರಸ್ಕಾರಿಣಿಯೆ!

ನೀನಾವನ ಚಿಂತಿಸುತೆ ತ
 ಪೋನಿಧಿಯಾದೆನ್ನನರಿಯದಾದೆಯೊ ನಿನ್ನಂ
 ಏನರಿಪಿದೊಡಂ ಸ್ಮರಿಸಂ
 ತಾನಾತಂ ಮುನ್ನ ಗೈದುದುಂ ಮರುಳನವೋಲ್||

ಅನ- ಹಾಹಾ! ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತಲ್ಲಾ ಮೈಮರೆತ ಶಕುಂತಲೆಯು ಪೂಜ್ಯನಾದ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದಳು; (ಪುನಶ್ಚ ನೋಡಿ) ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನಲ್ಲ; ಈತನು ಸುಲಭಕೋಪನಾದ ದುರ್ವಾಸನು! ಹಾಗೆ ಶಪಿಸಿ ತಡೆಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಗಮನದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು; ಬೆಂಕಿಗಲ್ಲದೆ ಸುಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಇನ್ನಾ- ರಿಗುಂಟು? ನಡೆ, ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಅಘೋರಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವೆನು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಹಾಗಾಗಲಿ (ಹೋಗುವಳು)

ಅನ- (ಎರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ನಡೆದು ಎಡವಿದಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸಿ) ಅಯ್ಯೋ! ಅವಸರದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಾ ಎಡವಿ ಪುಷ್ಪ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೆಡಹಿದೆನಲ್ಲಾ! (ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸುವಳು.)

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- (ಬಂದು) ಎಲೆ ಸಖಿ, ದುರ್ವಾಸನು ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ವಕ್ರನಾದವನು; ಯಾರು ಹೇಳದೆ ವಿನಯವನ್ನು ತಾನೆ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವನು? ಆದರೂ ಅವನನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದಯಾರ್ಥನನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು.

ಅನ- (ನಸುನಕ್ಕು) ಆತನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾದುದೇ ಹೆಚ್ಚು; ಹೇಳು ಹೇಳು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಎಷ್ಟು ನಾನು ಒಡಂಬಡಿಸಿದರೂ ಹಿಂದಿರುಗಲಿಲ್ಲ ; ಆಗ ಹೀಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡೆನು.

ಅನ- ಹೇಗೆ ಹೇಳು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಪೂಜ್ಯರೆ, ತಮ್ಮ ತಪಃಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಪುತ್ರಿಯ ಇದೊಂದು ಪ್ರಥಮಾಪರಾಧವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು ಎಂದು.

ಅನ- ಆಮೇಲೆ ಆಮೇಲೆ?

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಅನಂತರ ಅವರು 'ನಮ್ಮ ವಚನವು ತಪ್ಪತಕ್ಕುದಲ್ಲ; ಆದರೆ

ಅಭಿಜ್ಞಾನಾಭರಣದರ್ಶನದಿಂದ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯಾಗುವುದು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೂಡಲೇ ಮಾಯವಾದರು.

ಅನ- ಈಗ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಯಿತು. ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯು ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ತನ್ನ ನಾಮಾಂಕಿತವಾದ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ತಾನೇ ಶಕುಂತಲೆಯ ಬೆರಳಿಗಿಟ್ಟು ಹೋದನು. ಅದರಿಂದ ಶಕುಂತಲೆಗೆ ಉಪಾಯವು ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿರುವುದು. ನಡೆ, ಇನ್ನು ದೇವಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸೋಣ. (ನಡೆಯುವರು.)

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- (ನೋಡಿ) ಎಲೆ ಅನಸೂಯೆ, ಎಡದ ಕೈಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನಿಟ್ಟು, ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪ್ರತಿಮೆಯಂತಿರುವ ಪ್ರಿಯಸಖಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೆಯಾ? ಪತಿಯ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಮರೆತಿರುವಳು; ಇನ್ನು ಬಂದ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದಾಳು?

ಅನ- ಪ್ರಿಯಂವದೆ, ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮುಖದಲ್ಲೇ ಇರಲಿ ಕಂಡೆಯಾ; ಸ್ವಭಾವಕೋಮಲೆಯಾದ ಸಖಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ?

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಯಾರು ತಾನೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಳ್ಳಿಗೆ ಬಿಸಿನೀರನ್ನೆರೆಯುವರು? (ಹೊರಟುಹೋಗುವರು)

ಇದು ನಿಷ್ಕಂಭ

(ಆನಂತರ ಮಲಗಿದ್ದು ಎದ್ದ ಋಷಿಶಿಷ್ಯನು ಬರುವನು.)

ಋಷಿಶಿಷ್ಯ- ವೇಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಬರುವಂತೆ ಸೋಮತೀರ್ಥದಿಂದ ಬಂದ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಕಣ್ಣರಿಂದ ಆಜ್ಞಪ್ತನಾಗಿರುವೆನು; ಆದುದರಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಾತ್ರಿಯೆಷ್ಟು ಉಳಿದಿರುವುದೆಂದು ನೋಡುವೆನು. (ಸ್ವಲ್ಪ ನಡೆದು ನೋಡಿ) ಓಹೋ! ಬೆಳಗಾಯಿತು! ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ.

ಸಸಿ ಮುಳುಗುವನೊಂದೆಡೆಯದ

ಯಿಸುವನದೊಂದೆಡೆ ದಿನೇಶನಿವರ್ಗಗಳ ಯುಗಪ

ದ್ವೈಸನೋದಯಂಗಳಿವು ದುಃ

ಖಸುಖಂಗಳೊಳಿಳೆಯ ನಿಯಮಿಪಂತಿರ ಹೋಕುಂ

ಪೆರೆ ಮರೆಯಾದೊಡೆ ಮುನ್ನಿನ

ಸಿರಿಯುಳಿದಾನೈದಿಲೀಯದಕ್ಷಿಗೆ ಮುದಮಂ

ತೆರಳಲಿಷ್ಟರ್ ದೇಶಾಂ

ತರಕಬಲಾಜನದ ಚಿಂತೆ ದುಸ್ಸಹಮಲ್ಲೇ

(ತೆರೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಸೂಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಳು)

ಅನ- ಹೀಗೆ ವಿಷಯಪರಾಙ್ಮುಖವಾದ ಜನಕ್ಕೂ ಇದು ತಿಳಿಯದೇ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ; ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅಂತಪ್ಪ ರಾಜನಾದ ದುಷ್ಯಂತನೂ ನಮ್ಮ ಶಕುಂತಲೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಯಜಮಾನ ಶಿಷ್ಯ- ಸಮೀಪಿಸಿದ ಹೋಮಕಾಲವನ್ನು ಗುರುಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸುವೆನು. (ಹೋಗುವನು)

ಅನ- ಅಥವಾ ತಿಳಿದಾಗ್ಯೂ ನಾನೇನು ಮಾಡುವೆನು? ಮಾಡತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಆಡುವುದಿಲ್ಲ; ಆ! ಸತ್ಯಸಂಧನಲ್ಲದ ದುಷ್ಯಂತನಲ್ಲಿ ಕಪಟವನ್ನರಿಯದ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ ಕಾಮನು ಈಗ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿ. ಒಂದು ವೇಳೆ ದುರ್ವಾಸನ ಶಾಪವು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಿತು; ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ರಾಜಋಷಿಯು ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಹೋಗಿ ಇಷ್ಟು ದಿವಸಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನಾದರೂ ಕಳುಹಿಸದಿರುವನೆ? ಆದುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಉಂಗುರವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡುವೆನು; ದುಃಖಶೀಲವಾದ ತಪಸ್ವಿ ಜನವನ್ನು ಯಾರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವರು? ತಪ್ಪು ಸಖಿಯದಾದ್ದರಿಂದ, ಸೋಮತೀರ್ಥ- 'ದಿಂದ ಬಂದ ತಂದೆಯಾದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ದುಷ್ಯಂತನನ್ನು ವರಿಸಿ ಶಕುಂತಲೆ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿರುವಳೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಸಲಿ? ತಿಳಿಸಲಾರೆ; ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ನಾನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೇನು?

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- (ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹರ್ಷದಿಂದ) ಎಲೆ ಸಖಿ, ಏಳು. ಶಕುಂತಲೆಯ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಮಂಗಳವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸೋಣ.

ಅನ- ಇದೇನು?

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಕೇಳು; ಈಗ ನಾನು ಸುಖನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಶಕುಂತಲೆಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆನು.

ಅನ- ಆಮೇಲಾಮೇಲೆ?

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಆಗ ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದೆಗಳು ಹೀಗೆ ಕೊಂಡಾಡಿದರು; ಯಜಮಾನನು ಹೊಗೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆಯದಿದ್ದರೂ ಆತನ ಕೈಯಿಂದ ಆಹುತಿಯು ದೈವಯೋಗದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಬಿದ್ದಿತು. ಎಲೆ ಮಗಳೆ, ಸಚ್ಚಿಷ್ಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿದ್ಯೆಯಂತೆ ನನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು

ಮಾಡುವಳಾದೆ; ಋಷಿಯ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಿನ್ನನ್ನು ಈಗಲೇ ನಿನ್ನ ಪತಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವೆನು ಎಂದು.

ಅನ- ತಂದೆಯಾದ ಕಣ್ಣರಿಗೆ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದವರು ಯಾರು? ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಹೋಮಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ತಂದೆಗೆ ಛಂದೋಮಯವಾದ ಅಶರೀರವಾಣಿಯು.

ಅನ- (ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಹೇಳು ಹೇಳು.

ಪ್ರಿಯಂ-
ಶಾಂತಾತ್ಮ ನಿನ್ನ ಸುತೆ ದು
ಪ್ಯಂತನ ಕೈವಿಡಿದು ಧರಿಸಿ ಗರ್ಭವನುರ್ವೀ
ಸಂತೋಷಾರ್ಥಂ ಮೆರೆದಪ
ಳಂತಶ್ಚಿಖಿಯಾದ ಶಮಿಯವೋಲರಿಯೆನುತುಂ

ಅನ- (ಪ್ರಿಯಂವದೆಯನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿ) ಸಖಿ, ಇದೇ ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದ್ದು. ಆದರೆ ಶಕುಂತಲೆ ಈಗಲೇ ಪತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಳೆಂಬ ಕಳವಳದಿಂದ ನನಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಂತೋಷವುಂಟಾಗಿರುವುದು,
ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಎಲೆ ಸಖಿ, ನಮ್ಮ ಕಳವಳವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ; ದುಃಖಿತೆಯಾದ ಶಕುಂತಲೆ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಸಾಕು.

ಅನ- ಹಾಗಾದರೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಮಾವಿನಮರದ ಕೊಂಬೆಗೆ ತಗುಲಿಸಿದ ತೆಂಗಿನ ಗರಿಯು, ಪುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಕಂದದ ಹಾಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಕೇಸರ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ನಿನ್ನ ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕೂಡ ಶಕುಂತಲೆಗೋಸ್ಕರ ಗೋರೋಚನ, ತೀರ್ಥಮೃತ್ತಿಕೆ, ದೂರ್ವಾಕಿಸಲಯಗಳ ಮಂಗಳಾನುಲೇಪನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವೆನು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಹಾಗೆ ಮಾಡು.

(ಅನಸೂಯೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುವಳು)

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- (ಪುಷ್ಟ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ನಟಿಸುವಳು.)

ತೆರೆಯಲ್ಲಿ- ಎಲೆ ಗೌತಮಿ, ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಶಾರ್ಙ್ಗರವ ಶಾರದ್ವತರನ್ನು ನೇಮಿಸು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- (ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು) ಎಲೆ ಅನಸೂಯೆ, ಬೇಗ ಬಾ, ಹಸ್ತಿನಗರಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಋಷಿಗಳ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿಬರುವುದು.

(ಅನುಲೇಪನದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅನಸೂಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಳು)

ಅನ- ಸಖಿ ಬಾ! ಬಾ! ಹೋಗೋಣ (ನಡೆಯುವರು.)

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- (ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ) ಇದೊ ಸೂರ್ಯೋದಯದಲ್ಲಿ

ಶಕುಂತಲೆ ಮಂಗಳಮಜ್ಜನವನ್ನು ಮಾಡಿ ನೀವಾರಾಕ್ಷತಹಸ್ತೆಯರಾಗಿ ಸ್ವಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ತಾಪಸಿಯರಿಂದ ಅಭಿನಂದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತ ನಿಂತಿರುವಳು. ಇವಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ. (ಎಂದು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುವರು.)

(ಅನಂತರ ಪೂರೋಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳ ಶಕುಂತಲೆ ಪೀಠಗತೆಯಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಳು)

ಒಬ್ಬ ತಾಪಸಿ- (ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಗಳೆ, ಪತಿಯ ಬಹುಮಾನ ಸೂಚಕವಾದ ಮಹಾದೇವೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೊಂದು!

ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು- ಎಲೆ ವತ್ಸೆ, ವೀರನಾದ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆ!

ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು- ಜಾತೆ, ಪತಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರಳಾಗು (ಹರಸಿ ಗೌತಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಾಪಸಿಯರು ಹೋಗುವರು.)

ಸಖಿಯರು - (ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು) ಎಲೆ ಸಖಿ, ನಿನಗೆ ಸುಖಮಜ್ಜನ ಬಳೆಯಿತೆ?

ಶಕುಂತಲೆ- ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಸಖಿಯರಿಗೆ ಸುಖಾಗಮನವೇ? ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ಇಬ್ಬರೂ- (ಮಂಗಳಾತ್ರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತು) ಎಲೆ ಶಕುಂತಲೆ, ಸಿದ್ಧಳಾಗು, ನಿನಗೆ ನಾವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಂಗಳಾನುಲೇಪವನ್ನು ಮಾಡುವೆವು.

ಶಕುಂತಲೆ- ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎಣಿಸುವೆನು; ಮುಂದಕ್ಕಿದು ನನಗೆ ದುರ್ಲಭವಾಗುವುದಲ್ಲವೆ? (ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಮಿಡಿಯುವಳು.)

ಸಖಿಯರು- ಎಲೆ ಸಖಿ, ಮಂಗಳಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನಿಂತು ರೋದನ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ.

(ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರೆಸಿ, ಅಲಂಕರಿಸುವಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸುವರು.)

ಪ್ರಿಯಂವದೇ- ಎಲೆ ಸಖಿ, ಆಭರಣವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಿನ್ನ ರೂಪು, ಆಶ್ರಮಸುಲಭವಾದ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ವಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು.

(ಆಭರಣಾದಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಋಷಿಕುಮಾರರು ಬರುವರು)

ಋಷಿಕುಮಾರರು- ಇದೋ ಅಲಂಕಾರವಸ್ತುಗಳು; ಇವುಗಳಿಂದ ಈ ಪೂಜ್ಯೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ.

(ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಿ ವಿಸ್ಮಯ ಹೊಂದುವರು.)

ಗೌತಮಿ- ವತ್ಸ ನಾರದನೆ, ಇದೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತು?

ಮೊದಲನೆಯವನು- ತಾತ ಕಣ್ವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ.

ಗೌತಮಿ- ಇದೇನು ಮಾನಸಸೃಷ್ಟಿಯೋ?

ಎರಡನೆಯವನು- ಅಲ್ಲ, ಕೇಳಬೇಕು; ಪೂಜ್ಯರಾದ ಕಣ್ಣರು ಶಕುಂತಲೆಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿರೆಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು; ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ನಾವು ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೆವು. ಬಳಿಕ-

ಇತ್ತುದೊಂದು ಶಾಖೆ ಶುಭಕಾಗೊಲವಿಂ ಶಶಿಪಾಂಡುವಸ್ತಮಂ
ಮತ್ತಮದೊಂದು ವೃಕ್ಷಮಿರದಿತ್ತುದು ತಾನಡಿಯೂಡೆ ಲಾಕ್ಷ್ಮಿಯಂ
ಎತ್ತಿದ ಪಲ್ಲವಪ್ರತಿಮಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂ ವನದೇವಿಯಿರ್ ಮುದಂ
ಬೆತ್ತೊಡನಿತ್ತರೀತೊಡವನೆಲ್ಲಮನನ್ಯ ಕುಜಂಗಳತ್ತಣಿಂ

ಪ್ರಿಯಂ- (ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ) ಎಲೆ ಸಖೆ ಶಕುಂತಲೆ, ಇವರ ಈ ಅನುಗ್ರಹವ ನೀನು ಪತಿಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಸೂಚಕವಾಗಿರುವುದು.

ಶಕುಂತಲೆ- (ಲಜ್ಜೆಯನ್ನು ನಟಿಸುವಳು,)

ಮೊದಲನೆಯವನು- ಎಲೈ ಗೌತಮನೆ ನಡೆ, ನಡೆ, ಸ್ನಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಳಿದ ಕಣ್ಣರಿಗೆ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಅರಿಕೆಮಾಡೋಣ.

ಎರಡನೆಯವನು- ಹಾಗಾಗಲಿ. (ಹೋಗುವರು.)

ಅನ- ಎಲೆ ಸಖೆ, ನಮಗೆ ಆಭರಣಗಳನ್ನಿಟ್ಟ ಅನುಭವವಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿದ ಪರಿಚಯದಿಂದ ನಿನ್ನ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನಿಡುವೆವು.

ಶಕುಂತಲೆ- ನಿಮ್ಮ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲೆನು.

ಸಖಿಯರು- (ಅಲಂಕರಿಸುವುದನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವರು)

(ಸ್ನಾನದಿಂದೆದ್ದು ಕಣ್ಣರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು.)

ಕಣ್ಣರು-

ಕಳವಳವಾಂತುದೆನ್ನೆದ್ದೆ ಶಕುಂತಲೆ ಪೋದಪಳೆಂದು ಕಂಠಮು
ಮೃಳಿಸುವುದೊತ್ತು ವಶುಭರದಿಂ ಜಡಮಾದುದು ದೃಷ್ಟಿ ಚಿಂತೆಯಿಂ
ದಳಲಿನಿತಾಗೆ ಕಾಡ ಮನುಜಂಗೆನಗಂ ಕಡುನೇಹದಿಂದಮಿ
ನ್ನುಳಿದ ಗೃಹಸ್ಥರಾತ್ಮಭವೆಯಂ ಕಳುಪುತ್ತ ಕಟೆಂತಳಲ್ಲರೊ

(ಬರುವರು)

ಸಖಿಯರು- ಎಲೆಶಕುಂತಲೆ, ಅಲಂಕಾರವೆಲ್ಲ ನೆರವೇರಿತು; ಇನ್ನು

ದುಕೂಲದ್ವಯವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊ
(ಶಕುಂತಲೆ ಎದ್ದು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಳು)

ಗೌತಮಿ- ಎಲೆ ಮಗಳೆ, ಇದೋ ತಂದೆಗಳಾದ ಕಣ್ಣರು ಆನಂದ ಬಾಷ್ಟ್ರ
ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು
ನೋಡುತ್ತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವರು. ಇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸು.
ಶಕುಂತಲೆ- (ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ) ತಂದೆಯೇ, ವಂದಿಸುವೆನು.

ಕಣ್ಣರು-

ಜಾತೆ ನಿಜಗುಣಗಳಿಂದ ಯ
ಯಾತಿಗೆ ಶರ್ಮಿಷ್ಠ ಯಂತೆ ಪತಿಹಿತೆಯಾಗು
ತ್ತಾತರುಣಿ ಪೂರುವಂ ಪಡೆ
ದಾತೆರದಿಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಪುತ್ರನ ಪಡೆ ನೀಂ

ಗೌತಮಿ- ಪೂಜ್ಯರೇ, ಇವು ವರಗಳಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳಲ್ಲ.

ಕಣ್ಣರು- ವತ್ಸೆ, ಇತ್ತ ಬಾ; ಈಗಲೇ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು
ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡು. (ಎಲ್ಲರೂ ಬರುವರು)

ಕಣ್ಣರು- (ಋಕ್ಕಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಹರಸುವರು) ಎಲೆ ವತ್ಸೆ -

ವೇದಿಯ ಸುತ್ತಲ್ ನೆಲೆಗೊಂ
ಡಾದಂ ಸಮಿಧೆಗಳನಾಂತು ಪೊಣ್ಣುವ ಹವ್ಯಾ
ಮೋದದಿನಘ ಪರಿಹಾರಕ
ಮಾದೀ ವೈತಾನವಹ್ನಿ ಸಲಹುಗೆ ನಿನ್ನಂ

ಇನ್ನು ಪ್ರಯಾಣಮಾಡು (ಕಣ್ಣು ಸನ್ನೆಯಿಂದ) ಎಲ್ಲಿ ಶಾರ್ಙ್ಗರವ ಶಾರದ್ವತರು?
(ಶಿಷ್ಯರು ಬರುವರು.)

ಶಿಷ್ಯರು- ಪೂಜ್ಯರೇ, ಇದೋ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವೆವು.

ಕಣ್ಣರು- ಎಲೈ ಶಾರ್ಙ್ಗರವನೇ, ನಿನ್ನ ಸಹೋದರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸು.

ಶಾರ್ಙ್ಗರವ- ಎಲೌ ಪೂಜ್ಯಳೇ, ಹೀಗೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದು.

(ಶಕುಂತಲೆ ಆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುವಳು.)

ಕಣ್ಣರು-ಎಲೆ ಎಲೆ, ಸನ್ನಿಹಿತದೇವತೆಗಳಾದ ತಪೋವನ ತರುಗಳಿರಾ, ಕೇಳಿರಿ :

ಜಲವನದಾವಳಿಂಟರೆದಲ್ಲದೆ ನಿಮ್ಮಯ ಪಾತೆಗಂಬುವಂ
ತಳಿಗಳ ಕೊಯ್ಯಳಾವಲವಿಂ ಮಿಗೆ ಸಿಂಗರದಾಸೆಯುಳ್ಳೊಡಂ
ಆಲಗಳ ತಾಳೆ ನೀವು ಮೊದಲುತ್ಸವವಾಂತಪಳಾವಳಾ ಶಕುಂ
ತಳೆ ಸತಿಸದ್ಕೈದಿದಪಳಾಕೆಗನುಜ್ಜೆಯನೀವುದೆಲ್ಲರಂ

(ಕೋಕಿಲಧ್ವನಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ)

ಬಾಲೆ ಪತಿಗೃಹಕೆ ಪೋಪುದ
ಪೇಳೆಲ್ ವನವಾಸಬಂಧುವೀ ತರುವಂದಂ
ಕೇಳುತನುಮತಿಸಿ ಕಲಕಂ
ಠಾಲಾಪದ ನೆವದೆ ನುಡಿವುದಿದೊ ಪಡಿಮಾತಂ

(ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ)

ತಾವರೆ ತೀವಿ ಕೋರುವ ಸರೋವರದಿಂ ರಮಣೀಯಮಾಗಿ ತ
ಳ್ಳಾವರಿಸಿದ್ ಸಾಲ್ಮರಗಳಿಂದೆ ಹೃತಾತಪಮಾಗಿ ರಾ
ಜೀವಗಳದ್ರ ಜೋಮೈ ದುಲರೇಣುಗಳಿಂದತಿಸಾಂದ್ರಮಾಗಿ ಸೌ
ಖ್ಯಾವಹಮೀಕೆಗಕ್ಕೆಯನುಕೂಲಸಮೀರಣಮಾಗಿ ಮೇಣ್ ಪಥಂ

(ಎಲ್ಲರೂ ವಿಸ್ಮಯಬಿಟ್ಟು ಕೇಳುವರು)

ಗೌತಮಿ- ಎಲೆ ಮಗಳೆ, ಪ್ರಿಯಬಂಧುಗಳಂತಿರುವ ಈ ತಪೋವನ ದೇವತೆಗಳು
ಅನುಜ್ಜೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇನ್ನು ಇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ನಡೆ
(ಶಕುಂತಲೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾ)

ಶಕುಂತಲೆ- ಎಲೆ ಪ್ರಿಯಂವದೆ, ಪತಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲ ನನಗೆ
ಬಹಳವಾಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ನನ್ನ ಕಾಲುಗಳು
ಅತಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗುವುವು.

ಪ್ರಿಯಂವದೆ- ಎಲೆ ಸಖಿ, ತಪೋವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಾರದ ದುಃಖ
ನಿನ್ನೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಅಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ನಿಯೋಗದಿಂದ ತಪೋವನಕ್ಕಾದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು
ನೋಡು.

ಕುಣಿವುದನುಳಿದುವು ಶಿಖೆಗಳ್
ತೃಣಕಬಳಂ ಜಗುಳೆ ಬಾಯಿನರಿಯದು ಹರಣಿಣೀ
ಗಣಮುದಿವೆಲೆಯಿಂ ರಮಣಿಣೀ
ಮಣಿ ಕಣ್ಣೀವಿಡುವ ತೆರದೆ ತೋರ್ಪುವು ಲತೆಗಳ್

ಶಕುಂತಲೆ- (ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು) ತಂದೆಯೆ, ಲತಾಭಗಿನಿಯಾದ ವನಜ್ಯೋತ್ನೈಗೆ ಹೇಳಿಬರುವೆನು.

ಕಣ್ಣರು- ಬಲ್ಲೆನು; ನಿನಗದರಲ್ಲಿ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ನೇಹವಿರುವುದಷ್ಟೆ. ಇದೋ ಬಲಗಡೆ ಇರುವುದು.

ಶಕುಂತಲೆ- (ಲತೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು) ಎಲೆ ವನಜ್ಯೋತ್ನೈಯೆ, ಸಹಕಾರ ಸಂಗತೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಈ ಕಡೆಯ ಶಾಖಾಭುಜಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸು; ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ನಾನು ದೂರಗತೆಯಾಗುವೆನಲ್ಲವೆ?

ಕಣ್ಣರು-

ನಂದನೆ ನಾಂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ
ದಂದದೊಳನುರೂಪಪತಿಯ ಸೇರಿದ ನೀಂ ಸೈ
ಪಿಂದೀಮಾಲತಿಯುಂ ಮಾ
ಕಂದವನೊಂದಿತ್ತು ನಿನ್ನೊಳಾಂ ನಿಶ್ಚಿಂತಂ

ಇತ್ತಲೀಮಾರ್ಗವಾಗಿ ನಡೆ

ಶಕುಂತಲೆ- ಎಲೆ ಸಖಿಯರೆ, ಈ ವನಜ್ಯೋತ್ನೈಯನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಕಯ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನು.

ಸಖಿಯರು- ಇದನ್ನಂತೂ ನಮ್ಮ ಕಯ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟೆ; ನಮ್ಮನ್ನು ನೀನು ಈಗ ಯಾರ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟೆ? (ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಮಿಡಿಯುವರು.)

ಕಣ್ಣರು- ಎಲೆ ಅನಸೂಯೆ, ಎಲೆ ಪ್ರಿಯಂವದೆ, ಇದೇನು! ನೀವೇ ಹೀಗೆ ರೋದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ಇನ್ನು ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವವರು ಯಾರು? ಸಾಕು ಸುಮ್ಮನಿರಿ.

(ಎಲ್ಲರೂ ನಡೆಯುವರು)

ಶಕುಂತಲೆ- ಎಲೈ ತಂದೆಯೆ, ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಬಳಿ ತಿರುಗುವ ಪೂರ್ಣ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಿ ಹುಲ್ಲೆಗೆ ಯಾವಾಗ ಸುಖಪ್ರಸವವಾಗುವುದೋ ಆಗ

ನನಗೆ ಕುಶಲಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕು.

ಕಣ್ಣರು- ಆಗಲಿ; ಇದನ್ನು ಮರೆಯದಿರುವೆವು.

ಶಕುಂತಲೆ- (ಗಮನಭಂಗವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿ) ಇದು ಯಾವುದು? ಮರಳಿ ಮರಳಿ ನನ್ನ ಸೀರೆಯ ಸೆರಗನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸೆಳೆಯುವುದು? (ಹಿಂತಿರುಗುವಳು)

ಕಣ್ಣರು-

ಮಗಳೆ ಕುಶಸೂಚಿ ತಾಗಿದ

ಮೊಗದೊಳ್ ಪ್ರಣಹರಣತೈಲವೆರೆಯುತೆ ನೀವಾ

ರಗಳ ಹಿಡಿಯಿತ್ತು ಪೊರೆದೀ

ಮೃಗಾರ್ಭಕಂ ನಿನ್ನ ಮಾರ್ಗಮಂ ಬಿಟ್ಟಪುದೇ?

ಶಕುಂತಲೆ- ಎಲೆ ವತ್ಸ, ಸಹವಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ನನ್ನನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸುವೆ? ಹುಟ್ಟಿದಕೂಡಲೆ ತಾಯನಗಲಿದ ನಿನ್ನನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದೆನು; ಈಗಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಅಗಲಿದ ನಿನ್ನ ಪೋಷಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆಗಳು ಚಿಂತಿಸುವರು; ಇನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗು (ರೋದಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುವಳು.)

ಕಣ್ಣರು-

ತಡೆ ಮಗಳೆ ಬರ್ಪ ಕಂಬನಿ

ಗಡಣವನೆನ್ನಾಣೆ ಕಾಣದಿರ್ಪಿ ನೆಲದೊಳ್

ನಡೆದೊಡೆ ನಿಮ್ಮೋನ್ನತಮಾ

ದೆಡೆಯೊಳ್ ಪಲ್ಲಟಿಪುವಲ್ತೆ ನಿನ್ನ ಪದಂಗಳ್

ಶಾರ್ಙ್ಗರವ- ಪೂಜ್ಯರೆ, ಬಂಧುಜನಗಳು ಜಲಾಶಯದವರೆಗೆ ಸಂಗಡ ಬರತಕ್ಕುದೆಂಬುದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಲ್ಲವೆ? ಆದುದರಿಂದ, ಇದೋ ಸರೋವರ ತೀರವು; ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವುದನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಬೇಕು.

ಕಣ್ಣರು- ಆದರೆ ಈ ಕ್ಷೀರವೃಕ್ಷದನೆರಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ, ಬನ್ನಿ. (ಎಲ್ಲರೂ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು)

ಕಣ್ಣರು- (ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಾವು) ಪೂಜ್ಯನಾದ ಆ ದುಷ್ಯಂತನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಏನು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸೋಣ? (ಚಿಂತಿಸುವರು)

ಶಕುಂತಲ- (ಮರೆಯಲ್ಲಿ) ಎಲೆ ಅನಸೂಯೆ, ಇದೋ ನೋಡು; ತಾವರೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸಹಚರನನ್ನು ಕಾಣದೆ ಈ ಚಕ್ರವಾಕಸ್ತ್ರೀಯು ಕಳವಳಗೊಂಡು ಎಷ್ಟು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವುದು! ನಾನಲ್ಲವೆ ಅತಿದುಷ್ಕರವಾದುದನ್ನು ಮಾಡುವವಳು!

ಅನ- ಎಲೆ ಸಖಿ, ಹೀಗೆ ನೀನು ಆಲೋಚಿಸಬೇಡ.

ಉಳಿದಿನಿಯನನಿದುವುಂ ಮನ
ದಳಲಿಂ ಪಿರಿದೆನಿಸಿದಿರುಳ ಕಳೆವುದು ಬಲು ವೆ
ಗ್ಗಳಿಸಿದ ವಿರಹವ್ಯಥೆಯಂ
ಕೆಳದಿಯೆ ಸಹಿಪಂತೆ ಮಾಳ್ಳುದಾಶಾಬಂಧಂ

ಕಣ್ಣರು- ಎಲೈ ಶಾರ್ಙ್ಗರವನೆ, ಶಕುಂತಲೆಯ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು, ನಾನು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು. ಶಾರ್ಙ್ಗರವ- ಪೂಜ್ಯರೇ, ಆಜ್ಞಾಪಿಸಬೇಕು.

ಕಣ್ಣರು-

ಪಿರಿದುಂ ಚಿಂತಿಸಿ ಸಂಯಮಾರ್ಥರೆನಿಪೆಮ್ಮಂ ಮೇಣ್ ಭವದ್ವಂಶದೆ
ಳ್ತರಮಂ ನಿನ್ನೊಳಗೀಕೆ ತಾನೆಯೊಲವೆತ್ತಾ ಪಾಂಗುಮಂ ಪೆಂಡಿರೊಳ್
ಸರಿಗಂಡೀಕೆಯ ನೀಂ ಬದುಂಕಿಪುದು ಭಾಗ್ಯಾಧೀನಮಿನ್ನಿಂತರಿಂ
ಪೆರೆತೆಲ್ಲಂ ಬಗೆಯಲ್ಕದಂ ನುಡಿವುದಲ್ಲಂ ದಲ್ ವಧೂಬಂಧುಗಳ್

ಶಾರ್ಙ್ಗರವ- ಅಪ್ಪಣೆಯಾದುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದೆನು.

ಕಣ್ಣರು- ವತ್ತೆ, ಈಗ ನಿನಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದು. ಕೇಳು; ನಾವು ವನವಾಸಿಗಳಾದರೂ ಲೋಕತಂತ್ರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಲ್ಲೆವು.

ಶಾರ್ಙ್ಗರವ- ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ತಾನೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿ ಇದ್ದೀತು?

ಕಣ್ಣರು- ಎಲೆ ಮಗಳೆ, ಇನ್ನು ನೀನು ಗಂಡನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿ-

ಪಿರಿಯರ ಸೇವೆಗೆಯ್ ಸವತಿಯರ್ಕಳೊಳಿಷ್ಟವಯಸ್ಸೆಯದಂದದಿಂದಿರು ಪತಿಯೊರ್ಮೆ ಹೇವಗೊಳಿಸಲ್ ಮುಳಿಸಿಂ ಪ್ರತಿಕೂಲೆಯಾಗದಿರ್ ಪರಿಜನವಂ ಕರಂ ಸಲಹು ಭಾಗ್ಯದೆ ಬಾಗಿರು ಪೆಣ್ಣಿಂತಿರಲ್ ಗರತಿಯರಪ್ಪ ರಿಂತಿರದರನ್ನಯಕಾಧಿಯನುಂಟುಮಾಳ್ವರೌ

ಇದು ಹೊರತು ಗೌತಮಿ ಇನ್ನೇನು ತಿಳಿದಿರುವಳೋ ಕೇಳು.

ಗೌತಮಿ- ವಧೂಜನಕ್ಕೆ ಹೇಳತಕ್ಕ ಉಪದೇಶ ಇಷ್ಟು ತಾನೆ; ಇದರ ಮೇಲೇನಿರುವುದು? ಎಲೆ ವತ್ಸೆ, ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿರು, ಕಂಡೆಯಾ? ಕಣ್ಣರು- ಎಲೆ ವತ್ಸೆ, ನನ್ನನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಸಖೀಜನರನ್ನೂ ಆಲಿಂಗಿಸು.

ಶಕುಂತಲೆ- ತಂದೆಯೆ, ಪ್ರಿಯಂವದೆ ಮೊದಲಾದ ಸಖಿಯರು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಹಿಂದಿರುಗುವರೇ?

ಕಣ್ಣರು- ಎಲೆ ಮಗಳೆ, ಇವರು ಮದುವೆಯಾಗತಕ್ಕವರು. ಆದುದರಿಂದ ಇವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ; ನಿನ್ನೊಡನೆ ಗೌತಮಿ ಬರುವಳು.

ಶಕುಂತಲೆ- (ತಂದೆಯನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು) ಈಗ ತಂದೆಯ ತೊಡೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಲಯಪರ್ವತದ ತಟದಿಂದ ಕಿತ್ತು ಹಾಕಿದ ಚಂದನಲತೆಯಂತೆ ದೇಶಾಂತರದಲ್ಲಿ ನಾನೆಂತು ಜೀವವನ್ನು ಧರಿಸುವೆನು?

ಕಣ್ಣರು- ಎಲೆ ಮಗಳೆ, ಹೀಗೇತಕ್ಕೆ ಕಳವಳಪಡುವೆ?

ಕುವರಿ ಕುಲೀನನಾದ ಪತಿಗೊಪ್ಪುವ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯಾಗಿ ವೈ ಭವಗಳಿನೇಳೆಗೆ ವೆತ್ತಿನನ ಕೃತ್ಯದೊಳಾಕುಲೆಯಾಗುತ್ತಾವಗಂ ರವಿಯನಮರ್ತ್ಯನಾಥದಿಶೆ ತಾಂ ಪಡೆವಂತೆ ಸುಗಾತ್ರ ಪುತ್ರನಂ ತವಕದೆ ಪೆತ್ತು ನೀನೆಣಿಸದಿರ್ಪೆ ಮದೀಯವಿಯೋಗದುಃಖಮಂ (ಶಕುಂತಲೆಯು ತಂದೆಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವಳು.)

ಕಣ್ಣರು- ನಿನ್ನ ಕೋರಿಕೆ ಸಿದ್ಧಿಸಲಿ.

ಶಕುಂತಲೆ- (ಸಖಿಯರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು) ಎಲೌ ಸಖಿಯರೆ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ನನ್ನನ್ನು ಸಮನಾಗಿ ಆಲಿಂಗಿಸಿ.

ಸಖಿಯರು- (ಹಾಗೆಯೇ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು) ಎಲೆ ಸಖಿ, ಆ ರಾಜನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆತಿದ್ದುದೇ ಆದರೆ ಆಗ ಆತನಿಗೆ ಅವನ ನಾಮಾಂಕಿತವಾದ ಈ ಉಂಗುರವನ್ನು ತೋರಿಸು.

ಶಕುಂತಲೆ- ಎಲೌ ಸಖಿಯರೆ, ನಿಮ್ಮೀಸಂದೇಹದಿಂದ ಕಂಪಿತೆಯಾದೆನು.

ಸಖಿಯರು- ಅಂಜಬೇಡ; ಅತಿ ಸ್ನೇಹವು ಪಾಪಶಂಕಿಯಾದದ್ದು.

ಶಾಬ್ಗರವ- ಎಲೌ ಪೂಜ್ಯಳೆ, ಸೂರ್ಯನಾದರೆ ನೊಗದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದನು,
ಬೇಗ ನಡೆ.

ಶಕುಂತಲೆ- (ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ ನಿಂತು) ತಂದೆಯೆ, ತಪೋವನವನ್ನು ಇನ್ನು
ಯಾವಾಗ ನೋಡುವೆನು?

ಕಣ್ಣರು- ಕೇಳು

ಕ್ಷಿತಿ ಸತಿಗೆ ಸವತಿಯಾಗ
ಪ್ರತಿರಥನಂ ಸುತನ ಪೆತ್ತು ಸುತೆ ನೀಂ ತನಯಾ
ರ್ಪಿತರಾಜ್ಯನಪ್ಪ ನಿನ್ನಯ
ಪತಿಯೊಡನೀಕ್ಷಿಸುವ ಮಗಳ್ಳು ಮೀಯಾಶ್ರಮವಂ

ಗೌತಮಿ- ಮಗಳೆ, ಗಮನವೇಳೆ ಕಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿತು; ತಂದೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ
ಕಳುಹಿಸು; ಅಥವಾ ನೀವಾದರೂ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು. ಈಕೆ ಪದೇಪದೇ
ಹೀಗೇ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವಳು.

ಕಣ್ಣರು- ಎಲೆ ವತ್ತೆ, ತಪೋನುಷ್ಠಾನವು ನನ್ನನ್ನು ತಡೆಯುವುದು.

ಶಕುಂತಲೆ- (ತಂದೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು) ಮೊದಲೇ
ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಿಂದ ಪೀಡಿತವಾದ ತಂದೆಯ ಶರೀರವು ಮತ್ತೂ ನನಗೋಸ್ಕರ
ಬಹಳವಾಗಿ ಕಳವಳಪಡುವುದು.

ಕಣ್ಣರು- (ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನಿಂದ ಕೂಡಿ)

ಸಾರುತುಮಾನುಟಜವನಾ
ದ್ವಾರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆ ನೀನಿರಿಸಿದ ನೀ
ವಾರಬಲಿಯಂ ವಿಲೋಕಿಸಿ
ಮೀರುವ ಮನದಳಲನೆಂತು ತಡೆವೆಂ ಮಗಳೇ

ನಡೆ, ನಿನಗೆ ಮಾರ್ಗವೆಲ್ಲಾ ಮಂಗಳಕರವಾಗಲಿ!

(ಶಕುಂತಲೆಯ ಸಂಗಡ ಹೋಗತಕ್ಕವರೂ ಹೊರಡುವರು.)

ಸಖಿಯರು- (ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ) ಹಾ! ಹಾ! ನಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ಸಖಿಯಾದ

ಶಕುಂತಲೆಯು ವನಪಂಕ್ತಿಯಿಂದ ಮರೆಯಾದಳಲ್ಲಾ!

ಕಣ್ಣರು- (ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಎಲೆ ಅನಸೂಯೆ, ನಿಮ್ಮ ಒಡನಾಡಿಯಾದ ಶಕುಂತಲೆಯು ಹೊರಟುಹೋದಳು; ಶೋಕವನ್ನು ತಡೆದು ನನ್ನೊಡನೆ ಬನ್ನಿ, ಹೋಗೋಣ.

ಇಬ್ಬರು ಸಖಿಯರೂ- ತಂದೆಯೆ, ಶಕುಂತಲೆಯು ಇಲ್ಲದುದರಿಂದ ಶೂನ್ಯವಾದಂತಿರುವ ತಪೋವನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೋಗುವೆವು?

ಕಣ್ಣರು- ಸ್ನೇಹವು ಹೀಗೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದು. (ವಿಚಾರಯುಕ್ತರಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನಡೆದು) ಆಹ! ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಪತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಈಗ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಪಡೆದೆನು.

ಕನ್ನೆ ಪೆರನೊಡವೆ ಗಡ ಪತಿ
ಸನ್ನಿಧಿಗಿಂದವಳ ಕಳುಹಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ
ತ್ತೆನ್ನಯ ಮಾನಸಮಾದಂ
ತನ್ನಯ ಬಳಿಯಿಟ್ಟೊಡವೆಯ ಮಗುಳತ್ತನವೊಲ್

(ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಟುಹೋಗುವರು)

2. ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ

ಶಂಕರ ಗಂಡನ ಹಾಡು

ಗಿರಿಜೆಯ ವರಸುತ ಕರಿಮುಖಿಗೊಂದಿಸಿ ಸರಸ್ವತಿ ಗಭಿವಂದಿಸುವೆ
ಪರಮದಯಾಳು ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ರಂಗಯ್ಯ ಒಡೆಯನು ಎನ್ನ ಮನದೊಡೆಯ

ತಾನಾಗಿ ಶಿವ ಶಂಕರಗಂಡ ತಂಗಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡೋ ಸಂಭ್ರಮದಾ
ಭಾವಮೈದುನರ ಕಥೆಯ ನಾ ಪೇಳುವೆ ನೀವೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಸಜ್ಜನರು

ದ್ವಾರಾವತಿಯ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ರಂಜಿಸುವೊ ವಿಶಾಲ ವಿಲಾಸಪಟ್ಟಣದಿ
ನಾರಾಯಣನ ಕುಮಾರ ಒಪ್ಪಿದನೊಂದು ಚಾರುಮಣಿಖಚಿತ ಮಂದಿರದಿ

ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯರು ಎಡಬಲದಿ ಒಪ್ಪಿರಲು ಮಂದಮಾರುತ ತಂಪೆಸೆಯೆ
ಗಂಧ ಕಸ್ತೂರಿ ಕದಂಬವನೇರಿಸಿ ಆನಂದವಾಗಿದ್ದ ಮನ್ಮಥನು

ಗಿಳಿಹಿಂಡು ನವಿಲು ಹಂಸವು ರಂಜಿಸುವಂಥ ನವಿಲ ಮಯೂರ ಪಕ್ಷಿಗಳು
ಅಳಿಗಳು ರೈಂಕರಿಸುತಲಿ ಹಾಡುತಲಿರೆ ನಳಿನನಾಭನ ಓಲಗವು

ಕೈಲಾಸಪುರದ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೊಪ್ಪುವ ನಿರ್ಭಯದಲಿ ನಲ್ಕಾವತಿಯು
ತ್ವೈಲೋಕ್ಯವಂದ್ಯ ಶಂಕರಗಂಡನಿಹ ಒಮ್ಮನದಿಂದನುಜೆಯ ಪಾಲಿಸುತ್ತ

ಅರಗಿಳಿಯಾಡಿಸುವಳು ಕೆಂಧೂಳಿಯಲಿ ಮರಿಹಾವುಗಳ ನೆರಹುವಳು
ತರಳಾಕ್ಷಿ ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತುಗಳೆಲ್ಲವ ಬಿಟ್ಟು ಗೊಂಬೆಯಾಟವನೆ ಆಡುವಳು

ಆಡೋಳು ಪಂಚಪಗಡಿ ಚಿನ್ನದಮಣೆಯೊಳು ಕೂಡಿದ್ದ ಗೆಳತಿಯರ ಒಡನೆ
ಪಾಡೋಳು ಮರಿಕೋಗಿಲೆಯಂತೆ ತಂಗಿಯ ನೋಡಿದ ನವಯೌವನೆಯನು

ನಿತ್ಯ ನಿತ್ಯದಿ ಯೌವನವು ಹೆಗ್ಗಳಿಸಲು ಬಟ್ಟಕುಚವು ತೋರಿದವು
ಮಿತ್ರ ತಂಗಿಗೆ ವರವದಾವುದನುತಲಿ ಚಿತ್ತದೊಳಗೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದ

ಪುಷ್ಪಭಾಣನು ತಂಗಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರನೆಂದು ಚದುರ ಚೆನ್ನಿಗನು ಮನ್ನಡ್ಡನು
ತವಕದಿ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಕಳುಹಿಸಿ ನಾಳೆ ಉದಯಕ್ಕೆ ಕರೆತನ್ನಿರೆಂದ

ಬಂದು ವಿಲಾಸಪಟ್ಟಣದೊಳು ಮದನಗೆ ಪ್ರೀತಿಲಿ ನಿಂದು ಕೈಮುಗಿದರು ಹೋ
ಗೈದು ಶಂಕರಗಂಡ ಕಳುಹಿದ ನಿಮ್ಮನೆಗೈತಂದೆವೆನಲು

ಬಂದ ಬಿಡಾರವ ತಂಡತಂಡಲಿಳಿಸಿ ವಂದಿಸಿ ಮಾತಾಡಿ ನಗುತ ಭೂ
ಮಂಡಲದೊಳು ಕ್ಷೇಮವೆ ಎನುತ ಶಂಕರಗಂಡ ಕೇಳಿದ ಮನ್ನಡ್ಡನ

ನಿಮ್ಮ ಕಾರುಣ್ಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ[ಸ್ತುತ್ಯ]ವು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವು ಕ್ಷೇಮವೆನ್ನಲು
ಸನ್ಮಾನದಿಂದ ಉಪಚಾರ [ಮಾ]ಡುತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದಲಿದ್ದ ಶಂಕರಗಂಡನು

ರುಕ್ಕಿಣಿತನುಜಗೆ ಎಮ್ಮನುಜೆಯ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುವೆ
ಲಕ್ಷಣವಂತೆಯು ಕೈಪಿಡಿಯೆ ನಿಮ್ಮನಪೇಕ್ಷಿಸಿದಳು ಚಂದ್ರಮುಖಿಯು

ತಂದು ಗದ್ದುಗೆಯ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾ[ಕಲು] ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಕುಳಿತರು
ಹೊಂಬಣ್ಣದ್ದರಿವಾಣದೊಳಗೆ ತಾಂಬೂಲವ ತಂದಿಡುವರು ಮನ್ನಡ್ಡಗೆ

ಅಂಗಜ ಅತಿದೈನ್ಯ ಉಕ್ತಿಯಿಂದಲಿ ಬಹುಮಂಗಳ ಮೈದುವಾಕೃವನ್ನು ಪ್ರ
ಸಂಗ ಮಾಡುವನು ಶಂಕರಗಂಡ ನಿಮ್ಮ ತಂಗಿಯನೆನಗೀಹುದೆಂದ

ಬಲ್ಲಿದರು ನೀವು ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳು ಮಲ್ಲಿಗಿಸರ ಕಬ್ಬು ಬಿಲ್ಲು
ಸಲ್ಲದು ನಿಮ್ಮೊಳು ಸಲಿಗಿ ನಮಗೆಂದು ಬಲ್ಲ ಹಿರಿಯರು ಹೇಳುವರು

ಸರ್ವ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಸರಸಿಜನೇತ್ರೆಯು ಒಬ್ಬಳೆ ರತಿ ನಮ್ಮ ತಂಗಿ
ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆ ಕಳಿಸದೆ ನಮ್ಮನೆಗೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಮಾಡುವಿರೆಂದ

ನಡೆದರೆ ಬಡವಾಹಳು ನಮ್ಮ ತಂಗಿಯು ಕಡುಮೋಹದಿಂದ ಸಾಕಿದೆನು
ಬಡಿವಾರ ನಿಮ್ಮೊಳು ಭರವಸೆ ನಮಗೇನು ಕೊಡಲಾರೆ ತಂಗಿಯನೆಂದ

ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವುದೇಕೊ ನೀ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಲ್ಲೇನು

ನೆನೆ+ದಾಗ [ಕಳುಹುವೆ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆಂದು] ಮನಸಿಜ ನುಡಿದ ದೈನ್ಯದಲ್ಲಿ

ಹಾಗಾದರಾಗಲಿ ಎನುತ ರಾಶಿಕೂಟ ಭಾಗ್ಯದಿಂದಲಿ ನೋಡಿದರು
ಭಾಗೀರಥಿಗೆ ಮಾನರತಿದೇವಿಗೆ ಆಗಲೆ ನೇಮವನೆ ಮಾಡಿದರು

ನಲ್ಕಾವತಿಯ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡಿದರು ದಿನಕರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ[ದಂದ]ದಲ್ಲಿ
ಕನಕತೋರಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತಾ ಕರೆಸಿದ ಎಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಬಂಧುಜನರ

ಬಲ್ಲಿದ ಶುಭಲಗ್ನವ ನೋಡಿ ಬುಧಜನರು ಎಲ್ಲರು ನೆರೆದು ಸಂಭ್ರಮದಿ
ಮಲ್ಲಿಗೆಸರದಿ ನಂದನರತಿದೇವಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವನೆ ಮಾಡಿದರು

ಸೆಳೆಮಂಚ ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸುವರ್ಣದ ತಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲು ಗಿಂಡಿಗಳನ್ನು
ಬಳುವಳಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿಸುವೊ ಕೆಳದೇರ ಬಳುವಳಿ ತಂಗಿಗೆ ಇತ್ತ

ಸಾಸಿರ ಗೋವು ಗಜವು ತುರಗವು ಬ್ಯಾಸರಿಯದೆ ತಂಗಿಗಿತ್ತ
ಲೇಸಾದ ಊರು ಉಂಬಳಿಯ ಕೊಟ್ಟು ರತಿಯ ವಿಲಾಸಪಟ್ಟಣಕೆ ಕಳಿಸಿದ

ಮನ್ಮಥ ರತಿದೇವಿ ವಿಲಾಸ ಪಟ್ಟಣದೊಳು ಉನ್ನಂತ ದಿನ ಬಾಳುತಿರಲು
ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಬೇಕೆನುತ ಶಂಕರಗಂಡ ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ಯೋಚಿಸಿದ

ಬಿಗಿದು ಸುತ್ತಿದ ದೊಡ್ಡ [ಚೆಂ]ಡಿಯ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಿಗಿದ ನಾಡಗಂಬಳಿಯ
ಹೆಗಲ ಮೇಲಿನ ಬಾರಿಕೋಲು ಮನ್ಮಥರಾಯ ನಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ರೂಪವನು

ಹೆಗ್ಗಾಲುಮರೆಯ ಮೆಟ್ಟಿದ್ದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕುಡಗೋಲು ಕವಣೆಯ ಸಿಡಿದು
ಶೀಘ್ರದಿ ತೆರಳಿ ಅಂಗಜನಹಂಕಾರವ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡುವೆನೆನುತ್ತ

ನೋಡಲೆ ರತಿ+ನಿನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದಣ್ಣನು ರೂಢಿಯೊಳಗೆ ಅತಿಚೆಲುವ
ಗಂಡುಕೆರವ ಮೆಟ್ಟಿ ಗಮಕದಿ ಬರತಾನ ನೋಡೆಂದು ಸತಿಗೆ ತೋರಿಸಿದನು

ಬಡವನಲ್ಲವೊ ಆತ ಬಹುಪರಾಕ್ರಮಿ +ಒಡಹುಟ್ಟಿದಣ್ಣ ತಾ ಮುನಿಯೆ
ಕೆಡುವೋದು ನಮ್ಮ ಐಶ್ವರ್ಯ+ ಆತನ ಗೊಡವೆ ನಮಗೆ ಬೇಡವೆಂದು

ಕಾಂತೆಯ ಮಾತನು ಕೇಳಿ ಅಂಗಜನು ದಾವ ಕಾರಣವು ಹೇಳದಂತೆ ದಿವಕರ
ನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಸಭೆಯಲಿ ತವಕದಿಂದಲಿ ಬಂದು ಕುಳಿತು

ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲವು ಆತನ ಕೂಡೆ ಗೆಲುವಿಂದ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ
ಎಲೆ ಕಾಮದೇವ ಎನ್ನನುಜೆಯ ಕಳಿಸೆಂದು ಜುಲಿಯಿಂದ ತಾನೆ ಕೇಳಿದನು.

ಹೂವಿನ ಮಂಚ ಪಂಚಭಕ್ತ್ಯ ಪರಮಾನ್ನವು ದಾವಾಗ ನಮ್ಮನೆಯಲ್ಲಿ
ಉಣ್ಣಲಾರಳು ಜೋಳದನ್ನವ ನನ್ನಾಕೆ ನಾವೀಗ ಕಳಿಸುವೋರಲ್ಲ

ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ ಭಾರತಿದೇವಿ ಗೌರಿಯರು ತೌರುಮನೆಯ ಹಾರೈಸುವರು
ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂಬಲಿಯನ್ನೇ ಉಂಡು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಬಾಹೋಳೆಂದ

ಸಿರಿಮುಡಿಯ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಹೊರಿಸುವನು ಕರುವ ಕಾಯಿ ನಮ್ಮ ಮನೆಯ
ಅರಿವೆ ಉಡಿಸಿ ಮೂರು ಬೊಗಸೆ ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಹೊಯ್ಯುವೆನೆಂದ

ಬಹಳ ಮಾತಾಡೋದು ಯಾಕೋ ನೀ ಇಷ್ಟೊಂದು ಜೋಳವಕೊಂಡು ಹೋಗೆನಲು
ಬೇಡೆಲವೋ ಕಾಮ ನಿನ್ನ ಐಶ್ವರ್ಯವ ಹಾಳು ಮಾಡುವನೊಂದು ಗಳಿಗೆಯಲಿ

ಸಮರ್ಥ ನೀ ಹೌದೋ ಸಲಹುವ ಜೋಳವ ಗಮಕದಿಂದಲಿ ಜಿವನೆಂದು
ಅಮೃತದ ಕಲಶವ ತಂಗಿ ಕೈಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಮಾಯವಾದ

ಹೊಟ್ಟೆ ಹಸಿದಿತು ಭೋಜನ ಮಾಡೇನೆಂದರೆ ಅಟ್ಟ, ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯೊಳಿಲ್ಲ
ಕುಟ್ಟಿದ ಬತ್ತ ಮನೆಯೊಳಗಿಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಯಿತು ಮಾರ್ಬಲವು

ಸಣ್ಣ ಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಳೆ ಬೆಲ್ಲವು ಎಲ್ಲ ಮಣ್ಣು ಗೂಡಿತು ಆ ಕ್ಷಣದಿ
ಎಣ್ಣೆ ತುಪ್ಪದಕೊಡ ಮಣ್ಣಾಗೆ ಉರುಳಿದವು ಇನ್ನೇನೆನುತ ಚಿಂತಿಸುತ

ಉಟ್ಟ, ದುಕೂಲ ವಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿ ಹರಿದವು
ಎಡಗೈಯಿಂದಲಿ ಮಡದಿಯ ಕರಕೊಂಡು ನಡೆದನು ಪರದೇಶಿಯಂತೆ

ಮಂದಗಮನೆ ಮೆಲ್ಲಡಿಯನಿಡುವಳಂದು ಕಂದಿತು ವರನಗೆಮುಖವು
ಕಂದರ್ಪ ಬಾಹದಾರಿಯಲಿ ಶಂಕರಗಂಡ ಒಂದು ಹೊಲವ ನಿರ್ಮಿಸಿದ

ಪಲ್ಲವಿಸಿದ ಪೈರನೆ ಕಂಡು ಮನ್ನಥ ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೈಯ [ತು]ಡುಕಿದನು
ನಿಲ್ಲೆಲೊ ನಮ್ಮೊಲ ಹೋಗದಿರೋ ಎನುತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಗದ್ದ[ರಿ]ಸಿ ಬೈದ

ತಪ್ಪದೆ ಕವಣಿಯ ಕಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮದನಗೆ ನಿಮ್ಮಪ್ಪನ ಹೊಲವೂ ಹೇಳೇನುತ
ದರ್ಪದಿಂದಲಿ ಶಂಕರಗಂಡ ನಿಗ್ರಹಿಸೆ ಸೊಪ್ಪಿಯ ಮರೆಯಲ್ಲಡಗಿದನು

ಮೊಸರು ಯಾಲಕ್ಕಿ ಶುಂಠಿಯನಿಕ್ಕಿ ಬುತ್ತಿಯ ಹಸನಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ನಾರಿಯರು
ಹೊಸಗಿಂಡಿಯನೆ ತುಂಬಿ ಬರುತಿರೆ ಪರಿಮಳ ಎಸೆವೋದ ಕಂಡ ಅಂಗಜನು

ತರಳೆ ರನ್ನಳೆ ಪೋಗಿ ತವಕದಿ ಬುತ್ತಿಯ ತಿವಂದು ತಾ ಎ[ನಲು] ಹೋಗಿ
ತರವೆ ನನಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಯ ಲಜ್ಜೆ ತೊರೆದು ತಿರಿದು ತಾ ಎನುತ ಹೇಳುವುದು

ರಮಣನಾಡಿದ ಮಾತು ಮೀರಲಾಗದು ಎಂದು ಅವರುಂಬೋ ಸಮಯಕ್ಕೆ
ಹೋಗಿ

ನನಗಿಷ್ಟು ಬುತ್ತಿಯ ಕೊಡು ತಾಯೆ ಎನುತಲಿ ಕಮಲಾಕ್ಷಿ ಕೇಳಿದಳವರ

ಉಂಬೊ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿರೆಂದು ಕೊಟ್ಟರವರು ನಿಂಬೆಹೋಳುಬುತ್ತಿಯನ್ನು
ಶಂಕರಾರಿಗೆ ಅದು ಸವಿದುಂಡು ಸಾಲದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತ ಬರುತಿಹನು

ಬಾರೆಲೊ ಎಂದು ಕರೆಸಿ ತಾ ಹೊಯ್ದಿದ ಅಗ ಅಂಬಲಿ ಮೂರು ಬೊಗಸೆ
ದಾರ ಮಗನೊ ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನೆನುತ ವಿಚಾರಿಸಿದನು ಶಂಕರನು

ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಮನ್ನಥನೆಂದು ಕರೆವೋರು ಪರದೇಶಿ ತಾನೆಂದು ನುಡಿದ
ಕರುಗಳ ಕಾಯಿ ಮೂರು ಬೊಗಸೆ ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಹೊಯ್ಯುವೆನೆಂದ

ತಂದೆ ನೀನಿಟ್ಟ ಊಳಿಗದೊಳಿಷ್ಟೆನು ಹಾಕೆಂದು ಕೈಮುಗಿದ ಮನ್ನಥನು
ಕಂದರ್ಪನ ಗರ್ವ ಅಡಗಿತು ಕರುಗಳ ಹಿಂಡು ಕಾಯಲು ಒಪ್ಪಿದನು.

ನಾಲ್ಕು ವಾರ ಕರುಗಳ ಹಿಂಡನೆ ಕಾಯ್ದು ಜೋಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೊಪ್ಪಿಸಿದ
ಏಕೆಲೊ ಕರುಗಳು ಬಡವಾದವೆನುತಲಿ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದನು ಶಂಕರನು

ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ಒಡಲಿಗೆ ಸಾಲದಂಗಜಗೆ
ಎ

ರಡು ಕೈಯಿಂದಲಿ ಕೊಯ್ದನು ಹುಲ್ಲನು ಎನ್ನೊಡೆಯ ಮೆಚ್ಚುವೆನೆನುತ

ಬೆರಳು ಒಡೆದು ರಕ್ತಧಾರೆ ಸುರಿಯೆ ಹುಲ್ಲುಹೊರೆಯ ತಾ ಹೊತ್ತ ಮಸ್ತಕದಿ
ಕರುಗಳ ಹಿಂಡು ಮುಂದೊ ಮನ್ನಥರಾಯ ಬರುವುದ ಕಂಡು ಭಾಮಿನಿಯು

ತನ್ನ ವಲ್ಲಭನ ಶ್ರಮ ಕಂಡು ರತಿದೇವಿ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಉದಕವ ತುಂಬಿ
ಇನ್ನಾದರು ಬಿಡಿಸೆನುತ ಅಣ್ಣಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಬಿನ್ನೈಸಿದಳಾಕೆ

ಅಂಗಜನ ಮೃದುಪಾಣಿಮಧ್ಯದಿ ಭಾಳ ಗಾಯವ ಕಂಡ ಶಂಕರನು
ಹೋಯಿತು ಕೋಪವು ಅಂತಃಕರಣವು ಆಯಿತು ಪಂಚಬಾಣನಲಿ

ಕಬ್ಬು ಬಿಲ್ಲನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಶಂಕರಗಂಡ ಅಭ್ಯಂಗನವ ಮಾಡಿಸಿದ
ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರವ ಉಡಿಸಿ ಪಂಚಬಾಣನ ನಿರ್ಬಂಧವನೆ ಬಿಡಿಸಿದನು

ತಡವ ಮಾಡದೆ ಜೋಡುಸಮೆಗಳನೆ ಹಚ್ಚಿ ಎಡೆಮಾಡಿ ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ
ಒಡನೆ ಪಾಯಸ ಪಂಚಭಕ್ಷ ಭೋಜನವಿಕ್ಕಿ ಪಿಡಿದಿದ್ದ ವೀಳ್ಯ ಮೈದುನಗೆ

ಭಾವಮೈದುನತನದಲ್ಲೆ ನೋಡಿದರು ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದೆನುತ
ಕಾಮದೇವಗೆ ಉಡುಗೊರೆ ವೀಳ್ಯವನಿತ್ತು ಮನ್ನಿಸಿದ ಶಂಕರನು ಪ್ರೇಮದಲಿ

ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರವ ತಂಗಿಗುಡಿಸಿ ಹೊಸಮುತ್ತನೆ ಸೋಗಿಲು ತುಂಬಿ
ಚಿತ್ತಜ ಸಹಿತಾಗಿ ವಜ್ರದಂದಣವೇರಿ ರತಿದೇವಿ ತಾ ಹರುಷದಲ್ಲೆ

ಪುಷ್ಟಶರನು ತನ್ನ ಪುರಕಾಗಿ ಬರುತಿರೆ ಎದುರಿಗೆ ಬಂತು ಮಾರ್ಬಲವು
ಮೊದಲಿನಂದದಲಿ ಐಶ್ವರ್ಯ ಹೆಗ್ಗಳಿಸುತ ಸದನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮನ್ನಥನು

ಬರಡಾಕಳಿಯಲಿ ಬಂಜೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿ ಕುರುಡಗೆ ಕಂಗಳು ಬರಲಿ
ಖುಣ ಹರಿಯಲಿ ದಾರಿದ್ರವು ಹಿಂಗಲಿ ಹರಿ ಎಮ್ಮ ಹೃದಯದೊಳಿರಲಿ

ಶಂಕರಗಂಡನ ಕಥೆಯನ್ನು ಪೇಳಿದೆ ಪನ್ನಂಗತಲ್ಪನ ದಯದಿ
ನಿರ್ಮಲಮೂರ್ತಿ ಹೆಳವನ ಕಟ್ಟಿರಂಗಯ್ಯ ಎನ್ನನು ಸಲಹುವ ದಯದಿ

